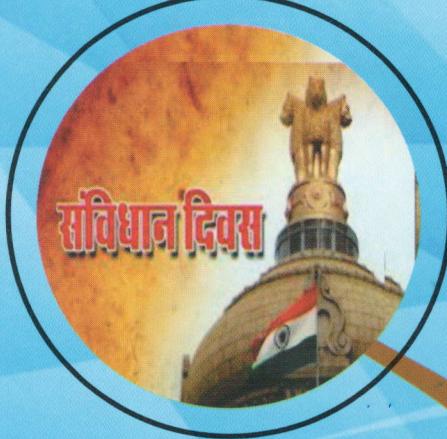
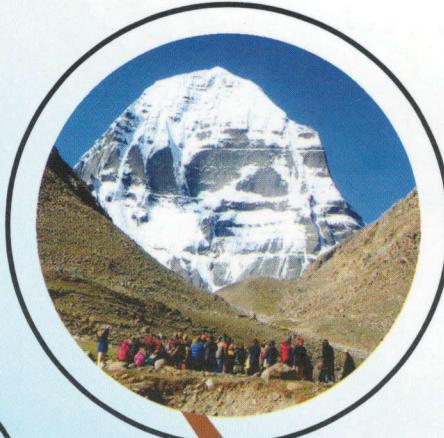

पी. एण्ड एस. बैंक

राजभाषा अंकुर

दिसम्बर - 2019

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥
ਪंਜਾਬ ਏণ्ड ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ
Punjab & Sind Bank
ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ
ਪੀ.ਐਸ.ਬੀ. (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ / A Govt. of India Undertaking)
(ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ)

नव वर्ष की हार्दिक शुभकामनाएं

तिमोचयन

दिल्ली बैंक नगर राजभाषा कार्यान्वयन समिति 51वीं छापाही बैठक की हिंदी तिमाही पत्रिका 'राजभाषा अंकुर' का विमोचन माननीय अतिथियों द्वारा किया गया। मंच पर उपस्थित हैं- श्री संदीप आर्या, निदेशक, गृह मंत्रालय, भारत सरकार, श्री शेलेश कुमार, संयुक्त निदेशक, वित्त मंत्रालय, भारत सरकार, श्री कुमार पाल शर्मा, उप निदेशक (का.), गृह मंत्रालय, भारत सरकार, श्री रवि कुमार, अध्यक्ष (नाराकास), श्री बदलेव सिंह, सचिव (नाराकास) तथा हमारे बैंक से श्री अमित श्रीवास्तव, उप महाप्रबंधक सह मुख्य राजभाषा अधिकारी, श्री गोपाल कृष्ण, और चालिक प्रबंधक (दिल्ली-2), श्री राजीव राय (बरिल्ली प्रबंधक) एवं डॉ. नीर पाठक (प्रबंधक)

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰ੍ਯਾਲਿय ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਤ੍ਰਿਕਾ

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ

(ਕੇਵਲ ਆਂਤਰਿਕ ਵਿਤਰਣ ਹੇਤੁ)

'ਬੈਂਕ ਹਾਊਸ' ਪ੍ਰਥਮ ਤਲ, 21, ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਪਲੇਸ, ਨਵੀਂ ਦਿਲ੍ਲੀ-110 125

ਅਕਟੂਬਰ-ਦਿਸੰਬਰ, 2019

ਮੁਖ ਸੰਰਖਕ

ਏਸ. ਹਰਿਸ਼ਕਰ
ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਏਵਂ
ਮੁਖ ਕਾਰ੍ਯਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਸੰਰਖਕ

ਡਾਕ. ਫਰੀਦ ਅਹਮਦ
ਕਾਰ੍ਯਕਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਏਨ ਡੋਗੇ
ਕਾਰ੍ਯਕਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕ

ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ
ਉਪ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਹ
ਮੁਖ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਸੰਪਾਦਕ ਏਵਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਰਾਧ
ਵਰਿ਷ਠ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ

ਡਾਕ. ਜੀਰੂ ਪਾਠਕ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ
ਸ਼੍ਰੀ ਵੇਵੇਨਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ
ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਹਨ ਕੁਮਾਰ, ਅਧਿਕਾਰੀ
ਡਾਕ. ਕੌਸ਼ਲੇਨਦ੍ਰ, ਅਧਿਕਾਰੀ

ਈ-ਮੈਲ : hindipatrika@psb.co.in

ਪੰਜੀਕਰਣ ਸं.: ਏਫ. 2(25) ਪੈਸ. 91

(ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤਿਥਿ : 15/02/2020)

'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਮੈਂ ਦਿਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਕਾਂ ਕੇ ਅਪਨੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸੇ ਸਹਮਤ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੀ ਮੈਲਿਕ ਏਵਂ ਕੱਪੀ ਰਾਝਟ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਭੀ ਲੇਖਕ ਸ਼ਵਧਾਂ ਤੱਤ ਦਿਆਂਦੀ ਹੈਂ।

ਮੁਦ्रਕ : ਸੁਧੀਰ ਪ੍ਰਿੰਟਸ

151, ਵੇਗਬੰਧੁ ਗੁਪਤਾ ਮਾਰਕੋਟ,
ਕਰੋਲ ਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿਲ੍ਲੀ - 110005
ਫੋਨ: 011-23522683, ਮੋ. 9810334493
ਈ-ਮੈਲ: sudhirprinters1971@gmail.com

ਵਿ਷ਯ-ਸੂਚੀ

ਕ्र. ਸं.	ਵਿਵਰਣ	ਪ੃ਛ ਸं.
1.	ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ/ਵਿ਷ਯ ਸੂਚੀ	1
2.	ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਸੇ	2
3.	ਸੰਪਾਦਕੀਯ	3
4.	ਰੋਚਕ ਗਾਥਾ ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ् ਕੀ	4-5
5.	ਸਾਇਬਰ ਸੁਰਕਾ ਚਿੰਤਾ ਕਾ ਵਿ਷ਯ ਕਿਥੋਂ ਹੈ?	6-9
6.	ਸ਼ਵਚਛ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾ.)	10
7.	ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਚਾਰ	11
8.	ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੇਵਾ ਏਵਂ ਛੁਟ੍ਟਿਆਂ	12
9.	ਕਾਰ੍ਯਸ਼ਾਲਾ/ਨਿਰੀਕਿਣ	13
10.	ਸ਼ਵਚਛ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ (ਆਂ. ਕਾ.)	14-15
11.	ਕੈਲਾਸ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਯਾਤਰਾ (ਮਰਾਠੀ ਲੇਖ ਹਿੰਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਸਹਿਤ)	16-17
12.	ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਸਰਲੀਕਰਣ	18-19
13.	ਜ਼ਰਾ ਸੋਚਿਏ/ਕਾਰਟੂਨ ਕੋਨਾ	20
14.	ਸੱਵਿਧਾਨ ਦਿਵਸ ਸਮਾਰੋਹ	21
15.	550ਵੇਂ ਗੁਰੂਪਰਵ	22-23
16.	ਨਰਾਕਾਸ ਤਪਲਬਿੰਧਿਆਂ	24
17.	ਫੂਲਾਂ ਕਾ ਮਹਾਕੁੰਭ	25
18.	ਨਿ਷ਕਾਰ	26-27
19.	ਕਾਵਯ-ਮੰਜੂਸ਼	28-29
20.	ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ.....	30-32
21.	ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ	33
22.	ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ	34-36
23.	ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂ ਸੁਸ਼ੱਤੀ	37-39
24.	ਏਕ ਅਧੂਰਾ-ਸਾ ਪਤਾ	40-43
25.	ਬੈਂਕ ਨਰਾਕਾਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਕਾ ਤੁਦਘਾਟਨ	44

आपकी कलम से

हमें आपकी गृह पत्रिका 'राजभाषा अंकुर का जुलाई-सितंबर, 2019' का अंक प्राप्त हुआ, धन्यवाद। पत्रिका में प्रकाशित आलेख 'संपूर्ण स्वास्थ्य-योग एवं राजयोग का समन्वय' में योग के महत्व पर प्रकाश डाला गया है इसके साथ ही लेख में राजयोग के विषय में भी विस्तार से बताया गया है जो कि वर्तमान युग में मानव जीवन के लिए अत्यन्त आवश्यक है। 'मेरी नेलांग यात्रा' नामक यात्रा वृतांत में नेलांग की खूबसूरती का चित्रण किया गया है तथा लेख से सॉल्ट रूट के विषय में भी जानकारी प्राप्त हुई। पत्रिका में आपके कार्यालय में आयोजित हिन्दी पखवाड़े की कुछ झलकियाँ भी शामिल की गई हैं जो कि बैंक में राजभाषा की प्रगति को दर्शाती हैं। अंक में प्रकाशित राजिंदर सिंह बेवली जी के लेख में लक्ष्मीप की सुंदरता का उल्लेख किया गया है जिसमें विभिन्न वॉटर स्पोर्ट्स तथा वहाँ के खान-पान के बारे में बताया गया है। लेख के माध्यम से यह जानकार अत्यन्त हैरानी भी होती है कि लक्ष्मीप में पेट्रोल पंप नहीं हैं। पत्रिका में पंजाब एवं सिंध बैंक के सेवानिवृत्त कार्मिकाओं द्वारा कनाडा में आयोजित सांस्कृतिक कार्यक्रम की झलकियाँ भी प्रकाशित की गई हैं। पत्रिका में प्रकाशित अन्य आलेख भी विभिन्न जानकारियों से परिपूर्ण हैं जैसे सारागढ़ी दिवस, उपभोक्ता संरक्षण अधिनियम एवं बैंकिंग सेवाएँ आदि। आपकी पत्रिका में 'ग्राहक के मुख से' नामक एक खंड प्रकाशित किया गया है इससे ग्राहकों में आपके बैंक की विश्वसनीयता के बारे में पता चलता है। पत्रिका काकलेवर आकर्षक है। इस हेतु आपको बधाई एवं आशा करते हैं कि भविष्य में भी आपकी पत्रिका में इसी प्रकार के अन्य रोचक आलेख एवं तकनीकी जानकारियों पढ़ने को मिलेंगी।

रंजन कुमार बरुन, उप महाप्रबंधक, राष्ट्रीय आवास बैंक

हमें बैंक की तिमाही हिंदी पत्रिका 'राजभाषा अंकुर' के जुलाई-सितंबर-2019 के अंक की प्रतियाँ प्राप्त हुई, जिसमें प्रादेशिक भाषा के प्रचार-प्रसार की दिशा में बंगला भाषा की रचना गुरु दक्षिणा का हिंदी प्रारूप बहुत ही रोचक है जिससे बंगला भाषा को न जानने वाले कार्मिकों ने रचना का आनन्द लेंगे।

हम पुष्टि करते हैं कि राजभाषा अंकुर पत्रिका की प्रतियाँ हमारे अधीन शाखाओं को भेजी गई हैं। उक्त अंक के लिए राजभाषा विभाग का धन्यवाद ज्ञापन करते हैं, इसी आशा व अपेक्षा के साथ कि भविष्य में भी इसी तरह के अंकों को पढ़ने का सौभाग्य मिलता रहेगा।

प्रवीण मोगिया, आंचलिक महाप्रबंधक, दिल्ली -1

हमें आपके बैंक की तिमाही राजभाषा पत्रिका 'राजभाषा अंकर' का सितंबर 2019 अंक प्राप्त हआ, धन्यवाद।

पत्रिका में विविध गतिविधियों एवं खबरों का समावेश व्यवस्थित ढंग से किया गया है, इसमें प्रकाशित आलेख ‘संपूर्ण स्वास्थ्य-योग एवं राजयोग का समन्वय’, ‘भारतीय संगीत परंपरा’, ‘उपभोक्ता संरक्षण अधिनियम एवं बैंकिंग सेवाएं’, ‘भारतीय अर्थव्यवस्था पर बैंकों के विलय का प्रभाव’, “‘चलो दिलदार चलो चांद के पार चलो”, कराता आलेख “‘मेरी नेलांग यात्रा’ एवं ‘एक यात्रा लक्ष्यदीप की’ तथा सिख रेजिमेंट के शौर्य को दर्शाता “‘सारागढ़ी दिवस-12 सितम्बर” पठनीय है, साथ ही कविताएं काफी मनोरम लगी।

बांग्ला भाषा की रचना, उसके हिंदी रूपांतरण सहित प्रकाशित करना कुछ अलग हटकर प्रस्तुत करने की दिशा में साथक कदम है, इसके लिए संपादक मण्डल के सभी सदस्य हार्दिक बधाई के पात्र हैं।

संजय सिंह, सहायक महाप्रबंधक, बैंक ऑफ बड़ौदा

ਸੰਪਾਦਕੀਯ

ਪ੍ਰਿਯ ਪਾਠਕੋ,

ਜਬ ਯਹ ਅੰਕ ਆਪਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਾ, ਤਥਾ ਸ਼ਿਸ਼ਿਰ ਤ੍ਰਤੁ ਕੀ ਸੁਨਹਰੀ ਧੂਪ ਕੇ ਸਾਥ ਨਵਵਰ਷ 2020 ਆਪਕਾ ਸ਼ਵਾਗਤ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੋਗਾ। ਸਵੰਧਰਥਮ ਆਪ ਸਭੀ ਕੋ ਮੇਰੀ ਤਥਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਕੀ ਓਰ ਸੇ ਨਵ ਵਰ਷ ਕੀ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਬਧਾਈ ਤਥਾ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏਂ। ਨਾਲ ਵਰ਷ ਕੇ ਆਗਮਨ ਕੇ ਸਾਥ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਭੀ ਅਪਨੇ ਹਰ ਅੰਕ ਕੇ ਸਾਥ ਲਗਾਤਾਰ ਊਂਚਾਇਆਂ ਛੂ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁੜ੍ਹੇ ਯਹ ਕਤਾਰੇ ਹੁਏ ਅਤ੍ਯੰਤ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਤਾ ਹੋ ਰਹੀ

ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹਮਾਰੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਤਥਾ ਈ-ਪਤ੍ਰਿਕਾ “ਰਾਜਦੀਪ” ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁ�आ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਨ ਕੇਵਲ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਬਲਕਿ ਆਪ ਸਭੀ ਬਧਾਈ ਕੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਸਭੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਭਾਸ਼ੀ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਹਭਾਗਿਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਯਹ ਸੰਭਵ ਹੋ ਪਾਯਾ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਕੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਭੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਸੇ ਜੁੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੈਂ ਜਿਸਦੇ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਕਲੇਵਰ ਔਰ ਭੀ ਵਿਸ਼ੁਲੇਸ਼ਣ ਹੋਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਗੈਰਕ ਤਥਾ ਨਿਰਾਂਤਰਤਾ ਕੋ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕੀ ਸਹਭਾਗਿਤਾ ਤਥਾ ਸੁਝਾਵ ਹੀ ਇਸਕੀ ਸਫਲਤਾ ਕਾ ਮੂਲਭੂਤ ਆਧਾਰ ਹੈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਅੰਕ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਇਸ ਅਵਧਿ ਮੌਜੂਦਾ ਘਟਿਤ ਵਿਭਿੰਨ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਜੈਂਸੇ ਸ਼ਵਚਛ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ, ਸੱਵਿਧਾਨ ਦਿਵਸ ਤਥਾ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ 550ਵੇਂ ਗੁਰੂਪਰਵ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਛਾਯਾਚਿਤ੍ਰ ਤਥਾ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਅਤ੍ਯੰਤ ਰੁਚਿਕਰ ਤਥਾ ਜਾਨਵਰਧਕ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾਵੀ ਏਕਤਾ ਸੂਤ ਸੰਧੋਜਨ ਕੀ ਕਢੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਸ ਬਾਰ ਸੁਵੀਚਾ ਨਮੂਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖ (ਹਿੰਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਸਹਿਤ) ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਕਰ਷ਣ ਹਨ। ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਇਸ ਬਾਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੌਜੂਦਾ ਦਿਏ ਗਏ ਅਧਿਕਾਂਸ਼ ਸੂਤਰਵਾਕਿਆਂ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਯਸ਼ੰਕਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਕੀ ਰਚਨਾਓਂ ਸੇ ਲਿਏ ਗਏ ਹਨ।

“ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਏਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਹੈ ਬੈਂਕ ਮੌਜੂਦਾ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਾ। ਆਸਾ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕਿੰਗ ਏਵਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਵਿਧਤਾਓਂ ਸੇ ਪਰਿਪੂਰਣ “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਕਾ ਯਹ ਅੰਕ ਭੀ ਆਪਕੋ ਪਸੰਦ ਆਏਗਾ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਵਦਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਤੇ ਹਮ ਅਪਨੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੋ ਅਪਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਮਿਤ ਸਿੰਘ

ਅਮਿਤ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ

ਉਪ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਸਹ ਮੁਖਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

ਰੋਚਕ ਗਾਥਾ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ् ਕੀ

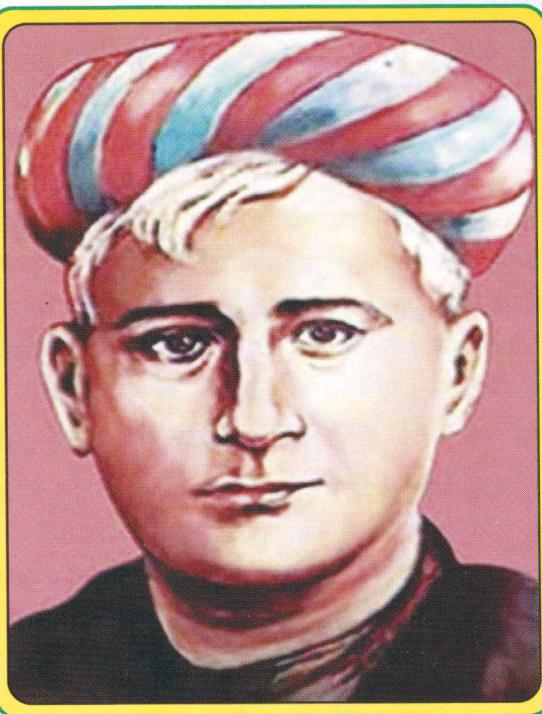
“ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਕ੃ਤਿਆਂ ਗੁਂਗਾ ਮੇਂ ਢੁਕਾ ਦੋ ਤੋ ਕੋਈ ਹਾਨਿ ਨਹੀਂ ਹੋਗੀ, ਪਰਤੁ ਯਹ ਇੱਕ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਮਹਾਨ ਗੀਤ ਬਚਾ ਰਹੇਗਾ ਤੋ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਹਵਾਂ ਮੇਂ ਮੈਂ ਜੀਤਾ ਰਹੁੰਗਾ” ਯਹ ਸ਼ਬਦ ਥੇ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਯ ਪੁਨਰੁਤਸਥਾਨ ਕੇ ਅਗ੍ਰਦੂਤ ਬੰਕਿਮਚੰਦ ਚਟੰਜੀ ਕੇ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਆਜ ਸੇ ਸੌ ਸੇ ਭੀ ਅਧਿਕ ਵਰ਷ ਪੂਰ੍ਵ ਲਿਖੇ ਗਏ ਅਪਨੇ ਗੀਤ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ्’ ਕੇ ਵਿ਷ਯ ਮੇਂ ਕਹੇ ਥੇ। ਬਾਂਗਲ ਮੇਂ ਸਨ 1838 ਮੇਂ ਜਨਮੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਾਯਦ ਕਲਪਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਗੀ ਕਿ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ्’ ਕਾ ਯਹ ਗੀਤ ਜਨ-ਜਨ ਕੇ ਹਵਾਂ ਪਰ ਏਕ ਘੋ਷ਣਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਅੰਕਿਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਭਕਤਾਂ ਕੇ ਅੰਤ:ਕਰਣ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਤਿਰੂਪ ਸਿੱਢ੍ਹ ਹੋਗਾ। ਮਾਂ ਕੀ ਵੰਦਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਯਹੀ ਪੰਕਿਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਾਸਤਾ ਕੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਖਾਂ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਆਂ ਕਾ ਪ੍ਰੇਰਣਾਸ਼੍ਵਰ ਬਣੀਆਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਯੁਕਤਾਂ ਨੇ ਗੋਲਿਆਂ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਕਿਯਾ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਜੇਲਾਂ ਮੇਂ ਦਾਰੂਣ ਧੰਨਵਾਸ ਭੋਗੀ ਅਤੇ ਹੱਸਤੇ-ਹੱਸਤੇ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ् ਕਾ ਜਧਾਂਘ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਫਾਂਸੀ ਕੇ ਤਖੇ ਪਰ ਝੂਲ ਗਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੀ ਯਹ ਤਕਿ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, “ਏਕ ਦਿਨ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਆਂ ਕੋ ਰਾ਷ਟ੍ਰਧਰਮ ਕੀ ਦੀਕਾ ਦੇਨੇ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਬਨੇਗਾ।”

ਇਸ ਗੀਤ ਕੇ ਪੀਛੇ ਕੀ ਕਥਾ ਅਤੇ ਵਿਥਾ ਕੀ ਸਮਝਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਵਤੰਤ੍ਰਾ-ਸ਼ਗਾਮ ਕੇ ਪ੃ਛਾਂ ਕੋ ਤਲਟਨਾ ਪਦੇਗਾ। ਖੂਨ ਸੇ ਲਿਖੀ ਗਿਆ ਮਾਤ੍ਰਭੂਮਿ ਕੀ ਅਰੰਨਾ ਕੀ ਯਹ ਕਹਾਨੀ ਜਿਤਨੀ ਲੋਮਹਿੰਦਕ ਹੈ, ਤਤਨੀ ਪੀਡਾ ਭਰੀ ਭੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੀਤ ਕੀ ਰਖਨਾ ਸਨ 1875 ਮੇਂ ਕੀ

ਗਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਛਾਂ: ਵਰ਷ੋਂ ਤਕ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਇਸਕੀ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਜਾਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਅਪ੍ਰੈਲ 1881 ਮੇਂ ਏਕ ਬਾਂਗਲਾ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ‘ਬਾਂਗ-ਦਰਸ਼ਨ’ ਮੇਂ ਇਸਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ‘ਆਨਾਂਦ ਮਠ’ ਉਪਨਿਆਸ ਮੇਂ ਯਹ ਗੀਤ ਦਿਖਾਇਆ ਪਦਾ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਮੇਂ ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਸਨ੍ਘਵਾਸਿਆਂ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ ਮਾਤ੍ਰਭੂਮਿ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਪਾਗਲ ਹੁਏ ਕਥਾਂ ਸੇ ਜਾਂਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਖੰਡਹਰਾਂ ਮੇਂ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্’ ਕੀ ਗੁੱਜ ਉਠਤੀ ਥੀ। ਸਨ 1882 ਸੇ ਸਨ 1894 ਤਕ ‘ਆਨਾਂਦ ਮਠ’ ਕੇ ਪਾਂਚ ਸਾਂਕਰਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁਏ। ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਯ ਭਾਵਨਾਓਂ ਕੋ ਪ੍ਰਯੋਗਿਤ ਕਰਨੇ ਕਾ ਕਾਮ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্’ ਕੀ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਹੋਨੇ ਲਗਾ। ਸਨ 1896 ਮੇਂ ਕਲਕਤਾ ਮੈਂ ਹੁਏ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਯ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਅਧਿਵੇਸ਼ਨ ਮੇਂ ਕਵਿਵਰ ਰਵਿਨਾਥ ਟੈਂਗੇਰ ਨੇ ਇਸ ਗੀਤ ਕੀ ਸਵੰਧਪ੍ਰਥਮ

ਸਾਂਗੀਤਬੰਦ੍ਧ ਕਿਯਾ। ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਮਾਂ ਮੇਂ ਇਸਕਾ ਸੰਵਰਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤਥਾ ਸੇ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਅਧਿਵੇਸ਼ਨ ਕਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵ ਸਮਾਪਨ ਇਸੀ ਗੀਤ ਸੇ ਹੋਨੇ ਲਗਾ।

ਔਰ ਫਿਰ ਸਿਤੰਬਰ, 1905 ਆਇਆ, ਜਵਾਂ ਲੱਡੂ ਕਾਰਜ ਕੇ ਕੂਰੂ ਹਾਥਾਂ ਸੇ ਬਾਂਗਲ ਵਿਭਾਜਨ ਕੀ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਦਰਦਨਾਕ ਕਹਾਨੀ ਲਿਖੀ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਤਾਂ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਲਕਤਾ ਬਨਾਈ ਗਿਆ। ਇਸ ਘੋ਷ਣਾ ਕੇ ਬਾਦ, ਇਸ ਰਕਤਰੰਜਿਤ ਕਥਾ ਪਰ ਦੇਸ਼ਭਕਤਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਬਲਿਦਾਨਾਂ ਕੀ ਛਾਪ ਲਗਾ ਦੀ। ਇਸ ਸਮਾਂ ਸਾਰਾ ਬਾਂਗਲ ਏਕ ਹੀ ਨਾਰੇ ਸੇ ਨਿਨਾਦਿਤ ਥਾ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্।’ ਦੇਸ਼ਭਕਤਾਂ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্’ ਕਾਰਜਨਾਥੀ ਕੀ ਦੂਇਂ ਮੇਂ ਦੇਸ਼ਗ੍ਰੋਹ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਪੂਰ੍ਵ ਬਾਂਗਲ ਮੇਂ ਕਾਰਜ ਕੇ ਅਧੀਨਸਥ ਲੇਂਗਰਵਰਨ ਫੁਲਰ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্’ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਲਗਾ ਦਿਯਾ। ਬਾਬੂ ਸੁਰੇਨਦਰਨਾਥ ਬਨਜੀ ਕੇ ਨੇਤ੍ਰਤ ਮੇਂ ਬੰਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਿਤਿ ਨੇ ਇਸਕਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨੇ ਕਾ ਬੀਡਾ ਉਠਾਇਆ। ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্’ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਲਗਾਤੇ ਹੀ ਯਹ ਦੇਸ਼ਭਕਤਾਂ ਮੇਂ ਸੰਵਰਵਾਪੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਮਾਜਿਕਸ਼ਾਹੀ ਕੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਜਿਤਨੇ ਬਢ੍ਹੇ, ਤਤਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਸੇ ਪ੍ਰਤਿਕਾਰ ਭੀ ਹੋਤਾ ਥਾ।

ਬੰਕਿਮਚੰਦ ਚਟੰਜੀ

14 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1906 ਕੇ ਬਾਂਗਲ ਕਾ ਪ੍ਰਾਂਤੀਯ ਅਧਿਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੀਸਾਲ ਮੇਂ ਤਥਾ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੱਵ-ਗੱਵ ਮੇਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਪਰ ਪਤ੍ਰਕ ਟਾਂਗਕਰ ਘੋ਷ਣਾ ਕੀ ਕਿ ਅਧਿਵੇਸ਼ਨ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਜੁਲੂਸ ਸੇ ਹੋਗੀ, ਜਿਸਮੇਂ ‘ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্’ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਅਮੂਰਤ ਬਾਜਾਰ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੇਂ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸੰਪਾਦਕ ਮੌਤੀਲਾਲ ਘੋ਷ ਨੇ ਗੱਝਨਾ ਕੀ, “ਚਾਹੋ ਤੋ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਫੋਡ੍ਹ ਦੋ, ਪਰ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ্ ਹਮ ਗਾਏਂਹੋ ਹੀ।” ਜੁਲੂਸ ਮੇਂ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ ਕਾ ਗਾਨ ਹੁਆ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਲਾਠੀ ਚਾਰਜ ਕਿਯਾ, ਜਖਮੀ ਯੁਕਤਾਂ ਕੋ ਤਸੀ ਹਾਲਤ ਮੇਂ ਅਧਿਵੇਸ਼ਨ ਮੇਂ ਲਾਯਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਆਂ ਨੇ ਖਡੇ ਹੋਕਰ ਵੰਦੇਮਾਤਰਮ ਕੀ ਗੁੱਜ ਸੇ ਪੁਲਿਸਰਾਜ ਕਾ ਹਵਾਂ ਕੰਪਾ ਦਿਯਾ।

ਮਹਤਵਾਕਾਂਖਾ ਕੇ ਦਾਂਵ ਪਰ ਮਨੁ਷ਤਾ ਸਦੈਵ ਹਾਰੀ ਹੈ।

बारीसाल के जुलूस पर हिंसक हमले की प्रतिक्रिया अपूर्व थी। 'वंदेमातरम्' ने देश की विस्फोटक परिस्थिति में बारूद में चिंगारी का काम किया। कर्जन त्यागपत्र देकर स्वदेश लौट गया। सरकार के पास 'वंदेमातरम्' पर प्रतिबंध की आज्ञा का कोई तर्क संगत उत्तर नहीं था। 'वंदेमातरम्' पुकारने से सरकार का कोई अनर्थ भी नहीं होता था अपितु, प्रतिबंध की आज्ञा ने ही 'वंदेमातरम्' का देशभर में जारूरी प्रभाव पैदा किया था। श्री अरविंद ने लिखा "बंग-वासी सत्य की शोध में रत थे। तभी किसी दिव्य क्षण में कहाँ से किसी ने नारा लगाया और आज 6 अगस्त, 1905 के दिन असंख्य कंठों से राष्ट्रीय मंत्र मुखरित हुआ।"

6 अगस्त, 1906 को विपिनचन्द्र पाल ने अंग्रेजी दैनिक 'वंदेमातरम्' का प्रकाशन शुरू किया। बाद में इसका संपादन श्री अरविंद ने संभाला। कलकत्ता कांग्रेस में भगिनी निवेदिता ने 'वंदेमातरम्' से अंकित राष्ट्रध्वज तैयार किया। 1920 में लाला लाजपत राय ने दिल्ली से हिंदी में तथा 1941 में बंबई से गुजराती में 'वंदेमातरम्' अखबार निकाला। एक दूसरे का अधिवादन करते समय 'वंदेमातरम्' का उद्घोष आरंभ हो चुका था। नवंबर 1907 में 'युगांतर' में लिखा "वंदेमातरम्" की घोषणा से शत्रु का धैर्य टूट गया है, उसका सामर्थ्य टूट गया है।" शहीद मदनलाल ढींगरा को फांसी मिलने पर उनका बयान 'आहवान' शीर्षक से 'डेलीन्यूज़' में प्रकाशित हुआ। इसका अंतिम शब्द है 'वंदेमातरम्'। नासिक में 'वंदेमातरम्' पर प्रतिबंध के विरुद्ध आवाज उठाने पर वामनराव खरे, बाबा सावरकर व नौ छात्र पकड़े गए। पुलिस की लाठियों को 'वंदेमातरम्' की ढाल पर सहने वाले इन वीरों के तो मुकदमे का नाम ही 'वंदेमातरम्' कांड पड़ गया।

स्वतंत्रता सेनानी वीर वि.दा. सावरकर को जिन लेखों के कारण 'काला पानी' की सजा हुई, उनमें सबसे महत्वपूर्ण लेख 'वंदेमातरम्' है, जो 1907 में बंबई से प्रकाशित होने वाले अखबार 'बिहारी' में छपा था। किंगफोर्ड पर बम फेंक कर उसे मारने का प्रयास करने वाले 18 वर्षीय खुदीराम बोस को 11 अगस्त, 1908 को फांसी दे दी गई और शवयात्रा से लेकर शरीर चिता पर रखे जाने तक एक ही गँज सुनाई पड़ती थी "वंदेमातरम्"।

राम प्रसाद बिस्मिल 16 दिसंबर, 1927 को 'वंदेमातरम्' का ही उद्घोष करके फांसी के फन्ड से झूले थे। 12 फरवरी, 1934 को वधस्थल की ओर जाते हुए क्रांतिकारी सूर्यसेन के कंठ से 'वंदेमातरम्' का स्वर गूँजा। फांसी के तख्ते से पूर्व ही इस वीर पर पुलिस ने इस स्वर को रोकने के लिए लाठियों की बरसात की। कारागार से भी उसी समय इस नारे की गूँज और राजबंदियों की पिटाई के बाद सूर्यसेन को अचेत में ही फांसी दे दी गई।

ਕੰਦੇ ਮਾਤਰਮ् !

मुजलाम्, सुफ्लाम्, मलयज शीतलाम्,
शस्य श्यामलम्, मातरम्,
वंदे मातरम्,
शुभ्र ज्योत्स्ना पुलकित यामिनीम्,
फुल्लकुसुमित द्रुमदल शोभिनीम्,
सुहासिनीं सुमधुरभाषिणीम्,
सुखदाम्, वरदाम्, मातरम्,
वंदे मातरम्! वंदे मातरम्! वंदे मातरम्

क्रांतिकारियों की इस गाथा ने देशभर में बलिदान की भावना भर दी। अंग्रेज अधिकारियों के सामने कारागार से लेकर फांसी के तख्ते तक गीत गाया जाने लगा। ‘केम्ब्रिज हिस्ट्री ऑफ इंडिया’ में इस गीत का उल्लेख “हिन्दुस्तान का अनाभिक्त गीत” कह कर किया गया। थियोदर एलशे ने अपनी पुस्तक ‘लिगेसी ऑफ लोकमान्य’ में लिखा है, “बंगाल के समस्त महाद्वीप में यह घोष गूँज उठा। ‘वंदेमातरम्’ भारत की समस्त महानता, बुद्धि, विरासत और धीरता एक ही शब्द में समाहित हो गई। ‘वंदेमातरम्’ भारत माता की संतान वंदना को झुकी और भारत माँ उठ खड़ी हुई।”

आंचलिक प्रबंधक, गुरुग्राम

ਸਾਇਬਰ ਸੁਰਕਾ ਚਿੰਤਾ ਕਾ ਵਿ਷ਯ ਕਿਥੋਂ ਹੈ ?

ਆਜ ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਕਾਂਪਿਊਟਰ, ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਔਰ ਅਨ੍ਯ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰੈਦੀਗਿਕੀ ਤਪਕਰਣ ਹਮਾਰੇ ਜੀਵਨ ਕਾ ਏਕ ਅਭਿਨਨ ਅੰਗ ਬਨ ਗਏ ਹਨ। ਕਲਤਪਨਾ ਕੀਜਿਏ ਕੀ ਹਮ ਇਨ ਸਮਾਰਟ ਤਪਕਰਣਾਂ ਪਰ ਹਰ ਦਿਨ ਕਿਤਨਾ ਸਮਯ ਬਿਤਾਤੇ ਹਨ। ਹਮਨੇ ਗੂਗਲ, ਈ-ਮੇਲ, ਵਾਟਸਾਏਪ, ਟਿਕਟਰ, ਫੇਸਬੁਕ ਆਦਿ ਜੈਂਸੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਯਮਾਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਕੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕਾ ਏਕ ਅਭਿਨਨ ਹਿੱਸਾ ਬਨਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਹਮ ਮੈਂ ਸੇ ਜਾਦਾਤਰ ਸਾਇਬਰ ਸੁਰਕਾ ਏਵਾਂ ਸ਼ਵਯਾਂ ਕੋ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਬਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਵਸ਼ਿਕ ਸੁਰਕਾ ਤਪਾਧਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਨਭਿਜ਼ਾਂ ਹਨ।

ਸਾਇਬਰ ਕ੍ਰਾਇਮ ਕਿਥਾ ਹੈ?

ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧ ਵੇ ਅਪਰਾਧ ਹੈ ਜੋ ਕਾਂਪਿਊਟਰ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਯਾ ਮੋਬਾਇਲ ਪ੍ਰੈਦੀਗਿਕੀ ਕਾ ਤਪਧੋਗ ਕਰਕੇ ਵਾਕਿਆਂ, ਕਾਪਨਿਆਂ ਯਾ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਏ ਜਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਸਾਇਬਰ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਪੀਡਿਤਾਂ ਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੋਸ਼ਲ ਨੇਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਇਟਸ, ਈ-ਮੇਲ, ਚੈਟ ਰੂਮ, ਪਾਯਰੋਟੇਡ ਸੱਪੱਟਵੇਅਰ, ਵੇਬਸਾਇਟ ਆਦਿ ਜੈਂਸੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਕਾ ਤਪਧੋਗ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਬਚਚੇ ਭੀ ਵਿਭਿਨਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਸਾਇਬਰ ਹਮਲੇ ਔਰ ਅਧਿਕ ਜਟਿਲ ਤਥਾ ਪਰਿ਷ਕ੍ਰਮ ਹੋਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਥਾ ਇਨਕਾ ਲਕਾਵਾਂ ਫੋਨ ਨੰਬਰ, ਪਤਾ, ਤਸਵੀਰਾਂ, ਬੈਂਕ ਵਿਵਰਣ ਇਤਿਆਦਿ ਜੈਂਸੀ ਵਕਿਗਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕੋ ਚੁਗਾਨਾ ਹੈ। ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪਕੀ ਇਸ ਵਕਿਗਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕਾ ਤਪਧੋਗ ਆਪਕੇ ਖਿਲਾਫ ਕਿਈ ਤਰੀਕਾਂ ਦੇ ਕਿਧਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੈਂਸੇ ਕਿ ਜਾਲੀ ਪ੍ਰੋਫਾਇਲ ਬਨਾਕਰ, ਸਾਇਬਰ ਖਤਰਾ ਦੇਕਰ।

ਮਿਤ੍ਰੀ, ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਏਹਤਿਧਾਰ ਬਰਤਕਰ ਤਥਾ ਸਜਗ ਰਹਕਰ ਆਪ ਸ਼ਵਯਾਂ ਕੋ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੇ ਬਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਜ ਆਪਕੋ ਵਿਭਿਨਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧ ਸਮਝਾਨੇ ਤਥਾ ਉਨ ਸਾਵਧਾਨਿਆਂ ਕੋ ਅਪਨਾਨੇ ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰੁੱਗਾ ਜੋ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਨਨੇ ਕੇ ਖਤਰੇ ਕੋ ਕਮ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਧੇ ਆਪਕੋ ਅਪਨਾਨੀ ਚਾਹਿਏ।

ਸਾਇਬਰ ਖਤਰੇ ਜੋ ਕਿਸੀ ਕੋ ਭੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ

ਸਾਇਬਰ ਖਤਰੇ ਕੇ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਸੰਭਾਵਿਤ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਨਕਾ ਤਪਧੋਗ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਯਾ ਮੋਬਾਇਲ ਪ੍ਰੈਦੀਗਿਕੀ ਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਧਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਹਮਾਰੀ ਸਾਂਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸੂਚਨਾ ਤਕ ਅਨਧਿਕ੃ਤ ਪਹੁੰਚ ਬਨਾਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹਨ। ਅਧਿਕਾਂਸ਼ ਮਾਮਲਾਂ ਮੈਂ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਸਪਥਾਂ ਤੇ ਵੇਖਾਂ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਕਾਂਪਿਊਟਰ ਕੇ ਲਿਧੇ ਅਤੈਕ ਕਰਤੇ ਹਨ ਜਿਥਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਵੇਂ ਕੁਛ ਸਬਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤਰੀਕਾਂ ਕੇ ਤਪਧੋਗ ਕਰਤੇ ਹਨ।

ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਪਧੋਗ ਕਿਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਕੁਛ ਸਾਮਾਨਾਂ ਤਰੀਕੇ ਹਨ:

1. ਈ-ਮੇਲ ਧੋਖਾਧਡੀ

ਆਪ ਮੈਂ ਸੇ ਅਧਿਕਾਂਸ਼ ਕੇ ਪਾਸ ਆਪਕਾ ਵਕਿਗਤ ਈ-ਮੇਲ ਖਾਤਾ ਹੈ। ਹਮੇਂ ਨ ਕੇਵਲ ਅਪਨੇ ਮਿਤ੍ਰੀਆਂ ਔਰ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਸਦਸ਼ੀਆਂ ਕੋ ਈਮੇਲ ਭੇਜਨੇ ਕੇ ਲਿਏ

ਏਕ ਈਮੇਲ ਅਕਾਉਂਟ ਕੀ ਆਵਸ਼ਿਕਤਾ ਹੈ ਬਲਿਕ ਏਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਅਕਾਉਂਟ, ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਅਕਾਉਂਟ ਔਰ ਅਨ੍ਯ ਅੱਨਲਾਇਨ ਅਕਾਉਂਟ ਖੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ। ਹਮਾਰਾ ਈਮੇਲ ਖਾਤਾ ਹਮਾਰੇ ਜੀਵਨ ਕਾ ਅਭਿਨਨ ਅੰਗ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੈਂਸੇ-ਜੈਂਸੇ ਆਪ ਬਡੇ ਹਾਂਗੇ, ਆਪਕੇ ਈਮੇਲ ਖਾਤੇ ਕੀ ਤਪਧੋਗਿਤਾ ਬਢੇਗੀ। ਆਪ ਅਪਨੇ ਈਮੇਲ ਖਾਤੇ ਕਾ ਤਪਧੋਗ ਬੈਂਕ, ਮੋਬਾਇਲ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ, ਅਪਨੇ ਕੱਲੇਜ ਦੇ ਸ਼ਵਾਵਾਂ ਕਰਨੇ ਆਦਿ ਕੇ ਲਿਏ ਕਰੋਂਗੇ। ਯਹ ਜਾਨਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਅਪਨੇ ਈਮੇਲ ਖਾਤੇ ਕੀ ਸੁਰਕਾ ਕੈਂਸੇ ਕਰੋਂ?

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੇਸ਼ ਦਾਂਗਾਂਨੀ

ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ?

ਏਸੇ ਕਿਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਇਬਰ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਈਮੇਲ ਕਾ ਤਪਧੋਗ ਕਰਕੇ ਆਪਕੇ ਸਿਸਟਮ ਕੋ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਆਪਕੀ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਵਕਿਗਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਏਕਤ੍ਰ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਆਪਨੇ ਫਿਸ਼ਿਂਗ, ਵਿਸ਼ਿਂਗ ਆਦਿ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਸੁਨਾ ਹੋਗਾ। ਆਪ ਇਨਕੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਅੱਨਲਾਇਨ ਪਥ ਸਕਤੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਅਥਵਾ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਲ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਸਮਝਾਨੇ ਕੀ ਕੋਝਿਸ਼ਾ ਕਰੋਂਗੇ ਕਿ ਈਮੇਲ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕੈਂਸੇ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ।

- ਦੁਨਿਆ ਮੈਂ ਕਿਹੜੀ ਭੀ ਬੈਠਾ ਏਕ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਆਪਕੋ ਏਕ ਨਕਲੀ ਖਾਤੇ ਦੇ ਏਕ ਈਮੇਲ ਭੇਜ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਸਤਵਿਕ ਖਾਤੇ ਕੀ ਤਰਹ ਦਿਖਾਤਾ ਹੈ। ਤਵਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ, ਆਪਕੋ ਅਪਨੇ ਗੇਮਿੰਗ ਪੋਰਟਲ ਯਾ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੇ ਏਕ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜਹਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਯਾ ਈਮੇਲ ਆਰਿਡੀ ਕੀ ਵਰਤੀ ਥੋਡੀ ਬਦਲ ਜਾਏਗੀ—customersupport@gammingportal.com ਕਿਵੇਂ ਆਪਨੇ ਦੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੇਮਿੰਗ’ ਕੀ ਵਰਤੀ ਗਲਤ ਹੈ? ਇਨ ਈਮੇਲਾਂ ਮੈਂ ਏਂਸੇ ਲਿੰਕ ਹੋਤੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਕੋ ਦੂਸਰੇ ਪੇਜ ਪਰ ਲੇ ਜਾਤੇ ਹਨ ਜਹਾਂ ਆਪਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਤੱਤ, ਅਨੁਪਾਲਨ ਯਾ ਅਨ੍ਯ ਨਕਲੀ ਕਾਰਣਾਂ ਹੋਣੇ (ਜੋ ਆਪਕੋ ਸਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਂਗੇ) ਪਾਸਵਰਡ/ਅਨ੍ਯ ਵਿਵਰਣ ਦਰਜ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਵੇਂ ਆਪ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਬਾਹਰ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਕੋ ਦੇਂਗੇ।
- ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਤਪਧੋਗ ਮੈਂ ਲਾਯਾ ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਏਕ ਔਰ ਆਮ ਤਰੀਕਾ ਏਕ ਮਾਲਵੇਅਰ (ਖਤਰਨਾਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਆਪਕੇ ਕਾਂਪਿਊਟਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ) ਵਾਲਾ ਦਸਤਾਵੇਜ (ਵਰਡ ਯਾ ਏਕਸੇਲ ਫਾਇਲ) ਸਲਾਂਗ ਕਰਕੇ ਆਪਕੋ ਈਮੇਲ ਭੇਜ ਦੇਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਈਮੇਲ ਅਥਵਾ ਦਸਤਾਵੇਜ ਦੇ ਸ਼ੀਰ਷ਕ ਆਪਕੋ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੈਂਸੇ ਪ੍ਰਸਿੰਡੂ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮ ਜੀਤਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਟਿਪਸ ਯਾ ਕਿਸੀ ਅਨ੍ਯ ਆਕਾਰਕ ਸ਼ੀਰ਷ਕ ਕੇ ਲਿਏ ਮੁਫਤ ਸਿਕਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਟਿਪਸ। ਯਦਿ ਆਪ ਏਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ ਖੋਲਤੇ ਹਨ ਤੋ ਮਾਲਵੇਅਰ ਆਪਕੇ ਕਾਂਪਿਊਟਰ ਯਾ

ਮੋਬਾਇਲ ਮੈਂ ਇੱਟੱਲ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਕੋ ਨਿਯਮਿਤ ਅੰਤਰਾਲ ਪਰ ਆਪਕੇ ਕਾਂਘੂਟਰ ਸੇ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਸਾਂਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਸਕਤਾ ਹੈ।

- ਏਕ ਸਾਮਾਨਿਕ ਈਮੇਲ ਧੋਖਾਧਡੀ ਯਹ ਭੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪਕੇ ਕਾਂਘੂਟਰ ਸੇ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਸਾਂਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਸਕਤਾ ਹੈ।
- ਏਕ ਸਾਮਾਨਿਕ ਈਮੇਲ ਧੋਖਾਧਡੀ ਯਹ ਭੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪਕੇ ਕਾਂਘੂਟਰ ਸੇ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਸਾਂਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਸਕਤਾ ਹੈ।
- ਈਮੇਲ ਅਕਾਊਂਟ ਹੈਕਿੰਗ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਏਕ ਅਤੇ ਆਮ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਆਪਕੀ ਈਮੇਲ ਆਈਡੀ ਅਤੇ ਪਾਸਵਰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮਾਲਵੈਅਰ ਯਾ ਅਨ੍ਯ ਟਿੱਕਸ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਥੇ ਆਪਕਾ ਈਮੇਲ ਅਕਾਊਂਟ ਹੈਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੇ ਸਾਇਬਰ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲਸ ਇਸਕਾ ਉਪਯੋਗ ਆਪਕੀ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਜਾਨਕਾਰੀ ਜੈਂਸੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਅਕਾਊਂਟ, ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ ਆਦਿ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਵੇਖੋ ਆਪਤਿਜਨਕ ਈਮੇਲ ਕੋ ਆਪਕੇ ਸਾਂਚੇ ਸੱਪਕੌ ਕੋ ਭੇਜ ਸਕਤੇ ਹਨ।
- ਆਪ ਨਿਮਲਿਖਿਤ ਤਰੀਕਾਂ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਕੇ ਖੁੱਦ ਕੋ ਈਮੇਲ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਨਨੇ ਸੇ ਬਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ:
- ਪਹਿਲਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਕਦਮ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨੀ ਖੁੱਦ ਕੀ ਈਮੇਲ ਆਈਡੀ ਕੋ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰਖਣਾ ਤਾਕਿ ਇਸੇ ਹੈਕ ਯਾ ਸਮਝੌਤਾ ਨ ਕਿਯਾ ਜਾਏ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪਕੋ ਏਕ ਜਟਿਲ ਪਾਸਵਰਡ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਮਾਂ-ਸਮਾਂ ਪਰ ਬਦਲਨਾ ਹੋਗਾ। ਏਕ ਸਰਲ ਪਾਸਵਰਡ ਜੈਂਸੇ ਪਾਸਵਰਡ 123 ਯਾ ਆਪਕਾ ਨਾਮ ਯਾ ਜਨਮ ਤਿਥੀ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਨਾ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਮੁਖਿਕਲ ਪਾਸਵਰਡ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰੋ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਤੁਸੇਂ ਅਕਸਰਾਂ ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ ਕਾ ਅਲਫਾਨ੍ਯੂਮੇਟਿਕ ਸਾਂਧੋਜਨ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰੋ।
- ਅਪਨੇ ਈਮੇਲ ਖਾਤੇ ਕਾ ਪਾਸਵਰਡ ਕਿਸੀ ਭੀ ਕਿਸੀ ਕੋ ਨਾ ਬਤਾਵੇ? ਪਾਸਵਰਡ ਬਤਾਨੇ ਸੇ ਆਪਕਾ ਈਮੇਲ ਖਾਤਾ ਖਤਰੇ ਮੈਂ ਪਢ़ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਅਪਰਿਚਿਤ ਵਾਕਿ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲਿੰਕ ਅਥਵਾ ਅਟੈਚਮੈਂਟ ਕੋ ਕਿਲਕ ਨ ਕਰੋ।
- ਯਦਿ ਆਪ ਅਪਨੇ ਮੋਬਾਇਲ ਪਰ ਈਮੇਲ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੇ ਆਪਨੇ ਮੋਬਾਇਲ ਕੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੇ ਲਿਯੇ ਏਕ ਮੁਖਿਕਲ ਪਾਸਵਰਡ ਰਖੋ।

2. ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਮੈਂ ਧੋਖਾਧਡੀ

ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਮੈਂ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਾ ਮਤਲਬ ਕਿਸੀ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਕੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਦੇ ਪੈਸਾ ਨਿਕਾਲਨਾ ਅਥਵਾ ਉਸੇ ਅਨ੍ਯ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਮੈਂ ਧੋਖਾਧਡੀ ਉਸ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪਕਾ ਲੱਗ-ਇਨ ਅਥਵਾ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾ ਬਾਹਰ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਵੱਡੀ ਕਿਸੀ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਏ।

ਯਹ ਕੈਂਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ?

ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਅੱਨਲਾਇਨ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਕਿਉਂਕਿ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਏ ਜਾਤੇ ਹਨ। ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਏਕ ਫਰਜ਼ੀ ਖਾਤੇ ਦੇ ਆਪਕੋ ਈਮੇਲ ਭੇਜ ਸਕਤੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਆਪਕੇ ਬੈਂਕ ਯਾ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਆਪ ਈਮੇਲ ਦੇ ਲਿਏ ਲਿੰਕ ਪਰ ਕਿਲਕ ਕਰਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੇ ਯਹ ਆਪਕੋ ਏਕ ਪੇਜ ਪਰ ਲੇ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪਕੀ ਸਾਂਕੇਦਨਸ਼ੀਲ ਜਾਨਕਾਰੀ ਜੈਂਸੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਵਿਵਰਣ, ਕਾਰਡ ਵਿਵਰਣ, ਕਾਰਡ ਸਤਾਪਨ ਮੂਲਾਂ (ਸੀਵੀਵੀ), ਸਮਾਪਿਤ ਤਿਥੀ, ਆਦਿ ਦੀ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਆਪ ਇਨ ਵਿਵਰਣਾਂ ਦੇ ਸਾਡਾ ਕਰਤੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੇ ਆਪਕਾ ਖਾਤਾ ਕਾਂਗ੍ਰੋਮਾਇਜ਼ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਅਪਨੀ ਫਰਜ਼ੀ ਪਹਚਾਨ ਦੇ ਅਪਨੇ ਕੋ ਬੈਂਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬਤਾਕਰ ਆਪਕੋ ਕੱਲ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਕੇ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਅਥਵਾ ਬੈਂਕ ਵੱਡੀ ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ, ਪਿਨ, ਸੀਵੀਵੀ, ਵੈਧਤਾ ਤਿਥੀ, ਜਨਮ ਤਾਰੀਖ ਪ੍ਰਛਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਵੱਡੀ ਦੇਨੇ ਪਰ ਆਪਕਾ ਅਕਾਊਂਟ ਕਾਂਗ੍ਰੋਮਾਇਜ਼ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਆਮਤੌਰ ਪਰ, ਹਮਾਰਾ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੇ ਜੁਡਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਅਪਨੇ ਕੋ ਮੋਬਾਇਲ ਸੰਵਿੱਖਨ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤ ਕਰਤੇ ਹਨ ਆਪਕੋ ਕੱਲ ਭੀ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਕੋ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਕਿ ਯਦਿ ਆਪ ਅਪਨੇ ਸਿਮ ਕੋ ਅਪਡੇਟ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੇ ਆਪਕਾ ਮੋਬਾਇਲ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਸਿਮ ਕੋ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ, ਵੇਖੋ ਆਪਕੋ ਏਕ ਲਿੰਕ ਭੇਜੋਗੇ ਯਾ ਆਪਕੋ ਅਪਨੇ ਨੰਬਰ ਦੇ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਦੇ ਏਕ ਏਸਏਮਏਸ ਭੇਜਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਕਹੋਗੇ।

ਵਾਸਤਵ ਮੈਂ ਵੇਖੋ ਆਪਕੇ ਮੋਬਾਇਲ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਦੇ ਏਸਏਮਏਸ ਦੇ ਸਿਲਾਇ ਮਿਜ਼ਵਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਕਾ ਮੈਂਬਰ ਸਿਮ ਬਲੋਕ ਹੋ ਜਾਏ ਅਤੇ ਆਪਕਾ ਡੁਪਲਿਕੇਟ ਸਿਮ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਏ। ਵੇਖੋ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਦੇ ਡੁਪਲਿਕੇਟ ਸਿਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਕੇ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਏਪ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਤੇ ਉਸਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਤੇ ਹਨ।

ਕਿਉਂ ਆਪ ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਕੀ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕੋ ਲੇਕਰ ਚਿੱਠਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਚਿੱਠਿ ਮਤ ਕੀਜਿਏ ਜਾਨਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਆਪ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਦੀ ਧੋਖਾਧਡੀ ਦੇ ਬਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਆਪ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਤਥਾ ਕਾਰਡ ਦੀ ਵੱਡੀ ਜੈਂਸੇ ਕਾਰਡ ਨੰਬਰ, ਪਿਨ, ਸੀਵੀਵੀ, ਵੈਧਤਾ ਸਮਾਪਿਤ ਤਿਥੀ, ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਪਾਸਵਰਡ ਇਤਿਆਦਿ ਕਿਸੀ ਦੀ ਸਾਥ ਸਾਡਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸਦੇ ਆਪ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਅੱਨਲਾਇਨ ਲੇਨ ਦੇਨ ਦੀ ਧੋਖਾਧਡੀ ਦੇ ਬਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।

ਆਇਏ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਚੱਚਾ ਕਰੋਂ ਕਿ ਕੈਂਸੇ ਆਪ ਸਵਧਾਂ ਕੋ ਑ਨਲਾਇਨ ਲੇਨਦੇਨ ਕੀ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਨੇ ਸੇ ਬਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।

ਆਪ ਨਿਮਲਿਖਿਤ ਤਰੀਕੋਂ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਕੇ ਖੁਦ ਕੋ ਑ਨਲਾਇਨ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਨਨੇ ਸੇ ਬਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ:

- ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਤਥਾ ਕਾਰਡ ਕਾ ਬਾਂਧਾ ਜੈਸੇ ਕਿ ਑ਨਲਾਇਨ ਅਕਾਉਂਟ ਪਾਸਵਰ्ड, ਕਾਰਡ ਨੰਬਰ, ਸੀਵੀਵੀ, ਵੈਧਤਾ ਸਮਾਪਿਤ ਤਿਥਿ, ਪਿਨ, ਓਟੀਪੀ ਇਤਿਆਦਿ ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰੋਂ। ਇਨ ਬਾਂਧਾਂ ਕੋ ਸਾਜ਼ਾ ਕਰਨੇ ਸੇ ਆਪਕੇ ਖਾਤੇ ਕੋ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅਵੈਧ ਑ਨਲਾਇਨ ਵਿੱਤੀਂ ਲੇਨਦੇਨ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।
- ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਕੋ ਑ਨਲਾਇਨ ਪਾਸਵਰ्ड ਤਥਾ ਅਪਨੇ ਡੇਬਿਟ/ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਕੇ ਪਿਨ ਕੋ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਦਤ ਬਨਾਏ।
- ਜਬ ਭੀ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਮੌਲਿਗਿਨ ਕਰੋਂ ਤੋ ਬੈਂਕ ਕੀ ਵੈਬਸਾਇਟ ਸਵਧਾਂ ਟਾਇਪ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਦਤ ਬਨਾਏ। ਈਮੇਲ, ਮੈਸੇਜ ਅਥਵਾ ਪੱਧ ਅਪ ਪਰ ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਬੈਂਕ ਵੈਬਸਾਇਟ ਕੇ ਲਿੰਕ ਪਰ ਕਿਲਕ ਨਾ ਕਰੋਂ। ਯਹ ਜਾਲੀ ਲਿੰਕ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਕੋ ਜਾਲੀ ਵੈਬਸਾਇਟ ਪਰ ਲੇਕਰ ਜਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਏਕ ਬਾਰ ਜਬ ਆਪ ਜਾਲੀ ਵੈਬਸਾਇਟ ਦੇ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਪਰ ਲਾਂਗਿਨ ਕਰਤੇ ਹਨ ਤੋ ਆਪਕੀ ਗੋਪਨੀਧ ਜਾਨਕਾਰੀ ਜੈਸੇ ਖਾਤਾ ਸੰਖਿਆ ਤਥਾ ਪਾਸਵਰਡ ਚੋਰੀ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹਨ।
- ਹਮੇਸ਼ਾ ਧਿਆਨ ਦੇਂ ਕੀ ਵੈਬਸਾਇਟ URL HTTPS ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। HTTPS ਵਾਲੇ ਵੈਬਸਾਇਟ URL ਆਪਕੇ ਢਾਟਾ ਕੋ ਵੈਬਸਾਇਟ ਪਰ ਇਨਕ੍ਰਿਪਟ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਹਾਨਿ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਬਸਾਇਟ HTTPS ਦੇ ਆਰਮ੍ਭ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਤਥਾ ਉਸ ਪਰ ਅਪਨੀ ਗੋਪਨੀਧ ਸੂਚਨਾ ਜੈਸੇ ਕੀ ਑ਨਲਾਇਨ ਅਕਾਉਂਟ ਪਾਸਵਰਡ, ਕਾਰਡ ਨੰਬਰ, ਸੀਵੀਵੀ ਵੈਧਤਾ ਸਮਾਪਿਤ ਤਿਥਿ, ਪਿਨ, ਓਟੀਪੀ ਇਤਿਆਦਿ ਸਾਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰੋਂ।
- ਅਪਨੇ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਕੀ ਭੀ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰਖਨਾ ਆਵਸ਼ਯਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਕਾ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ ਆਪਕੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਕੇ ਸਾਥ ਜੁੜਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਕੋ ਖੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਏਕ ਜਟਿਲ ਪਾਸਵਰਡ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋਂ ਤਥਾ ਏਕ ਅਚਾਨਕ ਇੰਟੀਵਾਇਰਸ ਸੋਫ਼ਟਵੇਰ ਇੱਨਸਟਾਲ ਕਰੋਂ।

3. ਆਪਕੀ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫਾਇਲਸ ਕੀ ਸੁਰੱਖਾ ਕੇ ਤਪਾਧ

ਆਜਕਲ ਹਮ ਸਭੀ ਫੇਸ਼ਬੁਕ, ਟ੍ਰੀਵੀਟਰ, ਇੱਨਸਟਾਗ੍ਰਾਮ ਆਦਿ ਜੈਸੀ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਈਟਾਂ ਕਾ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਮ ਅਪਨੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਪਨਾ ਅਪਡੇਟ ਯਾ ਸੇਲ੍ਫੀ ਯਾ ਤਸਵੀਰਾਂ ਥੋਅ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਹਮ ਯਹ ਭੀ ਚਾਹਤੇ ਹਨ ਕਿ ਹਮਾਰੀ ਪੋਸਟ/ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਅਪਡੇਟਾਂ ਪਰ ਲਾਇਕਸ ਅਤੇ ਕਮੰਟ ਭੀ ਮਿਲੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਈਟਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜੁੜੇ ਮੈਂ ਹਮਾਰੀ

ਮਦਦ ਕੀ ਲੇਕਿਨ ਯਦਿ ਹਮ ਸਾਵਧਾਨ ਨ ਰਹੇਂ ਤਾਂ ਗਮਭੀਰ ਸਾਇਕਰ ਖਤਰੇ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।

ਧੋਖਾਧਡੀ ਕਾ ਸਾਜ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਹੈ?

ਸਾਇਕਰ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲਸ ਅਤੇ ਸਾਇਕਰ ਬੁਲੀਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਈਟਾਂ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਆਓ ਹਮ ਯਹ ਜਾਨੇ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦੇ ਜੁੜੇ ਐਸੇ ਕੌਨ ਦੇ ਕੌਮਨ ਸਾਇਕਰ ਖਤਰੇ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।

- ਸਾਇਕਰ ਕ੍ਰਿਮਿਨਲ ਆਪਕੀ ਛਵਿ ਕੋ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਯਾ ਅਨ੍ਯ ਅਵੈਧ ਪ੍ਰੋਯੋਝਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਰ ਆਪਕਾ ਫੇਕ ਅਕਾਉਂਟ ਬਨਾਕਰ ਨੇਗੇਟਿਵ ਬਾਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਚਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਸ਼ੇਯਰ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਯਹ ਏਕ ਗਮਭੀਰ ਖਤਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੀ ਕੀ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।
- ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਪਰ ਆਜਕਲ ਸਾਇਕਰ ਬੁਲਿੰਗ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਹੋਨੇ ਲਗੇ ਹਨ। ਸਾਇਕਰ ਬੁਲਿੰਗ ਆਪਕੋ ਦੁਖ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਯਾ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਭਵ ਯਾ ਅਸ਼ੋਭਨੀਅ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ।
- ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਈਟਾਂ ਪਰ ਸ਼ੇਯਰ ਕਿਏ ਗਏ ਲਿੰਕਾਂ ਕੇ ਜਿਥੇ ਅਨੱਨਾਇਨ ਧੋਖਾਧਡੀ ਕੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਸਾਇਕਰ ਅਪਰਾਧੀ ਮੈਲਿਸ਼ਿਅਸ ਲਿੰਕ ਯਾ ਮੇਲਵੇਯਰ ਦੇ ਯੁਕਤ ਕੋਈ ਪੋਸਟ ਸ਼ੇਯਰ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਯਦਿ ਆਪਨੇ ਤੁਸੀਂ ਲਿੰਕ ਪਰ ਕਿਲਕ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਆਪਕਾ ਕਾਂਘੂਰ ਯਾ ਮੋਬਾਇਲ ਸੰਕ੍ਰਮਿਤ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।
- ਆਪ ਖੁਦ ਕੀ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਅਕਾਊਂਟਾਂ ਕੀ ਨਿਮਲਿਖਿਤ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰਖ ਸਕਤੇ ਹਨ:

 - ਅਪਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਅਕਾਉਂਟ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰੱਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪਹਲਾ ਜੱਗ੍ਹ ਕਦਮ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਯਹ ਹੈਂਕ ਨ ਹੋਨੇ ਪਾਏ ਯਾ ਖਤਰੇ ਮੈਂ ਨਾ ਪਢੋ।
 - ਅਪਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਅਕਾਉਂਟ ਦੇ ਪਾਸਵਰਡ ਕਿਸੀ ਦੇ ਸ਼ੇਯਰ ਨ ਕਰੋ। ਪਾਸਵਰਡ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਤ ਰੱਖਨੇ ਦੇ ਆਪਕੇ ਅਕਾਉਂਟ ਦੇ ਦੁਰੂਪਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।
 - ਆਪ ਜੋ ਕੁਛੋਂ ਭੀ ਸੋਸ਼ਲ ਨੈਟਵਰਕਿੰਗ ਸਾਈਟਾਂ ਪਰ ਪੋਸਟ ਕਰਤੇ ਹਨ, ਵਹ ਹਰ ਕਿਸੀ ਕੋ ਦਿਖਾਈ ਦੇਗਾ ਜਬ ਤਕ ਆਪ ਅਪਨੀ ਪੋਸਟ ਕੀ ਏਕਸੇਸ ਕੋ ਅਪਨੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ।
 - ਅੰਜਾਨ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਫ੍ਰੇਂਡ ਰਿਕਵੇਸਟ ਏਕਸੈਪਟ ਨ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਭੀ ਫ੍ਰੇਂਡ ਰਿਕਵੇਸਟ ਏਕਸੈਪਟ ਕਰਨੇ ਦੇ ਪਹਲੇ ਯਹ ਦੇਖ ਲੋ ਕਿ ਰਿਕਵੇਸਟ ਕੋ ਔਰ ਕਿਤਨੇ ਲੋਗ ਫੋਲੋ ਕਰ ਰਹੋਂ ਹਨ ਯਾ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਫ੍ਰੇਂਡ ਲਿਸਟ ਮੈਂ ਕਿਤਨੇ ਲੋਗ ਹਨ।
 - ਸਾਇਕਰ ਅਪਰਾਧੀ ਆਪਕੇ ਜਾਨਕਾਰ ਵਿੱਤ ਕੀ ਫੇਕ ਅਕਾਉਂਟ ਬਨਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਇਸਲਿਏ ਸਤਰਕ ਰਹੋ।

- ਆਪ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਪਰ ਜੋ ਭੀ ਪੋਸਟ ਕਰਤੇ ਹੋ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਵਹ ਵਹਿਂ ਪਰ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਪਰ ਕੁਛ ਭੀ ਪੋਸਟ ਕਰਨੇ ਸੇ ਪਹਲੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਬਰਤੋਂ। ਧਿਆਨ ਰਖੋਂ ਕੀ ਯਹ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕਿਸੀ ਕੇ ਸਾਥ ਭੀ ਸ਼ੇਯਰ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਨਿਜੀ ਵਿਵਰਣ ਜੈਂਸੇ ਪਤਾ, ਫੋਨ ਨੰਬਰ, ਜਨਮਤਿਥਿ ਆਦਿ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡਿਆ ਸਾਇਟ ਪਰ ਸ਼ੇਯਰ ਨ ਕਰੋ।

4. ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ

ਹੈਰਾਨੀ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਸਾਇਬਰ ਸੁਰਕਾ ਸੇ ਕੈਂਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ? ਮੈਂ ਆਪਕੇ ਬਤਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਧਿਕ ਸੇ ਅਧਿਕ ਬਚ੍ਚੇ ਔਰ ਯੁਵਾ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮ ਖੇਲ ਰਹੇ ਹਨ ਔਰ ਭਵਿ਷ਾ ਮੌਕੇ ਵਿੱਚ ਸੰਖਾ ਬਢਕਰ ਕਿਸੀ ਗੁਨਾ ਹੋਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਕਿੱਹੜੀ ਭੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਯੂਰਜ਼ਸ ਕੀ ਸੰਖਾ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਤਨਕੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਨਾਨੇ ਕਾ ਰਾਸ਼ਟਾ ਢੂਢ੍ਹ ਲੇਂਦੇ ਹਨ। ਯਹ ਧੋਖਾਧਡੀ, ਸਾਇਬਰ ਬੁਲਿੰਗ, ਅਨੁਚਿਤ ਵਿਥਾਵਾਂ ਕੀ ਸਾਝਾ ਕਰਨੇ ਆਦਿ ਕੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ।

ਕਿਆ ਆਪ ਜਾਨਤੇ ਹੋ ਕਿ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਸ ਕੇ ਸਾਥ ਸਪੈਮ, ਵਾਇਰਸ ਭੀ ਡਾਉਨਲੋਡ ਹੋ ਜਾਏਂਗੇ ਜੋ ਆਪਕੇ ਕਾਂਘੂਰ ਯਾ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਯਾ ਗੇਮਿੰਗ ਕੌਨਸੋਲ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਰੂਪ ਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ ? ਪ੍ਰਖਾਤ ਸਾਇਟਸ ਸੇ ਗੇਮ ਡਾਉਨਲੋਡ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਭੀ ਅਵੈਧ ਗੇਮਸ ਔਰ ਸੋਫ਼ਟਵੇਰ ਡਾਉਨਲੋਡ ਔਰ ਇੱਨਸਟਾਲ ਨ ਕਰੋ।

ਉਪਲਬਧ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਸ ਕੀ ਰੇਂਜ ਔਰ ਵਿਸ਼ਵਭਰ ਮੌਕੇ ਕਰੋਡਾਂ ਪਲੇਯਰਸ ਕੇ ਸਾਥ ਖੇਲਨੇ ਕੀ ਸੁਗਮਤਾ ਕੀ ਧਿਆਨ ਮੌਕੇ ਰਖਣੇ ਹੁਏ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਦੂਸਰਾਂ ਸੇ ਜੁਡੇ ਮੌਕੇ ਆਪਕੇ ਲਿਏ ਮਨੋਰੰਜਕ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ, ਪਰਤੁ ਵਾਸਤਵ ਮੌਕੇ ਆਪਕੇ ਲਿਏ ਇਸਦੇ ਜੁਡੇ ਜੋਖਿਮਾਂ ਕੀ ਸਮੱਝਨਾ ਔਰ ਕਤਿਧਿ ਪਰਿਸਥਿਤਿਆਂ ਸੇ ਨਿਪਟਨੇ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹੋਨਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਅਨੁਭਵ ਕਾ ਆਨਾਂਦ ਲੀਜਿਏ ਔਰ ਮਜ਼ੇ ਕੀਜਿਏ, ਪਰਤੁ ਯਹ ਸੁਨਿਖਿਤ ਕਰ ਲੀਜਿਏ ਕਿ ਆਪ ਸੁਰਕਿਤ ਖੇਲ ਰਹੇ ਹੋਏ।

ਕਿਆ ਆਪ ਜਾਨਤੇ ਹੋ ਕਿ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਸੇ ਜੁਡੇ ਹੁਏ ਜੋਖਿਮ ਕੌਨ ਕੌਨ ਸੇ ਹੋਣੇ ?

- ਅੱਨਲਾਇਨ ਆਕਰਸ਼ਕ ਖਿਲਾਡਿਆਂ ਕੀ ਸੰਖਾ ਅਧਿਕ ਹੈ ਜੋ ਆਪਕੇ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ। ਕੁਛ ਖਿਲਾਡੀ ਦੂਸਰਾਂ ਕੀ ਡਰਾਨੇ ਧਮਕਾਨੇ ਯਾ ਪੇਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹੀ ਖੇਲਤੇ ਹੋਣੇ। ਕੇ ਅਸ਼ੋਭਨੀਅ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ ਯਾ ਦੂਸਰਾਂ ਕੀ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ। ਆਪਕੇ ਲਿਏ ਸਤਰਕ ਰਹਨਾ ਬਹੁਤ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੈ।
- ਬਹੁਤ ਸੇ ਵਾਡੀ ਔਰ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧੀ ਭੀ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮ ਖੇਲਤੇ ਹੋਣੇ ਔਰ ਬਾਲਕ ਹੋਨੇ ਕੀ ਬਹਾਨਾ ਕਰਤੇ ਹੋਣੇ। ਕੇ ਆਪਕੇ ਗੇਮਾਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਕੇ ਟਿਪਸ ਦੇਕਰ, ਆਪਕੇ ਸਾਥ ਪੋਇੰਟ ਸਾਝਾ ਕਰਕੇ ਆਪਕੇ ਸਾਥ ਦੋਸਤੀ ਕਰਨੇ ਕੀ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕਰਤੇ ਹੋਣੇ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਕੇ ਆਪਕੀ ਵਾਡੀ ਸੁਧਾਰਾਵ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ।

- ਬਹੁਤ ਸੇ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਸ ਮੌਕੇ ਆਪਕੋ ਪੱਧੰਟ/ਸਿਕਕੇ ਆਦਿ ਖਰੀਦਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹੇ ਖੇਲ ਮੌਕੇ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਅਥਵਾ ਸਮਾਂ ਯਾ ਸਾਧਨਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਕੋ ਫਾਯਦਾ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਉਪਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਸੇ ਭੁਗਤਾਨ ਕੇ ਲਿਏ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਕੀ ਵਿਵਰਣ ਸਾਝਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਛ ਸੰਕ੍ਰਮਿਤ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਸ ਆਪ ਕੇ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਕੀ ਬਾਹੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ ਔਰ ਇਸਕਾ ਦੁਰੂਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ।

ਆਪ ਸ਼ਵਾਂ ਕੀ ਕੈਂਸੇ ਸੁਰਕਿਤ ਰਖ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ ?

- ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮ ਖੇਲਤੇ ਸਮਾਂ ਦੂਸਰੇ ਖਿਲਾਡਿਆਂ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੀ ਵਾਡੀ ਸੂਚਨਾ ਜੈਂਸੇ ਨਾਮ, ਜਨਮ ਤਿਥਿ, ਪਤਾ ਔਰ ਦੂਰਭਾਗ ਸੰਖਾ ਸਾਝਾ ਨ ਕਰੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਕੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇ ਖਿਲਾਡੀ ਕੌਨ ਹੈਂ ਔਰ ਤਨਕੀ ਮਂਸ਼ਾ ਕਿਆ ਹੈ ? ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਆਪ ਅਪਨੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਘੋਟਾਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਯਾ ਸਾਇਬਰ ਬੁਲੀਜ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਝਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣੇ।
- ਜਬ ਆਪ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮ ਖੇਲ ਰਹੇ ਹੋ ਤੋ ਅਪਨੇ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਕਾਰਡ ਕੀ ਬਾਹੋਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਸਾਥ ਸਾਝਾ ਨ ਕਰੋ।
- ਅਪਰਿਵਿਲਿਤ ਨਿ:ਸ਼ੁਲਕ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਵੇਬਸਾਇਟ ਸੇ ਡਾਉਨਲੋਡ ਕਿਏ ਗਏ ਗੇਮਾਂ ਕੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਕੇ ਲਿਏ ਹੀ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰੋ। ਮੇਲ ਅਥਵਾ ਟੈਕਸਟ ਮੈਸੇਜ ਅਥਵਾ ਪੋਪ-ਅਪ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲਿੰਕ ਪਰ ਕਿਲਕ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਕੇ ਗੇਮ ਡਾਉਨਲੋਡ ਨਹੀਂ ਕਰੋ। ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਆਪ ਵਾਇਰਸ ਔਰ ਮਾਲਵੇਅਰ ਡਾਉਨਲੋਡ ਕਰ ਲੋ ਜੋ ਆਪਕੇ ਕਾਂਘੂਰ ਅਥਵਾ ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਕੀ ਸੁਰਕਾ ਕੇ ਲਿਏ ਖਤਰਾ ਬਨ ਸਕਤੇ ਹੋਣੇ।
- ਅਪਨੇ ਕਾਂਘੂਰ, ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਯਾ ਹਾਥ ਮੌਕੇ ਰਖੇ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸੀ ਅਨ੍ਯ ਯਤ੍ਰਾ ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਵਾਇਰਸ ਇੱਕ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਅਪਡੇਟਸ ਕਰਤ ਰਹੇ।
- ਅਪਨਾ ਪਾਸਵਰਡ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨ ਬਤਾਏ। ਆਪਕੋ ਅੱਨਲਾਇਨ ਗੇਮਿੰਗ ਅਕਾਊਂਟ ਔਰ ਅਨ੍ਯ ਅੱਨਲਾਇਨ ਅਕਾਊਂਟ ਕੇ ਲਿਏ ਜਾਟਿਲ ਪਾਸਵਰਡ ਰਖਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਅਚਾਨਕ ਹੋ ਕਿ ਆਪ ਅਪਨਾ ਪਾਸਵਰਡ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਬਦਲਤ ਰਹੇ।

ਆਪ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਝਾਵ

- ਸਾਇਬਰ ਸੁਰਕਾ, ਨਾਨੇ ਖੇਤਰਾਂ ਔਰ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਸੇ ਬਚਨੇ ਕੇ ਤੁਧਾਰੋਂ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਕੇ ਅਤਿਧਿਕ ਜਾਨਕਾਰੀ ਲੋ।
- ਅਚਾਨਕ ਸਾਇਬਰ ਸਿਟਿਜਨ ਬਨੋ— ਸਾਇਬਰ ਸੁਰਕਾ ਕੇ ਲਿਏ ਏਹਤਿਹਾਤ ਬਰਤੋਂ ਔਰ ਅਪਨੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਔਰ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਭੀ ਬਤਾਏ।
- ਸੁਰਕਿਤ ਸਾਇਬਰ ਪਦਤਿਵਾਂ ਪਰ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਅਪਡੇਟਸ ਕੇ ਲਿਏ <https://intranet.psb.co.in@ITSecurity.asp> ਕਾ ਵਿਜਿਟ ਕਰੋ।

ਸਹਾਯਕ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਸੀ.ਆਈ.ਏਸ.ਆਓ.)

ਸਵਚ਼ਤਾ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ

ਬੈਂਕ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਗਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਵਚ਼ਤਾ ਅਭਿਆਨ ਕੇ ਅੰਤਰੀਮ ਸਵਚ਼ਤਾ ਪਖ਼ਵਾਡੇ ਦੀ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਕੇਵਲ ਬੈਂਕ ਮੈਂਡਲ ਬੈਂਕ ਹਾਊਸ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਪਰਿਸਰ ਕੋ ਭੀ ਸਾਫ਼ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਬੈਂਕ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਏਂਵੇਂ ਮੁਖ਼ ਕਾਰਗਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਎ਸ. ਹਰਿਸ਼ਕਾਰ ਏਂਵੇਂ ਕਾਰਗਕਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਡਾਂਡਾ ਫਰੀਦ ਅਹਮਦ ਏਂਵੇਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਏਨ ਡੌਂਗੇ ਨੇ ਭੀ ਅਨ੍ਯ ਸਟਾਫ਼ ਸਦਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਸਵਚ਼ਤਾ ਅਭਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਚਾਹੀਦਾ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।

ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤੀ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਯ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਕੇ ਉਪ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਹ ਮੁਖ्य ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜੀਵ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ ਜੀ ਦਿਨਾਂ 31/10/2019 ਕੋ ਬੈਂਕ ਕੀ ਸੇਵਾਓਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਹਨ।

ਹਮੇਂ ਇਨਪਰ ਗਰੰਹ ਹੈ-

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਯ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਮੈਂ ਕਾਰਾਰਤ ਵਿਭਾ਷ ਕੁਮਾਰ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਕਵਿਤਾ ਸੰਗ੍ਰਹ 'ਤੱਤਾਨ' ਦੇ ਸਾਥ ਬੈਂਕ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਏਵਾਂ ਮੁਖ ਕਾਰਾਲਿਯ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਏਸ. ਹਰਿਸ਼ਕਰ, ਕਾਰਾਲਿਯ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਡਾਂ ਫਰੀਦ ਅਹਮਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਏਨ. ਡੋਂਗੇ ਏਵਾਂ ਬੈਂਕ ਦੇ ਅਨ੍ਯ ਉਚਾਧਿਕਾਰੀ ਗਣ ਏਵਾਂ ਸ਼ਵਯ ਵਿਭਾ਷ ਕੁਮਾਰ

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ

ਵਰ્਷ 2018-19 ਦੀ, ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ "ਖ" ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਦੇ ਲਿਏ ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਾਲਿਯ ਲੁਧਿਆਨਾ ਕੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ ਗਈ। ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਰਾਵਤ ਏਵਾਂ ਸੁਵੀਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਚਦੇਵਾ, ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਲੁਧਿਆਨਾ- ਸੁਵੀਂ ਰਸ਼ਮ ਕਵਾਤਾ ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਰ੍਷ 2018-19 ਦੀ, ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ "ਗ" ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਦੇ ਲਿਏ ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਾਲਿਯ ਕੋਲਕਾਤਾ ਕੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ ਗਈ। ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਰਾਵਤ ਏਵਾਂ ਸੁਵੀਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਚਦੇਵ, ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕੋਲਕਾਤਾ- ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਮੇਸ਼ ਸੌਠੀ ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ।

ग्राहक सेवा एवं छुट्टियाँ

एक बैंकर को यदि अर्थिक या वित्तीय सिपाही या सैनिक कहा जाए तो शायद गलत नहीं होगा क्योंकि दोनों में बहुत सी समानांतर बातें हैं। जैसे दोनों को देश के कोने-कोने में भेजा जाता है और विषम परिस्थितियों में उन्हें कार्य करना पड़ता है। गोली एक सैनिक को भी लग सकती है और एक बैंक अधिकारी को भी चार्जशीट या अन्य किस्म का दंड मिल सकता है। बस इतना जरूर है कि सैनिकों को गोली लगते ही उन्हें पता चल जाता है परंतु बैंक अधिकारियों से गलतियाँ हो जाती हैं और उन्हें इसका एहसास काफी दिनों के बाद होता है अर्थात् गलती आज होती है और दंड पाँच वर्ष बाद भी हो सकता है जबकि सैनिकों को गोली लगते ही पता चल जाता है और उसका इलाज करना पड़ता है।

सैनिकों को छुट्टियाँ काफी जदोजहद के बाद मिलती है, उसी तरह बैंक अधिकारी को भी छुट्टियाँ कम मिलती है। आज हम विश्लेषण करते हैं अधिकारियों को अधिक छुट्टियाँ देने से बैंक के ग्राहक को क्या हानि होती है। इस विश्लेषण का आरंभ हम एक घटना से करते हैं जो कि एक आई.आई.एम.लखनऊ के एक प्रोफेसर ने हमारे बैंक द्वारा आयोजित वर्कशॉप के दौरान लोगों को बताया और कहा "Customer pays our salary", "ग्राहक हमें तनख्याह देता है।" उस प्रोफेसर ने एक सच्ची घटना किसी सरकारी बैंक की बतायी जहां उनका खाता था।

प्रोफेसर एक दिन अपनी बैंक शाखा में पासबुक अपडेट करने के लिए गया जहाँ उसे पता चला आज पासबुक अपडेट नहीं होगी क्योंकि जो व्यक्ति पासबुक अपडेट करता है उस व्यक्ति के पिता जी गंभीर हालत में अस्पताल में भर्ती हैं और वो 2 दिनों के बाद आएंगे। अतः प्रोफेसर साहब दो दिन बाद पुनः शाखा गए तब पड़ोस में बैठे बैंक अधिकारी ने उन्हें बताया कि जिस अधिकारी के पिता जी गंभीर थे उनका देहांत हो गया है। अतः आप अगले सोमवार आपकी पासबुक अपडेट अवश्य करा लीजिएगा। अगले सोमवार प्रोफेसर साहब बैचारे फिर बड़ी उम्मीद से गए पता चला वह व्यक्ति फिर नहीं आया क्योंकि उसके पिता जी का आज श्राद्ध है। वहीं बगल वाले अधिकारी ने अफसोस जाहिर करते हुए उनसे फिर बुधवार को आने को कहा और माफी भी मांगी। प्रोफेसर साहब क्या करते एक पासबुक ही तो अपडेट करना था लिए अगले दिन ही सही

बुधवार को जब प्रोफेसर साहब पहुंचे तो देखा वह व्यक्ति मौजूद था परंतु शक्ति किसी पतझड़ में मुरझाए बिन पत्तियों के पेड़ की तरह थी। अब प्रोफेसर साहब की इतनी हिम्मत नहीं हुई कि उनसे पासबुक अपडेट कराने जैसे छोटे कार्य को कहा जाए। नतीजा यह कि वह प्रोफेसर साहब कभी भी इस घटना को नहीं भूलते हैं।

उपरोक्त पूरी घटना से एक बात बिलकुल स्पष्ट हो जाती है कि वैकं अधिकारियों के लिए छुट्टियाँ किस तरह से महत्वपूर्ण हैं और उनकी छुट्टियों से ग्राहक सेवा किस तरह से प्रभावित है। सरकारी बैंकों में अधिकारियों के छुट्टियों पर रहने से ग्राहक सेवा पर बहुत बुरा प्रभाव पड़ता है। कुछ बैंक अधिकारी, कर्मचारी बीस-बीस दिनों के लिए इकट्ठे छुट्टियों पर चले जाते हैं जिससे अन्य अधिकारियों पर उसका बोझ पड़ता है। फलतः कुछ दिन के लिए अन्य अधिकारी भी छुट्टियों पर जाने की मांग करते हैं जिससे ग्राहक सेवा पूर्णतः बाधित हो जाती है और ग्राहक चुपके से उस बैंक को छोड़ कर अन्य जगह खाता ट्रांसफर कर लेता है।

एक बार एक शाखा प्रबंधक मुझसे कहने लगा सर दो स्टाफ चाहिए मैंने कहा क्यों तुम्हारे पास तो पहले से चार अधिकारी एवं दो कलर्क हैं तो वह कहने लगा

सर एक कल्कि रिटायर होने वाला है और एक 15 दिनों से नहीं आ रहा है। एक महिला अधिकारी मैटरनिटी लीव पर है एवं दूसरी की माँ बीमार है, तीसरे अधिकारी का एक्सीडेंट हो गया है और पिछले सात दिनों से वह नहीं आ रहा है। मैंने पूछा तो शाखा कैसे चला रहे हो, तो वह कहने लगा सर मैं खुद काउंटर पर बैठता हूँ। मैंने कहा यदि तुम्हें दो स्टाफ और दे दिये जाए तो वो भी किसी न किसी बहाने छुट्टियों पर चले जाएंगे, तो फिर क्या करोगे? कहने का तात्पर्य यह है कि बेतहाशा छुट्टियाँ बैंक की ग्राहक सेवा को बर्बाद कर देती है।

कामेश सेठी

सबसे ज्यादा दिक्कत आ रही है महिलाओं के “मैटरनिटी लीव” से। बैंकों में स्टाफ पोस्टिंग MPP “मैन पावर प्लानिंग” के आधार पर होती है लेकिन महिलाओं के मैटरनिटी लीव पर चले जाने से सारी प्लानिंग धरी की धरी रह जाती है। इसके लिए आवश्यक है जितनी महिला स्टाफ हैं, उसके लिए 20% अधिक स्टाफ की व्यवस्था पहले से ही कर लेनी चाहिए।

एक महिला ग्राहक ने मुझे एक दिन शिकायत की कि आपकी एक शाखा में मेरा खाता है और मैं परेशान हो गई हूँ, जब जाती हूँ एक महिला अधिकारी छुट्टी पर रहती है और जब मैनेजर के बारे में पूछती हूँ वह भी छुट्टी पर रहते हैं। आप कोई कार्यवाही उनके विरुद्ध क्यों नहीं करते? मैंने सोचा बात तो उसकी सही है लेकिन छुट्टी लेना एक कर्मचारी का अधिकार भी है। हम किसी को छुट्टी लेने के लिए एक सीमा तक ही रोक सकते हैं। उपरोक्त सभी बातों को गौर करने से एक बात बिल्कुल स्पष्ट है कि अधिक छुट्टियों का ग्राहक सेवा पर बुरा प्रभाव पड़ता है।

वास्तविकता यह है कि आजकल स्कूलों में भी बच्चों को पहले की तरह अधिक छुट्टियाँ नहीं दी जाती हैं। यदि आज स्कूल में बच्चे के लिए 18 दिनों से 20 दिनों की छुट्टियाँ मांग ली जाये तो स्कूल वाले नाराज हो कर मना कर देते हैं और कहते हैं-अपने बच्चे को किसी अन्य विद्यालय में पढ़ा लीजिए। जब स्कूलों में छुट्टियाँ कम मिलने लगी हैं तो जाहिर है बैंक में एक साथ अधिक छुट्टी नहीं देनी चाहिए। सभी स्टाफ को यह सोचना चाहिए कि छोटी-छोटी बातों पर छुट्टियाँ न ली जाएँ जैसे कि सिर में दर्द, जुकाम, पड़ोस में मौत, बच्चे की परीक्षा, बिजली का बिल, टेलीफोन लगावाना, घर में पुराई करवाना इत्यादि और भी बहुत सी छोटी-छोटी बातें जिसको की नजर अंदराज किया जा सकता है। शादियों में, घूमने-फिरने में तीस-तीस दिनों की छुट्टियाँ बैंक के प्रति उदासीनता दिखलाता हैं।

निष्कर्ष यही है कि सरकारी बैंक में अधिक छुट्टियाँ ग्राहक सेवा को बुरी तरह से प्रभावित करता है। प्राइवेट बैंक अधिक छुट्टी लेने पर बैंक से बाहर कर देते हैं लेकिन सरकारी बैंक में यह संभव नहीं है। लेकिन इस पर लगाम कसी जा सकती है। कुछ APAR में नंबर काट कर या प्रमोशन में वरीयता न देकर। अंत में यही कहना है कि सभी कर्मचारियों, अधिकारियों को अवकाश पर जाने से पहले ग्राहक सेवा का ध्यान अवश्य रखना चाहिए और याद रखना चाहिए कि हम एक सेवा क्षेत्र में कार्यरत हैं और अपने ग्राहकों को सेवा प्रदान करना हमारा धर्म है।

आँचलिक कार्यालय, कोलकाता

कष्ट हृदय की कसौटी है और तपस्या अग्नि है।

ਹਿੰਦੀ/ਕਥੇਤ੍ਰੀਯ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਕੇ ਕਾਰ੍ਯਸ਼ਾਲਾ

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਦਾ, ਕੋਲਕਾਤਾ

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਦਾ, ਲੁਧਿਆਨਾ

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਦਾ, ਜਾਧਪੁਰ

ਸਹਭਾਗੀ

ਨਿਰੀਕ्षਣ

ਦਿਨਾਂ 27.12.2019 ਕੇ ਹਮਾਰੇ ਅੰਚਲ ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਨਦਰ ਸਿੰਹ ਮੇਹਰਾ, ਸਹਾਯਕ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਕਾਰ੍ਯਾਨਵਿਧਨ), ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਦਾ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ (ਉਤਾਰੀ ਕਥੇਤ੍ਰੀਯ ਕਾਰ੍ਯਾਨਵਿਧਨ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਦਾ, ਦਿੱਲੀ-1) ਦੀ ਨਿਰੀਕਾਣ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਨਿਰੀਕਾਣ ਕੇ ਉਪਰਾਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰ੍ਯਾਨਵਿਧਨ ਕੀ ਵਿਖੇ ਬੈਠਕ/ਵਿਚਾਰ-ਵਿਸ਼ਾਕ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਭੀ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ।

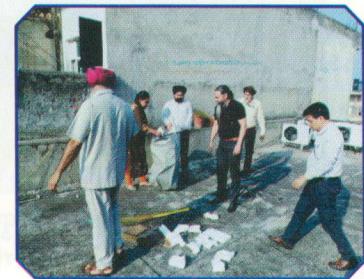
ਸਹਾਯਕ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਮਹੋਦਾਦ ਕਾ ਪੁਣ੍ਯ ਗੁਛ ਦੀਆਂ ਸਮਮਾਨਿਤ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਅੰਚਲ ਕੇ ਮੁਖਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਹ ਏਂਵੇਂ ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਤਥਾ ਸਾਥ ਮੌਹੂ ਬਾਈ ਅਤੇ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰੂਪ ਕੁਮਾਰ।

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮੀਕਾ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਸਟਾਫ ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਨਿਧਿ/ਨਿਯਮਾਂ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਤੇ ਸਹਾਯਕ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਮਹੋਦਾਦ।

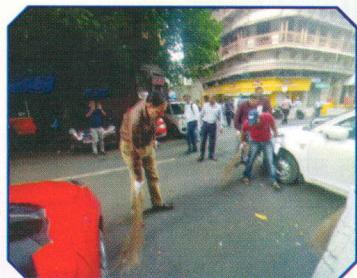
ਸ਼ਵਚਲ੍ਹ ਭਾਰਤ

ਬੈਂਕ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਆੱਗਲਿਕ ਕਾਰਾਲਿਯਾਂ ਤਥਾ ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਨੇ ਸ਼ਵਚਲ੍ਹ ਭਾਰਤ ਅਭਿਆਨ ਕੇ

ਅਭਿਯਾਨ

ਅਨੱਤ ਨ ਕੇਵਲ ਬੈਂਕ ਬਲਿਕ ਆਸ-ਪਾਸ ਕੇ ਪਰਿਸਰ ਕੋ ਸ਼ਵਚਛ ਬਨਾਨੇ ਮੌਂ ਸ਼੍ਰਮਦਾਨ ਕਿਯਾ।

मराठी लेख

कैलास मानसरोवर यात्रा

माझी कैलास मानसरोवर यात्रा करणे हे माझे लहानपणापासुनचे स्वप्र होते। पण हा योग जुळून आला मे 2009 ला। आपल्या बैंकेतील तीन सहकारी, स्वप्रा चाफेकर, अल्पना तळपदे व भारती वाघमारे। हांच्या बरोबर कैलासमानसरोवर यात्रेला निघालो। आमचा चाळीस जणांचा चमू होता। नेपाळमार्ग 15 दिवसाचा अतिशय कठीण पण तितकाच सुंदर स्वप्रवत् प्रवास। रौद्रभिषण सौंदर्य काय असते ते प्रत्यक्ष आनुभवले। 0 ते 5 डिग्री तापमानात रेंजरोव्हरमधून पाच दिवसांचा प्रवास करत आम्ही मानसरोवरला पोहोचलो। समुद्र सपाटीपासून 15000 फूट उंचीवर मानसरोवराचे

अतिशय सुंदर, पारदर्शक निळे पाणी मांधांता पर्वत आणि समोर साक्षात कैलास। त्याचे सरोवरात पडलेले प्रतिबिंब पाहून मन श्रद्धा व आनांदाने भरून आले आणि नकळत कैलासाला साष्टांग प्रणिपात केला मानसरोवरात स्नान करताना एका भाग्यवान सहप्रवाश्याला गणपतीची छोटी शी मूर्ती मिळाली। मानसरोवराची प्रदक्षिणा करून आम्ही तेथेच मुक्काम केला। येथून पुढे कैलासची 56 कि। ची तीन दिवसांची प्रदक्षिणा सुरु होणार होती। दुसर्या दिवशी सकाळी यमद्वारातून तीन प्रदक्षिणा करून आम्ही पररक्मेला सुरुवात केली। 15000 फूट डांची वरुन

गणेशपर्वत, नंदी पर्वत पार करत आम्ही 16000 फूटावर असलेल्या दुसऱ्या कँपवर सांध्याकाळी पोहोचलो। दुसरा दिवस अत्यंत कठीण होता। आम्ही पहाटे 6 वाजताच चालायला सुरुवात केली। चहूकडे बर्फच बर्फ, तापमान 0 डिग्री, आक्सिजनच्या कमतरतेमुळे दहा पावले चालले तरी श्वास लागत होता। अतिशय उभी चढण पार करत दुपारी

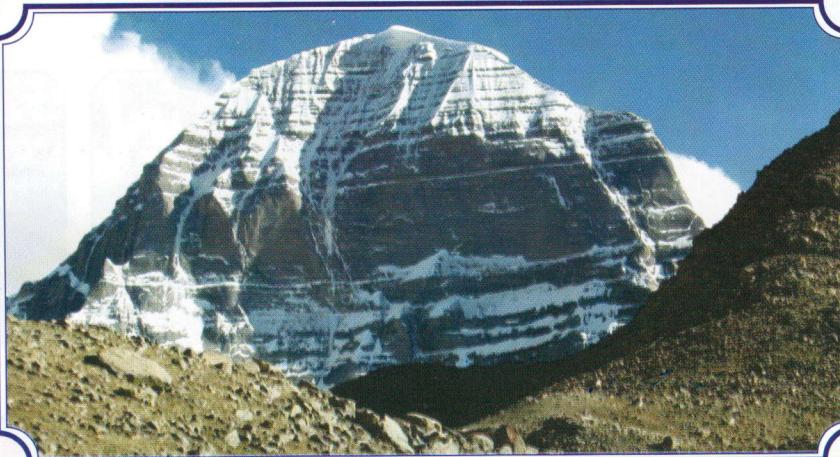
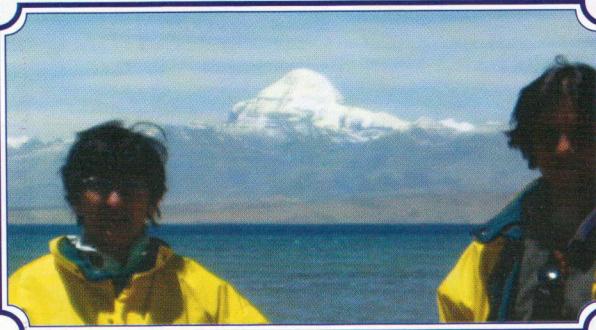
18500 फूटावर असलेल्या डोलमापासला पोहोचलो। उजवीकडे कैलास, खाली दिसणारे गौरीकुंड सुदरं विलोभनीय निसर्ग चित्र परंतु आक्सिजनची कमी असल्याने तेथे न थांबता सर्वांनी उतरायला सुरुवात केली। पण अचानक आमचे एक सहप्रवासी गौरी कुंडजवळ हृदय बंद पडून कैलासवासी झाले सर्वांनाच प्रचांडि धक्का बसला। मन सुन्न झाले। दोन जण तिथे थांबले व बाकीच्यानी उतरायला सुरुवात केली। व खाली असलेल्या एका कँपवर जाऊन थांबलो। आमची प्रिय मैत्रीण भारती। ही आपल्या ठाणे मुंबई शाखेची शाखा प्रबंधक होती आणि तीचे पती मागे राहीले होते। जवळजवळ दोन तासांनी दोघे खाली उतरताना दिसले। भारतीला श्वास घ्यायला त्रास होत होता। तीला धीर देऊन गरम चहा घ्यायला दिला। अणि घोड्यावर बसवून कँपपर्यंत आणले। रात्री गरम गरम सूप पिऊन ती झोपली। पहाटे तीन वाजता ती आपल्या पतीचे नाव घेऊन जोरात ओरडली आणि शब्दशः कैलासवासी झाली। आम्ही सुन्न झालो। गेली 25 वर्षांची आमची मैत्री होती। एकीकडे कैलासमानसरोवर दर्शनाचा अलौकिक आनांद आणि दुसरी कडे जीवन आणि मृत्युतील पुस्टसे अंतर

एवढया जवळून अनुभवल्याने माझ्या जीवनाची दिशाच बदलली। हा दुर्गम यात्रेत लौकिकार्थाने काही गमावले पण असेही बरेच मिळाले जे माझ्यासाठी अमूल्य अलौकिक अविस्मरणीय आहे शब्दातीत आहे।

प्रधान कार्यालय, राजकोष विभाग

नन्दिता उपाध्ये

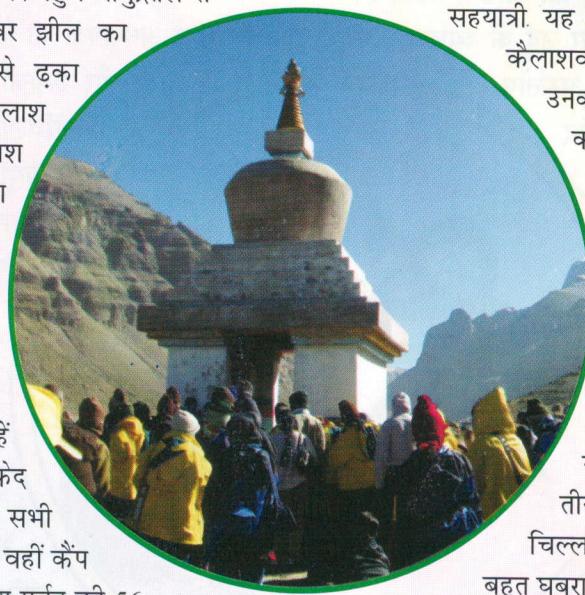

ਮਾਰਾਠੀ ਲੇਖ ਕਾ ਹਿੰਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰ

ਮੇਰੀ ਕੈਲਾਸ਼-ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਯਾਤਰਾ

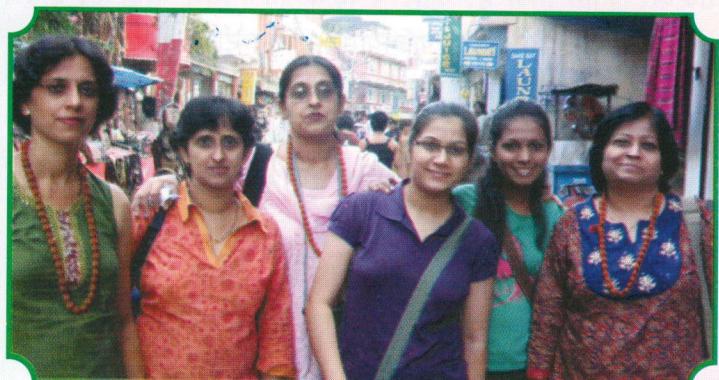
ਕੈਲਾਸ਼ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ, ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ ਕਾ ਸਥਾਨ ਥਾ। ਜੋ ਪੂਰਾ ਹੋਗ ਐਸਾ ਮੈਨੇ ਸੋਚਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਮਈ 2009 ਮੌਕੇ ਅੱਕੜੀ ਕੀ ਤੀਨ ਅਨ੍ਯ ਸਹਕਾਰੀਆਂ ਸੁਵੱਖੀ ਸ਼ਵਾਜ਼ ਚਾਫੇਕਰ, ਅਲਪਨਾ ਤਲਘਾ ਤਥਾ ਭਾਰਤੀ ਵਾਘਮਾਰੇ ਕੇ ਸਾਥ ਕੈਲਾਸ਼ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮ ਨਿਕਲੇ। ਹਮਾਰਾ ਕੁਲ 40 ਯਾਤਰੀਆਂ ਕਾ ਗੁਪ ਥਾ। ਨੇਪਾਲ ਮਾਰਗ ਸੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਕਾ ਯਹ ਪ੍ਰਵਾਸ ਅਤਿਸ਼ਾਯ ਕਠਿਨ ਕਿਨ੍ਤੂ ਉਤਨਾ ਹੀ ਸੁਨਦਰ ਥਾ। ਮਨ ਮੈਂ ਭਯ ਭੀ ਲਗਤ ਰਹਾ ਕਿਨ੍ਤੂ ਵਹਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਸੁਨਦਰਤਾ ਮਨ ਕੋ ਮੋਹ ਰਹੀ ਥੀ। ਦਿਨ ਮੈਂ ਸ਼ੂਨ੍ਯ ਸੇ ਪੱਚ ਡਿਗ੍ਰੀ ਤਾਪਮਾਨ ਮੈਂ ਜੀਪ ਸੇ ਹਮ ਨੇਪਾਲ ਸੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਪਹੁੰਚੇ-ਸਮੁਦਰਤਲ ਸੇ 15000 ਫੀਟ ਕੀ ਊੱਚਾਈ ਪਰ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਝੀਲ ਕਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨੀਲਾ ਜਲ, ਸਾਥ ਹੀ ਬਫ਼ ਸੇ ਢਕਾ ਮਾਨਸ਼ਾਤਾ ਪਰਵਤ ਔਰ ਸਾਮਨੇ ਸਾਕ਼ਾਤ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਵਤ। ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਲ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਵਤ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਦੇਖ ਸਭੀ ਯਾਤਰੀਆਂ ਕਾ ਮਨ ਬ੍ਰਦਾ ਔਰ ਭਕਿ ਸੇ ਅਭਿਭੂਤ ਹੋ ਗਯਾ, ਆਂਖੇ ਬ੍ਰਦਾ ਕੇ ਜਲ ਸੇ ਭਰ ਗਈਆਂ ਔਰ ਸਭੀ ਨੇ ਸਾਣਾਂਗ ਦੰਡਵਤ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਿਯਾ। ਸਭੀ ਨੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਮੈਂ ਸਨਾਨ ਕਿਯਾ ਔਰ ਪ੍ਰਥਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੋਵਰ ਕੀ ਮਿਟ੍ਰੀ ਭੀ ਲੀ। ਏਕ ਸਹਿਯਾਤੀ ਕਾ ਪਰਮ ਸੌਭਾਗਿ ਰਹਾ ਕਿ ਤਨ੍ਹੋਂ ਮਿਟ੍ਰੀ ਮੈਂ ਹੀ ਗਣਪਤਿ ਕੀ ਛੋਟੀ ਸੀ ਸਫੇਦ ਪਤਥਰ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਈ। ਇਸਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਸਭੀ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਕੀ ਪਰਿਕ੍ਰਿਮਾ ਕੀ ਔਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਵਹਾਂ ਕੈਂਪ ਲਗਾਯਾ ਔਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਕਿਯਾ। ਵਹਾਂ ਸੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਵਤ ਕੀ 56

ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਕੀ ਪਰਿਕ੍ਰਿਮਾ ਕਰਨੀ ਥੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਾਤ: 6 ਬਜੇ ਹਮਨੇ ਯਾਤਰਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀ। ਸਬਜੇ ਪਹਲੇ ਯਮਦੀਵਰ ਕੀ ਤੀਨ ਪਰਿਕ੍ਰਿਮਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਹੀ ਯਾਤਰਾ ਕਾ ਸ਼ੁਭਾਰੰਭ ਕਿਯਾ ਗਯਾ। 15000 ਫੀਟ ਕੀ ਊੱਚਾਈ ਸੇ ਗਣੇਸ਼ ਪਰਵਤ ਔਰ ਨਨਦੀ ਪਰਵਤ ਕੋ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਹਮ 16000 ਫੀਟ ਕੀ ਊੱਚਾਈ ਪਰ ਅੱਪਨੇ ਦੂਸਰੇ ਕੈਂਪ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਤਥਾ ਤਕ ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਗਈ ਥੀ। ਦੂਜਾ ਦਿਨ ਸਬਜੇ ਕਠਿਨ ਰਹਾ। ਪ੍ਰਾਤ: 6 ਬਜੇ ਫਿਰ ਸੇ ਯਾਤਰਾ ਆਰੰਭ ਕੀ। ਚਾਰੋਂ ਔਰ ਬਫ਼ ਹੀ ਬਫ਼,

ਤਾਪਮਾਨ ਸ਼ੂਨ੍ਯ ਡਿਗ੍ਰੀ ਸੇ ਭੀ ਨੀਚੇ। ਲਗਾਤਾਰ ਦਸ ਕਦਮ ਚਲਨਾ ਦੁਕਖਰ ਥਾ। ਅੱਕਸੀਜਨ ਕੀ ਕਮੀ ਸੇ ਸਾਂਸ ਫੂਲ ਜਾਤੀ ਥੀ। ਜੈਸੇ-ਤੈਸੇ ਹੋਪਹਰ ਤਕ 18500 ਫੀਟ ਕੀ ਊੱਚਾਈ ਪਰ ਸਿਥਿਤ ਡੋਲਮਾ ਪਾਸ ਤਕ ਹਮ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਗਏ। ਵਹਾਂ ਸੇ ਨੀਚੇ ਉਤਰਨਾ ਥਾ, ਦਾਧਿਆਂ ਔਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਵਤ, ਨੀਚੇ ਗੈਰੀ ਕੁਡ ਔਰ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਬਫ਼ ਕੇ ਪਹਾਡਾ। ਅਦ੍ਭੁਤ ਨਜ਼ਰੇ ਥੇ ਕਲਿਪਨਾ ਸੇ ਭੀ ਪਰੇ ਕਿਨ੍ਤੂ ਯਾਤਰਾ ਅਤਿਵੱਤ ਦੁਰਗਮ ਹੋਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਥੀ। ਅੱਕਸੀਜਨ ਵਹਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਮ ਥੀ, ਇਸਲਿਏ ਸਭੀ ਨੇ ਉਤਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਯਾ, ਹਾਲਤ ਬਿਗਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਥੀ ਔਰ ਏਕ ਸਹਿਯਾਤੀ। ਯਹ ਸਹ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਔਰ ਹਦਿਗਰਤਿ ਰੂਕਨੇ ਸੇ ਵਹੀ ਕੈਲਾਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋ ਗਏ। ਮਾਹੌਲ ਗਮਗੀਨ ਹੋ ਗਯਾ, ਦੋ ਯਾਤਰੀ ਤਨਕੇ ਪਾਸ ਰੂਕੇ ਔਰ ਬਾਕੀ ਸਭੀ ਨੇ ਉਤਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਯਾ ਔਰ ਨੀਚੇ ਕੈਂਪ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਪਰਮ ਸਖੀ ਸੁਵੱਖੀ ਭਾਰਤੀ ਜੋ ਹਮਾਰੀ ਬੈਂਕ ਕੀ ਸ਼ਾਖਾ ਥਾਨਾ, ਮੁੰਬਈ ਕੀ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਭਾਰੀ ਥੀਂ, ਔਰ ਤਨਕੇ ਪਤਿ ਕਾਫ਼ੀ ਪੀਛੇ ਰਹ ਗਏ ਥੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਘੰਟੇ ਕੇ ਬਾਦ ਵੇਂ ਹਮੇਂ ਦੂਰ ਸੇ ਆਤੇ ਹੁਏ ਦਿਖੇ। ਭਾਰਤੀ ਕੋ ਸਾਂਸ ਲੇਨੇ ਮੈਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਥੀ। ਹਮ ਸਥਾਨੇ ਤਨ੍ਹੋਂ ਸਾਂਤਵਨਾ ਦੀ ਔਰ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਚਾਯ ਪਿਲਾਈ। ਔਰ ਘੋੜੇ ਪਰ ਬਿਠਾਕਰ ਕੈਂਪ ਤਕ ਲੇ ਗਏ। ਰਾਤ ਮੈਂ ਗਰਮ ਸੂਪ ਪੀਕਰ ਵਹ ਸੋ ਗਈਆਂ। ਸੁਵਹ ਤੀਨ ਬਜੇ ਵੋ ਜੋਰ ਸੇ ਅੱਪਨੇ ਪਤਿ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਕਰ ਚਿਲਲਾਈਆਂ ਔਰ ਵੋ ਭੀ ਕੈਲਾਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹਮ ਸਭੀ ਬਹੁਤ ਬਹਰਾ ਗਏ। ਪਿਛਲੇ 25 ਵਰ੍਷ਾਂ ਸੇ ਮੈਂ ਤਨਸੇ ਜੁਡੀ ਹੁੰਈ ਥੀ।

ਏਕ ਓਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾ ਅਲੌਕਿਕ ਆਨਾਂਦ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਓਰ ਜੀਵਨ ਔਰ ਮੂਲਾਂ ਕੇ ਬੀਚ ਕੀ ਮਹੀਨ ਦੂਰੀ ਕੋ ਇਤਨੇ ਨਿਕਟ ਸੇ ਦੇਖਨਾ, ਇਸ ਸਥਾਨੇ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਕੋ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਯਾ। ਇਸ ਦੁਰਗਮ ਯਾਤਰਾ ਮੈਂ ਮੈਨੇ ਕੁਛ ਲੈਕਿਕ ਖੋਯਾ ਲੇਕਿਨ ਕੁਛ ਐਸਾ ਭੀ ਪਾਯਾ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਿਏ ਅਮੂਲਾਂ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ, ਅਵਿਸ਼ਵਾਸਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਸਰਲੀਕਰਣ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਜ਼ਾਨ ਕਿਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋ ਸਰਲ ਯਾ ਕਠਿਨ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋ ਕੇਵਲ ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ് 'ਜਾਕੀ ਰਹੀ ਭਾਵਨਾ ਜੈਸੀ; ਪ੍ਰਭੁ ਮੂਰਤਿ ਦੇਖੀ ਤਿਨ ਤੌਸੀ' ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਭੀ ਅਪਨੀ-ਅਪਨੀ ਭਾਵਨਾ ਸੇ ਪ੍ਰਸੂਤ ਹੈਂ। ਇਸਲਿਏ ਇਸਕਾ ਕੋਈ ਸਮਾਧਾਨ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਏਕ ਵਰਗ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਸੇ ਘਨਿ਷਼ਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਕਠਿਨ ਕਹਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਗ ਮੈਂ ਉਦੂ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਆਤੇ ਹੈਂ। ਹਿੰਦੀ ਔਰਟ ਉਦੂ ਕੇ ਵਾਕਰਣ ਮੈਂ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਤ: ਇਸ ਵਰਗ ਕਾ ਅਸਤੋ਷ ਵਾਕਰਣ ਕੋ ਲੇਕਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਕੋ ਲੇਕਰ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੇ ਬਦਲੇ ਯਦਿ ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਰਖ ਦਿਏ ਜਾਏਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਰਗ ਕੋ ਹਿੰਦੀ ਸੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੋਗੀ।

ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਕਠਿਨ ਕਹਨੇ ਵਾਲਾ ਦੂਸਰਾ ਵਰਗ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਾਲਾਂ ਕਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬਾਬੂ ਯਾ ਸਾਹਬ ਲੋਗਾਂ ਕਾ ਹੈ। ਯੇ ਲੋਗ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਾਸਨ-ਤੰਤ੍ਰ ਕੇ ਅੰਗ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪਢੀ ਹੀ ਇਸਲਿਏ ਕਿ ਵਹ ਸ਼ਾਸਨ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹੇਂ ਦੱਫਤਰ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਬਨੀ ਬਨਾਈ ਲੀਕ ਕਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹੇਂ ਅਸੁਵਿਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਭਿਸਤ ਲੀਕ ਸੇ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਇਧਰ ਤਥਰ ਚਲਨੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹੇਂ ਅਸੁਵਿਧਾ ਹੋਨੇ ਲਗਤੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੈਂ ਜੋ ਥੋਡਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਯਾਸ ਅਪੇਕ਼ਿਤ ਹੈ, ਵਹ ਇਨ੍ਹੇਂ ਕਾਫ਼ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਯੇ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਕਿਰੋਧ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਇਨ੍ਹੇਂ ਪ੍ਰੋਸਿਡੇਂਟ, ਪ੍ਰਾਇਮ ਮਿਨਿਸਟਰ, ਪਾਰਿਲਿਆਮੈਂਟ, ਮਿਨਿਸਟ੍ਰੀ ਑ਫ ਏਕਸਟੰਨਲ ਅਫੇਰਸ, ਮਿਨਿਸਟ੍ਰੀ ਑ਫ ਇਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਏਂਡ ਬ੍ਰੋਡਕਾਸਟਿੰਗ, ਮਿਨਿਸਟ੍ਰੀ ਑ਫ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਏਂਡ ਕਮ੍ਯੂਨਿਕੇਸ਼ਨ, ਏਸੇਮਲੀ, ਕੌਂਸਿਲ, ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ, ਡਾਯਰੇਕਟਰ, ਕਮੇਟੀ, ਮੀਟਿੰਗ, ਸੇਸ਼ਨ, ਫਾਈਲ, ਓਰਡਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਇਤਨੇ ਪ੍ਰਚਲਨ ਮੈਂ ਹੈਂ ਕਿ ਰਾ਷ਟ੍ਰਪਤਿ, ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ, ਸੰਸਦ, ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ, ਸੂਚਨਾ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਮੰਤਰੀ, ਪਰਿਵਹਨ ਔਰ ਸੰਚਾਰ ਮੰਤਰੀ, ਪਰਿਵਹਨ, ਸਚਿਵ, ਨਿਦੇਸ਼ਕ, ਸਮਿਤਿ, ਬੈਠਕ, ਸਤਰ, ਸੰਚਿਕਾ,

ਆਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਅਜਨਕੀ ਅਰਥਤ ਕਠਿਨ ਲਗਤੇ ਹੈਂ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੋ ਕਾਯਮ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹੀ ਵਰਗ ਸਥ ਸੇ ਅਧਿਕ ਸਚੇ਷ਟ ਹੈ ਔਰ ਚੁੱਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਇਨ੍ਹੀਂ ਕੇ ਹਾਥਾਂ ਮੈਂ ਹੈ, ਇਸਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰਗਤਿ ਕੋ ਰੋਕਨਾ ਇਨਕੇ ਲਿਏ ਆਸਾਨ ਭੀ ਹੈ।

ਕੇਤਨ ਕਿਸ਼ਨ

ਇਸ ਵਰਗ ਮੈਂ ਵੇ ਅਧਿਆਪਕ ਭੀ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਪਾਏ ਹੁਏ ਹੈਂ ਔਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਪਢਾਤੇ ਭੀ ਹੈਂ। ਦਰਸ਼ਨ, ਅਰਥਸਾਸਤੀ, ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨ, ਭੌਤਿਕਵਿਜ਼ਾਨ, ਜੀਵਵਿਜ਼ਾਨ, ਆਧੁਰਵਿਜ਼ਾਨ, ਅਭਿਆਤ੍ਰਿਕੀ ਆਦਿ ਵਿ਷ਯਾਂ ਕੀ ਅਪਨੀ-ਅਪਨੀ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਹੈ ਜੋ ਵਰ਷ਾਂ ਕੇ ਸਤਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੇ ਇਨ੍ਹੇਂ ਆਤਮਸਾਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਅਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੋ ਛੋਡੋ ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਅਪਨਾਨੇ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਤਥਾ ਉਸ ਸਮਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕਾ ਪਾਰਿਤਾਗ ਔਰ ਨਵੀਨ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਪਰ ਅਧਿਕਾਰ ਕਰਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ, ਜੋ ਸਪ਷ਟ ਹੀ ਸ਼੍ਰਮਸਾਧਿ ਹੈ ਔਰ ਸ਼੍ਰਮ ਸੇ ਬਚਨਾ ਮਨੁ਷ਾ ਕੀ ਸਹਜ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਕਠਿਨਾਈ ਕਾ ਤੀਸਰਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਤਥਾ ਵਾਕਰਣ। ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਇਸ ਦੂਢਿ ਸੇ ਕਠਿਨ ਕਹਨੇ ਵਾਲੇ ਵੇ ਲੋਗ ਹੈਂ ਜੋ ਹਿੰਦੀਤਰ ਭਾਸ਼ਾਭਾਸੀ ਹੈਂ। ਇਨਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਜਟਿਲਤਾ ਮੈਂ ਦੋ ਤਲਲੇਖ ਹੈਂ ਏਕ ਤੋਂ 'ਨੇ' ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਔਰ ਦੂਸਰੀ ਲਿੰਗ ਵਿਵਸਥਾ। ਕੁਛ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਲਿਪਿ ਕੇ ਕਾਰਣ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਕਠਿਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪਿ ਕੀ ਵਿਜਾਨਿਕਤਾ ਕੋ ਲੇਕਰ ਆਜ ਤਕ ਦੋ ਰਾਯ ਨਹੀਂ ਹੁੰਈ। ਸੰਸਾਰ ਮੈਂ ਆਜ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਲਿਪਿਧਾਰੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈਂ, ਤਨਮੈਂ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਸਵੱਤਮ ਮਾਨੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਸਵਨਿਮ ਔਰ ਸਕੇਤ ਕਾ ਅਰਥਤ ਧਵਨਿ ਔਰ ਲੇਖਨ ਕਾ ਨਿਰਧਾਰ ਸਹਸ਼ਬਦ ਭੀ ਬਹੁਤੋਂ ਕੋ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਕਾ ਦੋ਷ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕਹਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨਮੈਂ ਏਕ ਭੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਕਠਿਨਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਪਨੇ-ਅਪਨੇ ਸੰਸਕਾਰ, ਪਰਮਪਰਾ ਔਰ ਅਭਿਆਸ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਯੇ ਕਲਿਪਤ ਯਾ ਆਰੋਪਿਤ ਹੈਂ।

ਇਨ ਬਾਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਦੱਤ ਭੂਮੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਲੀਕਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਛ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਤੇ ਹਨ।

1. ਸਰਲੀਕਰਣ ਕਾ ਅਰਥ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ?

2. ਸਰਲੀਕਰਣ ਕਿਸਕੇ ਲਿਏ ?

3. ਸਰਲੀਕਰਣ ਕੌਨ ਕਰੇ ?

ਹਮਨੇ ਊਪਰ ਦੇਖਾ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕੋਈ ਏਕ ਕਠਿਨਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਠਿਨਾਈ ਏਕ ਨ ਹੋਨੇ ਸੇ ਸਰਲੀਕਰਣ ਕਾ ਮਾਰਗ ਭੀ ਏਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਅਭਿਮਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹੇਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਸੇ ਸਾਂਤੋ਷ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ ਔਰ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਤਨਕੀ ਕਠਿਨਾਈ ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਸੇ ਨਹੀਂ ਮਿਟੇਗੀ, ਫਿਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਭੀ ਭਾਸ਼ਾਏਂ, ਸਾਂਕ੍ਰਤ ਨਿ਷ਠ ਹੈਂ ਕਿਥੋਂਕਿ ਸਾਂਕ੍ਰਤ ਯਹਾਂ ਕੇ ਸਾਹਿਤਿ, ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ, ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ, ਕਲਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਸਾਂਕ੍ਰਤਨਿ਷ਠਤਾ ਤਨਕੀ ਬੋਧਗਮਧਤਾ ਕਾ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਪੱਧਰ ਹੈ। ਇਸਕਾ ਯਹ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਰਬੀ-ਫਾਰਸੀ ਯਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੋ ਭੀ ਹਟਾ ਕਰ ਤਨਕੀ ਜਗਹ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਪੱਧਰ ਕਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਿਯਾ ਜਾਏ, ਕਿਨ੍ਤੁ ਮੂਲਤ: ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਂਕ੍ਰਤਨਿ਷ਠ ਹੀ ਰਖਨੀ ਹੋਗੀ।

ਕਠਿਨਾਈ ਕੀ ਚੰਚਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਮੌਜੂਦਾ ਏਕ ਬਾਤ ਪ੍ਰਾਯ: ਭੁਲਾ ਦੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਰੂਪ ਵਿ਷ਯ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਲ ਯਾ ਕਠਿਨ ਹੁਆ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਰਲ ਵਸਤੂ ਕੀ ਅਪਨਾ ਕੋਈ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ, ਤਉ ਜੈਂਸੇ ਪਾਤ੍ਰ ਸੇ ਰਖਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਹੀ ਤਨਕੀ ਆਕਾਰ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਤਉ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਭੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਜੈਂਸੇ ਅਖਬਾਰ ਕੀ ਔਰ ਨ ਸਾਹਿਤਿਆਲੋਚਨ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਹ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਜਾਪਨ ਕੀ। ਲੇਖਕ ਕੀ ਰੁਚਿ, ਪ੍ਰਵਰਤਿ, ਸਾਂਕ੍ਰਤ, ਅਧ੍ਯਧਿਨ ਆਦਿ ਸੇ ਭੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਹੁਆ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮਚੰਦ ਔਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੋਨੋਂ ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਲੇਖਕ ਹੈਂ, ਪਰ ਗੋਦਾਨ ਔਰ ਤਿਤਲੀ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਅੰਤਰ ਕਿਸੀ ਪਾਠਕ ਸੇ ਛਿਪਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਲਤਾ ਕੀ ਆਗਰੀ ਯਹ ਭੀ ਭੂਲ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਸਰਲਤਾ ਕਿਸਕੇ ਲਿਏ ? ਜਿਸ ਤਰਹ ਲੇਖਕਾਂ ਕੀ ਏਕ ਸਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ਤਉ ਤਰਹ ਪਾਠਕਾਂ ਕੀ ਭੀ ਏਕ ਸਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਤਕ ਕਿਸ ਸਤਰ ਕੀ ਪਾਠਕ ਕੀ ਧਿਆਨ ਸੇ ਰਖਕਰ ਸਰਲੀਕਰਣ ਕਿਯਾ ਜਾਏ? ਸਾਕ਼ਰ ਸੇ ਲੇਕਰ ਵਿਦਾਨ ਤਕ ਪਾਠਕਾਂ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੌਜੂਦ ਆਤੇ ਹੈਂ। ਭਾਸ਼ਾ ਸਰਲ ਕਰ ਦੇਨੇ ਸੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿ਷ਯ ਸਰਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ? ਯਹ ਭੀ ਵਿਚਿਤਰ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਰਲੀਕਰਣ ਕੀ ਅੰਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਸਤਰ ਗਿਰਾਨੇ ਕੀ ਤੋ ਮਾਂਗ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਕਿਨ੍ਤੁ ਪਾਠਕ ਕੀ ਸਤਰ ਤਠਾਨੇ ਕੀ

ਚਿੰਤਾ ਕਿਸੀ ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਵਾਇਟਾਈਡ ਕੀ ਦਰਸ਼ਨ ਔਰ ਇਲਿਯਟ ਕੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਤਾ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਮੌਜੂਦ ਜੋ ਕੁਛ ਲਿਖਾ ਜਾਏ, ਤਉ ਸਭੀ ਸਮਝ ਜਾਏ। ਯਹ ਐਸਾ ਅਵਿਆਵਹਾਰਿਕ ਆਗਰਾਹ ਹੈ ਜਿਸਕਾ ਕੋਈ ਸਮਾਧਾਨ ਨਹੀਂ। ਵਸਤੂ: ਸਰਲੀਕਰਣ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਨੇ ਮੌਜੂਦ ਜਿਤਨਾ ਸਰਲ ਮਾਲੂਮ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਉ ਸਰਲ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸਚ ਤੋ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ, ਪਾਠਕ ਔਰ ਵਿ਷ਯ ਸੇ ਨਿਰਪੇਕਸ਼ ਤਨਕੀ ਸੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਏਕ ਬਾਤ ਔਰ ਯਾਦ ਰਖਨੀ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸੇ ਜੈਂਸੇ ਚਾਹੇਂ, ਕਾਟ-ਛਾਂਟ ਦੇਂ। ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਅੰਤਰ ਤਨਕੇ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਕੀ, ਵਿਕਾਰਣ ਕੀ ਏਕ ਵਿਕਾਸ ਪਰਿਪਾ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਜੈਵ (ਅੱਗੋਨਿਕ) ਵਿਕਾਸ ਸੇ ਮਿਲਤੀ ਜੁਲਤੀ ਹੈ। ਜੈਂਸੇ ਕਿਸੀ ਮਨੁਸ਼ ਕੀ ਸਰਲੀਕਰਣ ਤਨਕੇ ਹਾਥ, ਪੈਰ ਯਾ ਸਿਰ ਕਾਟ ਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤੇ, ਵੈਸੇ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਸਰਲੀਕਰਣ ਭੀ ਤਨਕੋ ਵਿਕਲਾਂਗ ਕਰਕੇ ਸਾਂਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੀ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਤੁਲਨਾ ਮੌਜੂਦ ਕਹੀਂ ਅਧਿਕ ਹੈ। ਵਰਤਨੀ ਕੀ ਅਵੈਜ਼ਾਨਿਕਤਾ ਔਰ ਅਸ਼ਵਾਭਾਵਿਕਤਾ ਤੋ ਸਵਰਸਮਮਤ ਹੈ, ਪਰ ਤਨਕੇ ਸਰਲੀਕਰਣ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਸੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਤਠਾਈ, ਨ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਅੰਤਰ ਤਨਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦ ਜਹਾਂ ਕੀ ਵਹ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਕਿਥੋਂਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਸਰਲੀਕਰਣ ਐਸਾ ਵਾਧੀਵੀਅ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸੇ ਠੋਸ ਰੂਪ ਦੇਨਾ ਆਵਸ਼ਯਕ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿ ਸਰਲੀਕਰਣ ਕੌਨ ਕਰੇ? ਕੋਈ ਵਕਤਿ, ਸਾਂਥਾ ਯਾ ਸਰਕਾਰ? ਕਿਸੀ ਵਕਤਿ ਕੀ ਕਹਨਾ, ਵਹ ਕਿਤਨਾ ਭੀ ਸਮਰਥ ਕਿਵੇਂ ਨ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਤਾ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੈਂਸੇ ਵਕਤਿ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਸਾਂਭਵ ਮੌਜੂਦ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹਾ, ਤਉ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤੋ ਨਹੀਂ ਮਾਨਾ, ਸਵਧਾਂ ਤਨਕੇ ਅਨੁਧਾਇਆਂ ਮੌਜੂਦ ਸੇ ਭੀ ਅਨੇਕ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਾਨੇ। ਜਬ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੀ ਕਹਨਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਾ ਤੋ ਕਿਸਕਾ ਚਲੇਗਾ? ਅਥ ਰਹੀ ਬਾਤ ਕਿਸੀ ਸਾਂਥਾ ਕੀ, ਤੋ ਇਸਮੈ ਭੀ ਵਹੀ ਕਠਿਨਾਈ ਹੈ। ਸਾਂਥਾਏ ਅਨੇਕ ਹੈਂ ਔਰ ਪੱਧਰ ਰਾਗਫੇਝ ਕੀ ਭੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਹ ਭਾਰ ਕੌਨ ਤਠਾਏ ਔਰ ਤਠਾਏ ਭੀ ਤੋ ਤਨਕੇ ਨਿਯਮਨ ਕੀ ਬਾਧਤਾ ਕਿਵੇਂ? ਬਚੀ ਸਰਕਾਰ, ਤੋ ਤਨਕੇ ਨਿਰਣਿਆਂ ਕੀ ਭੀ ਕਿਰੋਧ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਔਰ ਜਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਕਹਤੇ ਹੈਂ ਵਹ ਵਕਤਿਆਂ ਕੀ ਸਮੂਹ ਕੀ ਅਤਿਰਿਕਤ ਹੈ ਭੀ ਕਿਵੇਂ?

ਤਾਤਕਾਲਿਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਲੀਕਰਣ ਕੀ ਮਾਂਗ ਸੈਂਟ੍ਰਾਲਿਕ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਚਾਹੇ ਜਿਤਨੀ ਭੀ ਸਰਲ ਹੋ, ਵਿਕਾਰਣ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਤੁਲਨੀ ਹੋਵੇ।

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਧਾਲਿਅ, ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਹਰਿਵਾਂਸ਼ਰਾਯ ਬਚਨ
(27.11.1907-23.01.2003)

ਮੈਂ ਏਕ ਜਗਤ ਕੋ ਭੂਲਾ,
ਮੈਂ ਭੂਲਾ ਏਕ ਜਮਾਨਾ,

ਕਿਤਨੇ ਘਟਨਾ-ਚਕ੍ਰਾਂ ਮੈਂ
ਭੂਲਾ ਮੈਂ ਆਨਾ- ਜਾਨਾ,

ਪਰ ਸੁਖ-ਦੁਖ ਕੀ ਵਹ
ਸੀਮਾ ਮੈਂ ਭੂਲ ਨ ਪਾਯਾ,
ਸਾਕੀ,

ਜੀਵਨ ਕੇ ਬਾਹਰ ਜਾਕਰ
ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਆਨਾ

ਕਾਟੌਨ ਕੋਨਾ

ਚੁਕਾਵ

ਦੱਸ ਏਸ ਦੱਸ ਚਾਰਜ ਕਿਥੋਂ ?
ਬੈਂਕ
ਅਨਲਿਮਿਟੇਡ
ਦੱਸ ਏਸ ਦੱਸ ਪੈਕ
ਕਿਥੋਂ ਨਹੀਂ ਲੇ ਲੇਂਦੀ ..!

ਪ੍ਰਦੀਪ ਰਾਨੀ
ਸ਼ਵਾਨਿਵੱਤ੍ਸ ਮੁਖਾਵਾਂਧਕ

ਜਾ ਸੋਚਿए.....?

ਯਹ ਘਟਨਾ ਕੁਛ ਦਿਨ ਪਹਲੇ
ਕੇ ਅਪਨੇ ਕਾਰਾਈਲਾਯ ਪਹੁੰਚਨੇ
ਮੇਟ੍ਰੋ ਲੀ ਔਰ ਜੈਸਾਕਿ
ਭਰੀ ਹੁੰਡੀ ਥੀ, ਮੈਂ ਦਰਵਾਜੇ
ਖੜਾ ਹੋ ਹੀ
ਗਤਵਾਦ ਕੀ ਓਰ

ਕੀ ਹੀ ਹੈ। ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਪਲੇਸ
ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਨੇ ਜਨਕਪੁਰੀ ਸੇ
ਹੋਤਾ ਹੈ ਮੇਟ੍ਰੋ ਖਚਾਖਚ
ਕੇ ਪਾਸ ਕਿਸੀ ਤਰਹ ਸੇ
ਗਿਆ। ਮੇਟ੍ਰੋ ਤੇਜੀ ਸੇ ਅਪਨੇ
ਬਢਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਥੀ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਏਕ

30-35 ਵਰ්਷ ਕਾ ਨੌਜਵਾਨ ਕਾਨੋਂ ਮੈਂ ਲੀਡ ਲਗਾਏ ਖੜਾ ਥਾ ਔਰ ਕੁਛ ਗੁਨਗੁਨ
ਭੀ ਰਹਾ ਥਾ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਕੇ ਬਾਅਦ ਮੁੜੇ ਉਸਕੀ ਸਥਿਤ ਅਸਾਮਾਨਾਂ ਦੀ ਲਗੀ ਜੈਸੈ ਉਸੇ
ਕੁਛ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋ। ਔਰ ਤਭੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਵਹ ਗਿਰ ਪਢਾ। ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਤਕ ਉਸੇ ਪਕਢਤਾ ਵੋ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਕ

ਤਕ ਆਸ-ਪਾਸ ਕੇ ਲੋਗ ਭੀ ਉਸਕੇ ਲਿਏ ਚਿੱਤਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਥੇ, ਪਰਤੁ ਉਸਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਕਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਥੇ। ਸਥਾਨ
ਏਕ ਦੂਜੇ ਕੋ ਕਹ ਰਹੇ ਥੇ-ਅਤੇ! ਕੋਈ ਮੇਟ੍ਰੋ ਕਾ ਇਸਰਿੰਗ ਬਟਨ ਦਬਾਵੋ, ਇਸਕੇ ਜੂਤੇ ਖੋਲੋ, ਅਤੇ! ਇਸੇ ਪਾਨੀ ਕੇ ਛੀਂਟੇ ਮਾਰੋ। ਮੈਨੇ ਜਲਦੀ ਸੇ ਉਸਕੇ ਜੂਤੇ
ਕੋ ਖੋਲੇ ਉਸਕੇ ਤਲਵੇ ਕੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਔਰ ਜੋਰ ਸੇ ਚਿਲਲਾ ਕਰ ਪਾਨੀ ਮਾਂਗਾ। ਏਕ 12-13 ਸਾਲ ਕਾ ਲਡਕਾ ਜੋ ਸ਼ਕੂਲ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ, ਵਾਟਰ
ਬੋਤਲ ਸੇ ਪਾਨੀ ਲੇਕਰ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਕੇ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਪਾਨੀ ਕੇ ਛੀਂਟੇ ਮਾਰਾ। ਉਸੇ ਥੋਡਾ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ ਥਾ। ਪ੍ਰਾਂਤੀ ਪਰ, ਸਰ ਮੈਂ ਚਕਕਰ ਆਨੇ ਕਾ ਇਸਾਰਾ ਉਸਨੇ
ਕਿਯਾ। ਤਕ ਤਕ ਰਾਜੀਰੀ ਗਾਰਡਨ ਮੇਟ੍ਰੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਚੁਕਾ ਥਾ। ਮੈਂ ਉਸੇ ਲੇਕਰ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹ ਰਹਾ ਥਾ ਪਰਤੁ ਅਕੇਲੇ ਯਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਮੈਨੇ ਵਹਾਂ ਤੱਤਿਕਾਂ
ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਤਰਫ ਦੇਖਾ ਪਰਤੁ ਕੋਈ ਭੀ ਸਹਿਯੋਗ ਕੇ ਲਿਏ ਆਗੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤਭੀ ਏਕ ਵੱਡਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਆਕਰ ਉਸਕੋ ਉਠਾਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਨੇ ਲਗੇ।
ਹਮਦੂਦੀਨਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਕਿਸੀ ਤਰਹ ਉਠਾਕਰ ਮੇਟ੍ਰੋ ਸਹਾਯਤਾ ਡੈਸਕ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਉਪਚਾਰ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਹ ਸ਼ਾਖਸ ਅਚਾਨਕ ਮਹਸੂਸ ਕਰਨੇ
ਲਗਾ ਔਰ ਮੁਸਕੁਰਾਕਰ ਕਰ ਧਨਿਆਵਾਦ ਦਿਯਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਕਾਰਾਈਲਾਯ ਕੁਛ ਵਿਲੰਬ ਸੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਲੇਕਿਨ ਕਿਸੀ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ ਕੇ ਕਾਮ ਆਨੇ ਕਾ ਸਾਂਤੋ਷ ਮਨ ਮੈਂ
ਥਾ ਕਿਨ੍ਤੂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਯਹੀ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਮੈਂ ਆ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਅਗਰ ਔਰ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਭਾਵਿਤ ਮੈਂ ਭੀ ਸਿਰਫ ਚਿੱਤਾ ਹੀ ਕਰਤਾ ਔਰ ਉਸੇ ਮੇਟ੍ਰੋ ਹੈਲਪ ਡੈਸਕ ਤਕ
ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਤੋ ਕਿਥੋਂ ਹੋਵਾਂਦਾ ਹੈ? ਵਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮੈਂ ਸੇ ਕੋਈ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਯਦ ਮੈਂ, ਆਪ ਯਾ ਹਮਾਰਾ ਕੋਈ ਬੇਹਦ ਅਪਨਾ ਭੀ। ਸੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਨ ਹੋਕਰ
ਮਨੁ਷ਿਕਤਾ ਕੇ ਨਾਤੇ ਹੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੇ ਤੋ ਸੋਚ ਲਿਆ, ਆਪ ਭੀ ਜਾ ਸੋਚਿਏ?

ਵਿਨੋਦ ਤਾਂਗੀ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਈਲਾਯ, ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਮਾ.ਸ.ਵਿ.ਵਿ.) ਸਚਿਵਾਲਾਯ

ਕਿਸੀ ਦੋ਷ ਕਾ ਝਕਰਾਰ ਕਰ ਲੇਨਾ ਉਸ ਕੋ ਆਧਾ ਦੁਰੂਸਤ ਕਰ ਲੇਨਾ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਥਾਨ ਕਾਰਾਲਿਆ ਮੇਂ ਸਂਵਿਧਾਨ ਦਿਵਸ ਦੀ ਆਯੋਜਨ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਂਵਿਧਾਨ

ਹਮ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਗ, ਭਾਰਤ ਕੋ ਇੱਕ ਸਮੱਪੂਰ੍ਣ ਪ੍ਰਭੁਤਵ ਸਮੱਨ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪੰਥ-ਨਿਰਪੇਕ ਲੋਕਤਂਤ੍ਰਾਤਮਕ ਗਣਰਾਜਿਕ ਬਨਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਤਥਾ ਉਸਕੇ ਸਮਸਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੋਕਾਂ: ਸਾਮਾਜਿਕ,

ਆਰਥਿਕ ਔਰ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਨਿਯਮ, ਵਿਚਾਰ, ਅਭਿਵਧਕਿਤ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਧਰਮ ਔਰ ਉਪਾਸਨਾ ਦੀ ਸ਼ਵਤਤ੍ਰਤਾ, ਪ੍ਰਤਿ਷ਠਾ ਔਰ ਅਵਸਰ ਦੀ ਸਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਮੌਜੂਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਬੰਧੂਤਾ

ਬਢਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਦੂਫ਼ਸ਼ਕਲਾਂ ਹੋਕਰ ਅਪਨੀ ਇਸ ਸਂਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਭਾ ਮੌਜੂਦ ਆਜ ਤਾਰੀਖ 26 ਨਵੰਬਰ, 1949 ਈ 10 (ਮਿਤੀ ਮਾਰਗਸ਼ੀਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਸਪਤਮੀ, ਸ਼ਵਤ੍ਰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਛਹ ਵਿਕ੍ਰਮੀ) ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਸ ਸਂਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਗੂਂਗਤ, ਅਧਿਨਿਯਮਿਤ ਅਤੇ ਆਤਮਾਪਿੱਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਬੰਧੂਤਾ ਹੈ।

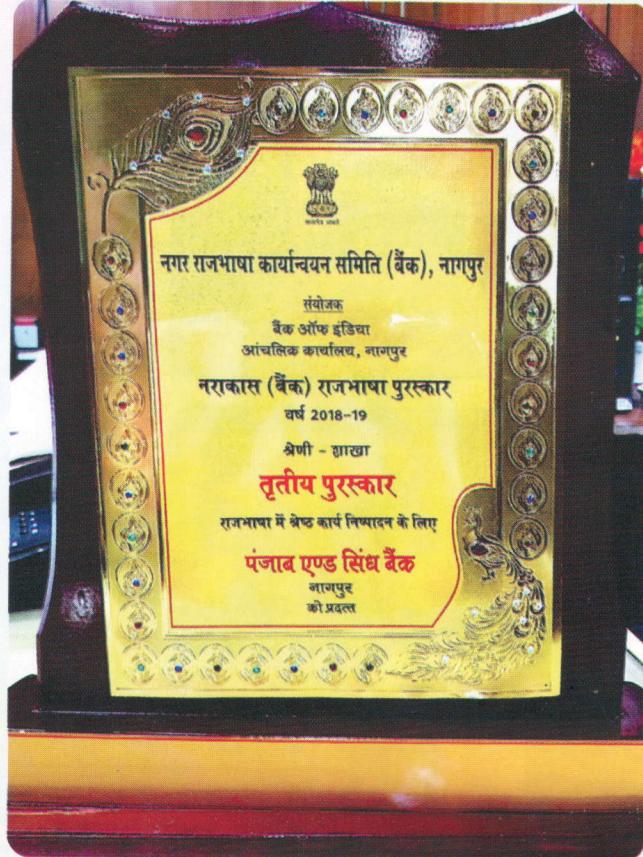
ਬੈਂਕ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਆੱਚਲਿਕ ਕਾਰਾਲਿਯੋਂ ਦ੍ਰਾਰਾ ਭੀ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ 550ਵੇਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਵ ਕੇ ਅਤ੍ਯਂਤ ਧੂਮਧਾਮ ਸੇ ਮਨਾਯਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਹਨ ਕੁਛ ਝਲਕਿਆਂ

ਸਿਖ ਧਰਮ ਕੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਵ ਦੇ ਅਵਸਰ ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਈਲਾਈ ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਏਵਾਂ ਲੰਗਰ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

ਨਰਾਕਾਸ ਤੁਪਲਵਿਦਿਆਂ

ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਨਵਿਨ ਸਮਿਤਿ (ਬੈਂਕ), ਨਾਗਪੁਰ ਦੀਆਂ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਨਾਗਪੁਰ ਸ਼ਾਖਾ ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਨ ਨਿਧਾਦਨ ਕੇ ਲਿਏ ਤ੍ਰੀਤੀਂ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦਿਯਾ ਗਿਆ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਤਥਾ ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪਤਰ ਕੇ ਸਾਥ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਭਾਰੀ ਸੁਵੀਚੀ ਚੰਦ੍ਰਾਣੀ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ੀ।

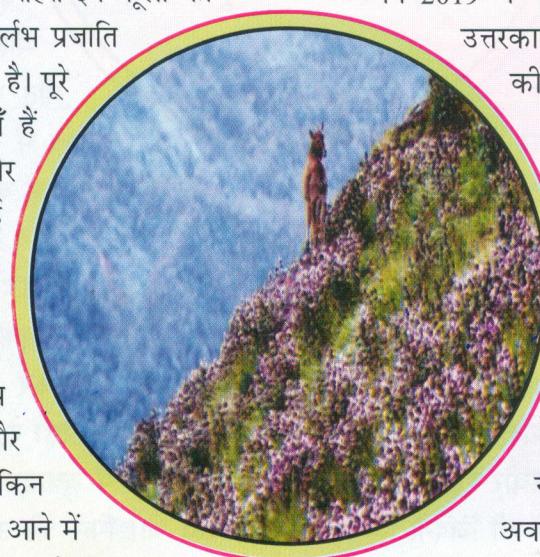

ਬੈਂਕ ਨਗਰ ਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਨਵਿਨ ਸਮਿਤਿ, ਨੋਏਡਾ ਦੀਆਂ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਵਰਿ਷਼ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਦੀਪਕ ਭਾਗਵ ਕੋ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਮੈਂ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ (ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪਤਰ) ਦੇਤੇ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੂਪ ਮਲਿਕ, ਤੁਪਲਵਿਦਿਆ ਮੰਤਰੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਏਵਾਂ ਸੁਵੀਚੀ ਮਮਤਾ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਰਾਕਾਸ (ਨੋਏਡਾ)।

ਫੂਲਾਂ ਕਾ ਮਹਾਕੁੰਭ

ਹਮ ਸब ਯਹ ਜਾਨਤੇ ਹੋਂਦੇ ਕਿ ਮਹਾਕੁੰਭ ਕਾ ਮੇਲਾ 12 ਸਾਲ ਕੇ ਬਾਦ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿਂਤੁ ਇੱਕ ਫੂਲ ਐਸਾ ਭੀ ਹੈ ਜੋ 12 ਵਰ੍਷ਾਂ ਕੇ ਅੰਤਰਾਲ ਕੇ ਬਾਦ ਖਿਲਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਦੁਰਲੰਭ ਫੂਲ ਕੈਂਸਾ ਹੋਗਾ, ਉਸੇ ਦੇਖਨੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਮਨ ਮੌਜੂਦਾ ਕਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਯਹ ਫੂਲ ਦੇਖਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕੈਂਸਾ ਹੋਗਾ, ਕਿਸ ਰੰਗ ਕਾ ਹੋਗਾ, ਕਹਾਂ ਪਾਂਧੀ ਜਾਤਾ ਹੈ ਐਸੇ ਅਸਾਂਖਿਓਂ ਸਵਾਲ ਮਨ ਮੌਜੂਦਾ ਆਤੇ ਰਹਦੇ ਥੇ।

ਵਰ਷ 2018 ਮੌਜੂਦਾ ਆਦਰਣੀਅ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਵਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਦਿਵਸ ਕੇ ਮੌਜੂਦੇ ਪਰ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਚੀਰੀ ਸੇ ਅਪਨੇ ਭਾ਷ਣ ਮੌਜੂਦਾ ਇਸ ਫੂਲ ਕਾ ਜਿੰਕ ਕਿਯਾ ਔਰ ਯਹੀ ਬਾਤ ਕਹੀ। ਵਰ਷ 2018 ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਰਲ ਕੀ ਨੀਲਗਿਰੀ ਕੀ ਪਹਾੜਿਆਂ ਪਰ ਯਹ ਫੂਲ ਖਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਾਨ ਹੈ ਨੀਲਕੁੰਜਿਰੀ। ਪਹਾੜਿਆਂ ਕਾ ਨਾਮ ਇਨ ਫੂਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਡਾ ਯਾ ਫੂਲਾਂ ਕਾ ਨਾਮ ਪਹਾੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਾ। ਪਰ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ। ਇਨ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਰੰਗ ਜਾਮੁਨੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਦਕਖਿਣ ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਨਾਰ ਕੀ ਪਹਾੜਿਆਂ ਪਰ ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਅੰਤ ਦੇ ਨਵਾਂ ਬੜੇ ਤਕ ਜੈਸੇ ਜਾਮੁਨੀ ਰੰਗ ਦੀ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਚਾਦਰ ਜੈਸੀ ਬਿਛੀ ਰਹਦੀ ਹੈ। ਇਨਕੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਔਰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬਢਾਨੇ ਦੀ ਧਿਆਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਵਰ਷ 2006 ਮੌਜੂਦਾ ਯਹੀ ਕੁਰਿੰਜਿਮਾਲਾ ਫਲਾਵਰ ਸੰਕਚੁਰੀ ਬਨਾਈ ਗਈ ਔਰ ਉਸੀ ਦੀ ਤਹਤ ਇਨ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਦੁਰਲੰਭ ਪ੍ਰਜਾਤਿ ਦੀ ਵੈਗਨਿਕ ਨਾਮ ਸਟ੍ਰੋਵਿਲੈਥਸ ਕੁਥਿਧਾਨਾ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੌਜੂਦਾ ਇਨਕੀ ਲਾਗਭਾਗ 450 ਪ੍ਰਜਾਤਿਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰਾਲ ਵਿੱਚ 146 ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਇਨ 146 ਮੌਜੂਦਾ ਦੀ ਅੰਤਰਾਲ ਵਿੱਚ 43 ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੀ ਕੈਂਸਾ ਅਨੂਠਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਇਨ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਪੌਥੇ ਕੇਵਲ 60 ਸੇਂਟੀਮੀਟਰ ਤਕ ਹੀ ਬਢਦੇ ਹਨ ਔਰ ਵਹਿਂ ਅਪਨੀ ਅਨੋਖੀ, ਅਨੂਠੀ ਆਭਾ ਲਿਏ ਸਮਝ ਦੀ ਸਾਥ ਖਡੇ-ਖਡੇ ਸੂਖ ਭੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਔਰ ਵਹਿਂ ਅਪਨੇ ਬੀਜ ਭੀ ਗਿਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਿਨ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੀ ਨਿਯਮ ਦੇਖਿਏ ਕਿ ਫਿਰ ਸੇ ਫੂਲ ਆਨੇ ਮੌਜੂਦਾ 12 ਵਰ਷ ਦੀ ਲੰਬਾ ਸਮਝ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਵਰ਷ 2018 ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਰਲ ਮੌਜੂਦਾ ਕੀ ਵਿਭੀਂਧਿਕਾ ਨੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਿਯਾ ਔਰ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਪ੍ਰੇਮਿਆਂ ਦੀ ਅਤ੍ਯਾਂਤ ਨਿਰਾਸਾ ਦੀ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪਡਾ ਔਰ ਇਸ ਅਨੁਪਮ

ਦੂਖ ਦੀ ਦੇਖਨੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਮਨ ਮੌਜੂਦਾ ਰਹ ਗਿਆ।

ਲੋਕਿਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਂ ਚਾਹ ਵਹਾਂ ਰਾਹ। ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ-ਪ੍ਰੇਮਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ। ਹਮਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੀ ਲਿਏ ਜਾਨ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਜਲਵਾਯੂ, ਖਾਨ-ਪਾਨ, ਪਹਨਾਵਾ, ਭਾਸ਼ਾ-ਭਾਸ਼ੀ,

ਕਹੀਂ ਗਗਨਚੁੰਬੀ ਪਹਾੜ, ਕਹੀਂ ਡਾਂ. ਨੀਰੂ ਪਾਠਕ

ਅਨਵਰਤ ਅਥਾਹ ਜਲ ਲਿਏ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ, ਕਹੀਂ ਬਫ਼ ਦੇ ਢਕੇ ਪਹਾੜ, ਕਹੀਂ ਦੂਰ ਤਕ ਰੇਗਿਸ਼ਟਾਨ। ਕਿਂਤੁ ਇਸ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਹੀ ਹਮਾਰੀ ਪਹਚਾਨ ਹੈ ਤਥੀ ਤੋਂ ਕਹੀਂ ਕੇਰਲ ਕੀ ਮੁਨਾਰ ਕੀ ਨੀਲਗਿਰਿ ਪਹਾੜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਦੂਰ ਦਕਖਿਣ ਮੌਜੂਦਾ ਔਰ ਕਹੀਂ ਉਤਰ ਮੌਜੂਦਾ ਤੁਤਰਾਖਾਂਡ ਰਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਤੁਤਰਕਾਸ਼ੀ ਔਰ ਟਿਹਾਰੀ ਜਿਲੇ ਦੀ ਜਾਂਗਲ, ਨੀਲਕੁੰਜਿਰੀ ਦੀ ਛਟਾ ਯਹਾਂ ਭੀ ਦੇਖਦੇ ਹੋਣੇ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਯਹਾਂ ਮੁਨਾਰ ਕੀ ਪਹਾੜਿਆਂ ਜੈਸੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਹੀਂ ਲੋਕਿਨ ਅੰਤਰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਉਪਵਨ ਔਰ ਜਾਂਗਲ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ। ਉਪਵਨ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਸੁਦੂਰ ਰਾਜ ਮੌਹਤੀ ਹੈ ਤੋਂ ਜਾਂਗਲ ਦੀ ਅਨਛੂਹੀ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਛਟਾ ਭੀ ਮਨ ਕੀ ਮੋਹਤੀ ਹੈ।

ਵਰ਷ 2019 ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਲਕੁੰਜਿਰੀ ਦੀ ਬਹਾਰ ਨੇ ਤੁਤਰਾਖਾਂਡ ਦੀ ਚੁਨਾ। ਤੁਤਰਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਸਡਕ ਦੀ ਦੋਨੋਂ ਓਰ ਮਾਨੋ ਨੀਲਕੁੰਜਿਰੀ ਦੀ ਬਹਾਰ ਢਾਈ ਹੈ। ਜਾਮੁਨੀ ਰੰਗ ਦੀ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਏਸੀ ਛਟਾ ਚਹੁੰ ਓਰ ਬਿਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਤੇ ਔਰ ਟਹਨਿਆਂ ਦੀ ਹਰਾ ਰੰਗ ਮਾਨੋ ਛਿਪ ਹੈ ਯਹ ਦੁਰਲੰਭ ਫੂਲ ਸਮੁਕ੍ਰਤਲ ਦੀ 1100-1500 ਮੀਟਰ ਤਕ ਦੀ ਊਂਚਾਈ ਪਰ ਤੁਤਰਾਖਾਂਡ ਦੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਪਾਂਧੀ ਹੈ। ਅੰਤਰਾਲ 12 ਵਰ਷ਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਸਮਝ ਭੀ ਜੁਲਾਈ ਦੀ ਨਵਾਂ ਬੜੇ ਤਕ ਕਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਮੌਕਾ ਹਾਥ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨ ਦੇਂ ਔਰ ਲੇਖ ਦੀ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਸਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਲਕੁੰਜਿਰੀ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਮਹਾਕੁੰਭ ਦੀ ਇੱਕ ਫੁਲਕੀ ਅਵਸਥ ਲਗਾਏ ਔਰ ਇਸਕੀ ਸੁਦੂਰ ਰਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਦੀ ਅਪਨੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਮਹਸੂਸ ਕਰੋ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਅ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

निष्कर्ष

दोपहर के तीन बज रहे थे। महीने की गर्मी अपने पूरे शबाब पर थी। धूप से सर चकरा रहा था। प्यास के कारण गला सूख रहा था। फिर भी वो तेज कदमों से चलते हुए घर की तरफ बढ़ रही थी। पानी के नल सूख चुके हैं। बाजार में इक्का-दुक्का दुकानें ही खुली नजर आ रही हैं। अनीता ने धूप से बचने के लिए अपने मुह और सिर को अपने दुपट्टे से पूरी तरह ढक रखा था। माँ की मौत के बाद इस सिलाई स्कूल में उसे एक टीचर की नौकरी मिल गई थी वरना न जाने उसका क्या हाल होता। इसी तरह के विचारों के साथ वो उस गली में पहुँच गई जहाँ घर के नाम पर उसके पास एक छोटा सा कमरा था, जिसके एक तरफ एक पलंग लगा था दो पुरानी कुर्सियाँ और एक छोटा सा संदूक रखा था जिसमें अनीता के चार-पाँच जोड़ी कपड़े रखे थे। माँ की मौत के बाद यही उसका सरमाया था। उसने तीन बार घर के दरवाजे पर दस्तक दी परंतु दरवाजा खोलने कोई नहीं आया। फिर उसने जैसे ही दरवाजे को ढकेला चरमरा कर दरवाजा अपने-आप ही खुल गया। दरवाजे के एकदम सामने रसोईघर था जिसमें जरूरत के थोड़े से बर्तन रखें थे। रसोई के दोनों ओर कमरे थे जिनमें दाईं ओर वाले कमरे में भाई और भाभी का सामान पड़ा था और बाई ओर वाले कमरे में

उसे याद आया वो दिन
जब भाई की सरकारी नौकरी
का पत्र आया था। भाई के नौकरी
पर चढ़ते ही माँ ने पूरी गली में
मिठाई बाँटी थी।

विनोद कुमार

जीवन में बहुत दुःख देखे थे। दोनों भाई-बहन बहुत छोटे थे जब पिता का साया सर से उठ गया। माँ ने बहुत संघर्ष से उन दोनों का पालन-पोषण किया। उसे पढ़ाई करने के बाद सिलाई जैसा हुनर सिखाया जिससे उसके जीवन में कोई समस्या न आए। रमन को भी जितना वो पढ़ाना चाहती थी पढ़ाया ताकि जब वो अच्छी नौकरी पर लगे तो अनीता की किसी अच्छे घर में शादी कर सकें और उसका अपना जीवन भी संवर सकें। उसके बाद मेरे रिश्ते की तलाश शुरू हुई। जो माँ के जीते जी कभी पूरी नहीं हो पाई। फिर भाई के लिए रिश्ते आने शुरू हुए। एक जगह पता चला लड़की पढ़ी-लिखी है और स्कूल में टीचर है तो तुरंत रिश्ता पक्का हो गया और जल्द ही विवाह भी हो गया। लगभग दो महीने के अंदर ही नई दुल्हन ने हमें हमारी औकात दिखानी शुरू कर दी थी। उसके बुरे व्यवहार को सामने देखकर भी भाई कुछ ना बोलता। भाई और भाभी ने माँ की मौत का जिम्मेदार मुझे ठहराया। माँ की मौत के कुछ दिनों बाद मुझे एक सिलाई स्कूल में नौकरी मिल गई। भाभी मुझे अपशंगुनी

कहकर नीचे के कमरे में ताला लगा कर ऊपर की मंजिल पर चली गई और मैं नीचे माँ की यादों और फोटो के साथ अकेली रहने लगी। इन्हीं सब यादों के बीच न जाने अनीता को कब नींद आ गई थी। जैसे ही उसकी आँख खुली कमरे में चारों ओर अंधेरा फैला था उसने उठकर लाइट जलाने की भरपूर कोशिश की लेकिन शरीर साथ नहीं दे रहा था। बदन बुखार से पूरी तरह से तप रहा था। शरीर में जकड़न महसूस हो रही थी और गला प्यास से सूख रहा था। फिर भी उठना तो था ही कोई नहीं आएगा उसे पूछने। अतः वो लड़खड़ाते कदमों से उठी और लाइट जलाकर किचन की तरफ पानी पीने के लिए बढ़ गई। उसने भाई को

ਆਵਾਜ਼ ਦੇਨੀ ਚਾਹੀ ਲੇਕਿਨ ਲਗਤਾ ਥਾ ਕਿ ਘਰ ਪਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅਪਨੇ ਲਿਏ ਚਾਯ ਬਨਾਈ ਔਰ ਆਧੀ ਸੀ ਪੀਕਰ ਬਿਸ਼ਟਰ ਪਰ ਲੇਟ ਗਈ। ਪੂਰੀ ਰਾਤ ਵੋ ਬਿਸ਼ਟਰ ਪਰ ਬੁਖਾਰ ਕੀ ਹਾਲਤ ਮੌਜੂਦਾ ਕਰਾਹਤੀ ਰਹੀ ਫਿਰ ਉਸੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸੇ ਕਬ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਸੁਖ ਜਬ ਉਸਕੀ ਆੱਖ ਖੁਲੀ ਤੋਂ ਰਮਨ ਉਸਕੇ ਬਿਸ਼ਟਰ ਕੇ ਪਾਸ ਖੜਾ ਉਸਪਰ ਚਿਲਲਾ ਰਹਾ ਥਾ।

— “ਨੌ ਬਜ ਰਹੇ ਹੈ ਕੁਛ ਖਬਰ ਭੀ ਹੈ ਤੁझੇ! ਘਰ ਕੇ ਕਾਮ-ਕਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਤੂਹਾਰੀ ਹੈ ਹੀ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਅਪਨੀ ਨੌਕਰੀ ਕਾ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਰਖ; ਅਗਰ ਸ਼ਕੂਲ ਵਾਲੋਂ ਨੇ ਨਿਕਾਲ ਦਿਯਾ ਤੋ ਕੌਨ ਤੁੜੇ ਘਰ ਪਰ ਬੈਠਾ ਕਰ ਤੇਰਾ ਖੰਚਾ ਕਰੇਗਾ। ਉਠ ਜਾ ਸ਼ਕੂਲ ਸੇ ਛੁਟ੍ਟੀ ਹੈ ਤੋ ਘਰ ਪਰ ਹੀ ਕੁਛ ਹਾਥ ਹਿਲਾ ਲੇ।” ਮੁੜੇ ਬਹੁਤ ਬੁਖਾਰ ਹੈ। ਰਮਨ ਨੇ ਏਕ ਸਰਸਰੀ ਸੀ ਨਿਗਾਹ ਉਸ ਪਰ ਢਾਲਤੇ ਹੁਏ ਕਹਾ, ਤੋ ਕਲ ਆਤੇ ਵਕਤ ਦਵਾਈ ਲੇਕਰ ਆਨਾ ਚਾਹਿਏ ਥਾ ਨਾ। ਆਤੇ ਹੁਏ ਠੀਕ ਥੀ ਮੈਂ— ਰਾਤ ਕੋ ਹੀ ਹੁਆ, ਤਠਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹਾ। ਰਮਨ ਨੇ ਲਗਭਗ ਚਿਢੇ ਹੁਏ ਕਹਾ ‘ਅਥ ਹਮ ਤੁੜੇ ਦੇਖੋ ਯਾ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਏਂ।’

‘ਆਪ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨ ਹੋਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਕਰ ਲੂਂਗੀ ਆਪ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਪਰ ਜਾਏਂ। ਕਹਕਰ ਅਨੀਤਾ ਨੇ ਮੁੱਹ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਘੁਮਾ ਲਿਆ। ਉਸੇ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਰਮਨ ਕਬ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਬਾਦ ਸਰਲਾ ਮੌਸੀ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਾਮਨੇ ਪਾਯਾ ਜੋ ਉਸਕੇ ਮਾਥੇ ਕੋ ਛੂਕਰ ਉਸੇ ਜਗਾਨੇ ਕੀ ਕੋਝਿਸ਼ਾ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ। ਸਰਲਾ ਮੌਸੀ ਪਡਾਸ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ ਰਹਤੀ ਹੈ ਮਾਂ ਕੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬ ਥੀ। ‘ਮੈਨੇ ਦਰਵਾਜਾ ਖੁਲਾ ਦੇਖਾ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਈ, ਅਭੀ ਤਕ ਕਿਥੋਂ ਲੇਟੀ ਹੋ ਬੇਟੀ ਕਿਥੋਂ ਹੁਆ।’

ਮੌਸੀ ਕੇ ਇਤਨੇ ਪਾਰ ਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤੇ ਜਾਨੇ ਪਰ ਅਨੀਤਾ ਕੀ ਆੱਖਾਂ ਸੇ ਆੱਸੂਆਂ ਕੀ ਝੜ੍ਹੀ ਬਹ ਨਿਕਲੀ। ਰੋਤੇ-ਰੋਤੇ ਉਸਨੇ ਕਹਾ, ਮੌਸੀ ਮਾਂ ਕੇ ਜਾਤੇ ਹੀ ਸਭੀ ਰਿਖ਼ਤੇ ਖਤਮ ਕੈਂਸੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਚਪਨ ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਥ ਖੇਲੇ ਭਾਈ-ਬਹਨ ਭੀ ਆਜ ਏਕ-ਦੂਸਰੇ ਪਰ ਬੋਝ ਹੋ ਗਏ। ‘ਨਹੀਂ ਬੇਟੀ ਏਸਾ ਨਹੀਂ ਕਹਤੇ-ਉਠ ਹਾਥ ਮੁੱਹ ਧੋ ਲੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਿਏ ਦਵਾਈ ਲੇਕਰ ਆਂਦੀ ਹੁੰਨ। ਉਠ ਚਲ ਆ ਜਾ। ਕਹਕਰ ਮੌਸੀ ਨੇ ਬਿਸ਼ਟਰ ਸੇ ਉਠਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਦਦ ਕੀ। ਉਸੇ ਚਾਯ ਪਿਲਾਕਰ ਲਿਟਾ ਦਿਯਾ ਔਰ ਖੁਦ ਡਾਕਟਰ ਕੇ ਪਾਸ ਦਵਾਈ ਲੇਨੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਤੀਨ ਦਿਨ ਤਕ ਸਰਲਾ ਮੌਸੀ ਨੇ ਅਨੀਤਾ ਕੀ ਅਚਛੇ ਸੇ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀ। ਮਗਰ ਖੂਨ ਕੇ ਰਿਸ਼ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸੇ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੌਂਦਰ੍ਯ ਇੱਕ ਅਦ੍ਭੁਤ ਸਮੂਹ ਹੈ।

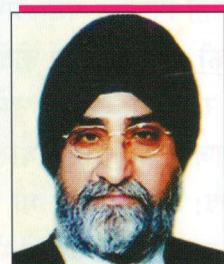
ਅਪਨੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਕੀ ਓਹ
 ਬਢ੍ਹੀ ਰਹੀ ਥੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਏਕ
 ਐਸੀ ਲਡ੍ਕੀ ਕੋ ਪਟਰੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ
 ਪਾਧਾ ਜਿਸਕੀ ਦੋਨੋਂ ਬੈਸਾਖਿਆਂ ਘਬਰਾਹਟ
 ਕੇ ਕਾਰਣ ਛੂਟ ਗਈ ਥੀਂ ਔਰ ਵੋ
 ਸਹਾਯਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਜੋਰ-ਜੋਰ ਸੇ
 ਚਿਲਲਾ ਰਹੀ ਥੀ।

ਮੌਸੀ ਕੋ ਅਪਨੀ ਬੇਟੀ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਨਾ ਪਢ੍ਹ ਗਿਆ। ਅਨੀਤਾ ਕੋ ਸਖ਼ਤ ਆਰਾਮ ਕੀ ਹਿਦਾਯਤੋਂ ਦੇਕਰ ਮੌਸੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਅਨੀਤਾ ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਘਰ ਮੌਜੂਦੀ ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਕੋ ਯਾਦ ਕਰਤੀ ਰਹੀ। ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸੋਚਤੀ ਰਹੀ ਕਿ ਮਾਂ ਤੁਮ ਹੋਤੀ ਮੁੜੇ ਭੀ ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਹੀ ਲੇ ਜਾਤੀ। ਇਤਨਾ ਸੋਚਤੇ-ਸੋਚਤੇ ਨ ਜਾਨੇ ਉਸੇ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਾ। ਬਸ ਉਸਕੇ ਦਿਮਾਗ ਮੌਜੂਦਾ ਏਕ ਹੀ ਬਾਤ ਰਹ-ਰਹ ਕਰ ਦਸ਼ਤਕ ਦੇ ਰਹੀ ਥੀ ਕਿ ਉਸਕਾ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਮੌਜੂਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੀ ਕੋ ਭੀ ਉਸਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਉਸੇ ਬਸ ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਕੋ ਪਾਸ ਜਾਨਾ ਹੈ। ਆੱਖਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਆੱਸੂ ਲਿਏ ਵੋ ਸ਼ਾਹਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਕੀ ਤਰਫ ਚਲ ਦੀ। ਜਲਦ ਹੀ ਉਸਕੇ ਕਦਮ ਟ੍ਰੇਨ ਕੀ ਪਟਰੀ ਪਰ ਥੇ। ਅਪਨੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਵੋ ਉਸ ਪਟਰੀ ਪਰ ਤੇਜ-ਤੇਜ ਕਦਮ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੁਏ ਚਲ ਰਹੀ ਥੀ। ਦੂਰ ਸੇ ਉਸੇ ਟ੍ਰੇਨ ਆਂਦੀ ਹੁੰਡੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ— ਬਸ ਅਥ ਕੁਛ ਹੀ ਮਿਨਟ ਕਾ ਫਾਸਲਾ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਵੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੇ ਲਿਏ ਖਤਮ। ਯੇ ਦੇਖ ਅਨੀਤਾ

ਅਪਨਾ ਸਬਕੁਛ ਭੂਲਕਰ ਉਸੇ ਬਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਦੌਡ੍ਹ ਪਡੀ ਅਪਨੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਸੇ ਉਸੇ ਬੇਸ਼ਹਾਰਾ ਲਡ੍ਕੀ ਕੋ ਪਟਰੀ ਸੇ ਖੀਂਚਾ, ਦੋਨੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰਫ ਦੂਰ ਜਾਕਰ ਗਿਆ। ਮੌਤ ਧੜ-ਧੜ ਕਰਤੀ ਹੁੰਡੀ ਪਟਰੀ ਕੋ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ। ਇਤਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਲੋਗ ਭੀ ਵਹਾਂ ਜਮਾ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਸੀ ਨੇ ਉਸ ਲਡ੍ਕੀ ਕੋ ਪਹਚਾਨਤੇ ਹੁਏ ਬਤਾਯਾ ਕਿ ਯੇ ਪਾਸ ਕੀ ਹੀ ਏਕ ਬਸਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਨਾਥ ਹੈ। ਪਟਰੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਕਾਮ ਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਕੇਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਕਾ ਏਸਾ ਸਾਹਸ ਦੇਖਕਰ ਅਨੀਤਾ ਕੋ ਖੁਦ ਪਰ ਬਹੁਤ ਗਲਾਨਿ ਕਾ ਏਹਸਾਸ ਹੁਆ। ਏਕ ਅਪਾਹਿਜ ਔਰ ਅਨਾਥ ਲਡ੍ਕੀ ਜਿਵੇਂ ਸੰਘਰੰਗ ਕਰਕੇ ਜੀਨੇ ਕੀ

ਪ੍ਰਬਲ ਇਚ਼ਾ ਰਖਿੰਦੀ ਹੈ ਤੋ ਫਿਰ ਮੁੜੇ ਤੋਂ ਏਸਾ ਸੋਚਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹਿਏ ਬਲਿਕ ਏਸੇ ਦੁਖੀ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਜਿਸਸੇ ਉਸਕਾ ਜੀਵਨ ਭੀ ਸਾਰਥਕ ਹੋ ਸਕੇ। ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਏਸਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਉਸੇ ਲਡ੍ਕੀ ਕੋ ਉਠਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਰ ਕਰ ਉਸੇ ਉਸਕੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਵਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੇ ਔਰ ਭੀ ਉਸੀ ਤਰਫ ਕੀ ਬਚਚਿਆਂ ਕੀ ਮਦਦ ਕਰਨੇ ਕੀ ਉਸਨੇ ਠਾਨ ਲੀ। ਉਸਨੇ ਜੀਵਨ ਕੀ ਸਚਵਾਈ ਕੋ ਸਮੜ ਲਿਆ। ਵੋ ਜਾਨ ਗਈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦਾ ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਦੇਕਰ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਾਲਿਅ, ਲੁਧਿਆਨਾ

ਡਾਂ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਹ

ਹਮ

ਤੁਮ-
ਚੁਪਚਾਪ, ਦਬੇ ਪਾਂਵ,
ਮਦਮਸਤ ਹਿਲੋਰੇ ਲੇਤੀ
ਸੀਤਲ ਹਵਾ ਕੇ ਝੋਂਕੇ ਸੀ

ਤੁਮ-
ਛੁਦਾਵ-ਤਲ ਪਰ ਤਾਲ ਦੇਤੀ
ਮਥੁਰ-ਮਥੁਰ ਸੱਗੀਤ ਸੇ ਸਜੀ
ਸ਼ਵਰ ਲਹੜੀ ਸੀ

ਤੁਮ-
ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਰੰਗ-ਤਾਲਿਕਾ ਸੇ
ਛਟਾ ਬਿਖੇਰਤੀ, ਸੌਭਯ, ਸ਼ਾਂਤ
ਸਰਲ ਛਵਿ ਸੀ

ਤੁਮ-
ਅਧ੍ਯਾਤਮ ਮੇਂ ਝੂਬੀ
ਕਿਸੀ ਮੰਦਿਰ ਮੇਂ ਸਜੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਸੀ

ਤੁਮ-
ਕਿਸੀ ਲੇਖਕ ਕੀ ਕਲਪਨਾ
ਕਾਗਜ, ਕਲਮ, ਸ਼ਾਹੀ ਸੇ ਰਚੀ
ਅਮਰ ਰਚਨਾ ਸੀ

ਤੁਮ-ਸਰਵਤ੍ਰ
ਤੁਮ-ਆਕਾਰ
ਤੁਮ-ਨਿਰਾਕਾਰ
ਤੁਮ, ਹੀ ਤੁਮ
ਮੇਰੀ ਕਲਪਨਾ, ਮੇਰਾ ਸ਼ਵਾਨ,
ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ।

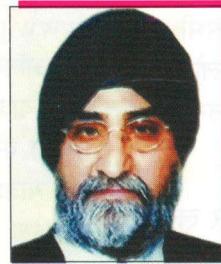
ਅਥਕਾਂ ਸੇ ਆਗ ਦਿਲ ਕੀ
ਬੁਝਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ
ਤਾ-ਤੁਗ ਦਾਗ ਦਿਲ ਕੇ
ਮਿਟਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ

ਧੂੰ ਖੁਦ ਕੋ ਅਪਨਾ ਹਾਲ
ਸੁਨਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ
ਦਰਪਨ ਸੇ ਅਪਨਾ ਚੇਹਰਾ
ਛੁਪਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ

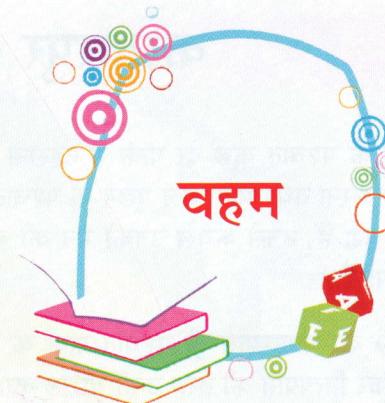
ਅਪਨੋਂ ਨੇ ਗਮ ਦਿਏ ਹੈਂ
ਤੋ ਹਮਨੇ ਯੇ ਲਕ ਸਿਏ
ਧੂੰ ਧੋਖੇ ਜਾਨ-ਬੂੰਦ ਕੇ
ਖਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ

ਮਤ ਪ੍ਰਛ ਹਮਸੇ, ਕੈਂਕੇ
ਗੁਜਾਰੀ ਹੈ ਜਿੰਦਗੀ
ਖੁਦ ਕੋ ਤਮਾਮ ਤੁਗ
ਰੁਲਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ

ਬਾਕੀ ਨਿਸਾਂ ਹਮਾਰਾ ਨ
ਦੁਨਿਆ ਮੇਂ ਕੁਛ ਰਹੇ
'ਸਾਗਰ' ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਅਪਨੀ
ਮਿਟਾਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਹਮ

ਡਾਕੜ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਹ

ਖਾਲੀ-ਖਾਲੀ ਦਿਲ ਕੀ ਬਸਤੀ
ਅਥ ਕੋਈ ਮੇਹਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਬਸਤੇ-ਬਸਤੇ ਬਸਤੀ ਹੈ
ਧੇ ਕਾਮ ਇਤਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਹਰ ਤੂਫਾਂ, ਸੇ ਹਮ ਗੁਜਰੇ ਹੈਂ
ਤਥ ਜਾਕਰ ਸਾਹਿਲ ਕੋ ਪਾਯਾ
ਜੋ ਇਨ ਆੱਖੋਂ ਸੇ ਬਾਕੀ ਹੋ
ਅਥ ਐਸਾ ਤੂਫਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਪੈਰਾਹਨ ਪਰ ਦਾਗ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਸਥਕੇ ਭੇਸ ਫਰਿਸ਼ਤਾਂ ਜੈਸੇ
ਇਸ ਬਸਤੀ ਮੇਂ ਸਭੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ
ਕੋਈ ਭੀ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲੇ ਜੋ ਮੁੜਕੋ
ਜੀਤ ਲੁੰ ਮੈਂ ਧੇ ਦੁਨਿਆ ਸਾਰੀ
ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਸੇ ਬਢ਼ ਕਰ ਮੁੜਕੋ
ਔਰ ਕੋਈ ਫਰਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਸਾਰੀ ਦੁਨਿਆ ਦੇਖ-ਭਾਲੀ
ਜਾਨਾ ਤੋ ਧੇ ਜਾਨਾ 'ਸਾਗਰ'
ਉਨਕੇ ਪਹਲੂ ਮੇਂ ਦਮ ਨਿਕਲੇ
ਔਰ ਕੋਈ ਅਰਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਦਰਵਾਜੇ ਕੀ ਚੌਖਟ ਸੇ ਗਲੀ ਕੇ ਮੋਡ ਤਕ
ਏਕ ਚੇਹਰਾ ਰੋਜ ਚੁਪਚਾਪ ਗੁਜਰ ਜਾਤਾ ਥਾ
ਔਰ ਕਭੀ ਤਨੀਂਦੀ ਰਾਤ ਕੋ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਪਰ
ਦਸਤਕ ਦੇਨੇ ਕੋ ਠਹਰ ਜਾਤਾ ਥਾ,
ਪਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੇ ਵੋ ਚੇਹਰਾ
ਗੁਮਨਾਮ ਸਫਰ ਪਰ ਗਿਆ ਹੈ
ਲੈਟ ਕਰ ਨਹੀਂ ਆਯਾ

ਸ਼ਾਯਦ ਰਾਹ ਮੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ
ਤਥ ਦਿਨ ਸੇ ਜਕ ਭੀ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਪਰ
ਦਸਤਕ ਹੋਤੀ ਹੈ ਧੇ ਮੇਰੀ 'ਮੈਂ' ਮੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਪਰ
ਸਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਰੋਤੀ ਹੈ
ਤੋ ਮੇਰਾ ਵਹਮ ਹਕੀਕਤ ਮੇਂ

ਤੁਭਰ ਆਤਾ ਹੈ ਔਰ
ਮੇਰੀ ਮੈਂ ਕਾ ਹਿਸਸਾ
ਡਰ ਸਾ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਵਹੀ ਚੇਹਰਾ
ਮੇਰੇ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਤੁਭਰ ਆਤਾ ਹੈ॥

ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਮੁਖਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ: ਇੱਕ ਅਦਿਤੀਯ ਯਾਤਰਾ

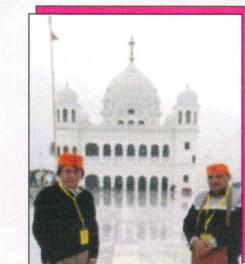
ਧੋਗਾਭਾਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਕੁਛ ਦੇਰ ਪਾਰਕ ਮੇਟ ਟਹਲਨਾ ਔਰ ਸਭੀ ਸੇ ਸੁਭਹ ਕੀ ਨਮਸ਼ਟੇ ਕਰਨਾ ਤਥਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪ੍ਰਛਨੇ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਉਨ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਸਾਂਗਤ ਕਰਨਾ ਜੋ ਵੱਡਾ ਹੈਂ, ਤਨਸੇ ਕੇਵਲ ਉਨਕੀ ਮਨ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨਨਾ, ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਆਦਤ ਬਨ ਗਈ ਹੈ।

10 ਨਵੰਬਰ 2019 ਕੋ ਧੋਗਾਭਾਸ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਪਾਰਕ ਕੇ ਚਕਕਰ ਲਗਾਏ, ਲੋਗਾਂ ਸੇ ਮਿਲਾ ਫਿਰ ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਕੀ ਤਰਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰਿ਷ਟ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਕੇ ਗੁਪ ਮੇਂ ਆਕਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਔਰ ਉਨਕੀ ਬਾਤੋਂ ਸੁਨਨੇ ਲਗਾ। ਆਜ ਕਾ ਵਿ਷ਯ ਕੁਛ ਜਾਦਾ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਥਾ। ਇਸਸੇ ਪਹਲੇ ਕੀ ਮੈਂ ਉਨਕੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿਨ੍ਹ ਲਗਾਤਾ ਮੁੜੇ ਸਮੱਸ਼ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਵੇ ਸਭੀ ਏਕ ਦਿਨ ਪਹਲੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰਿਡੋਰ ਕੇ ਖੋਲੇ ਜਾਨੇ ਪਰ ਚੱਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਬਾਤਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਮੈਂ ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਾ ਧਨਿਆਵਾਦ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ। ਮੈਨੇ ਉਨਕੀ ਆਂਖਾਂ ਮੈਂ ਏਕ ਅਜੀਬ ਸੀ ਚਮਕ ਦੇਖੀ ਜੋ ਯਹ ਬਤਾ ਰਹੀ ਥੀ ਕਿ ਸਿਖ ਸਾਂਗਤ ਕੀ ਯਹ ਅਰਦਾਸ “ਏਸੇ ਗੁਰੂਦਾਰਾ ਤਥਾ ਗੁਰੂਧਾਮ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਸਿਖ ਪਥ ਸੇ ਬਿਛੋਡ੍ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨਕੇ ਖੁਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਤਥਾ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਾ ਦਾਨ ਖਾਲਸਾ ਪਥ ਕੋ ਬਕ਼ਸ਼ੋ” ਸ਼ੀਕਾਰ ਹੈ ਗਈ ਹੈ। ਉਨਕੀ ਆਂਖਾਂ ਕੀ ਚਮਕ ਬਿਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਕਬੂਲ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੈਂਸੇ ਹੋਂਗੇ। ਯਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿਨ੍ਹ ਮੈਨੇ ਉਨਕੇ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਭਾਂਪ ਲਿਆ ਥਾ। ਮੈਨੇ ਘਰ ਆਕਰ ਅਪਨੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਕੋ ਸਾਰੀ ਬਾਤ ਬਤਾਈ ਤੋਂ ਵਹ ਮੁਸ਼ਕਲਾ ਦਿਯਾ ਔਰ ਬੋਲਾ “ਕੀਰ ਜੀ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਇਹ ਸੇਵਾ, ਨਾਲੇ ਪੁਨ ਤੇ ਨਾਲੇ ਫਲਿਆਂ” ਹਮ ਇਨ ਸਭੀ ਕੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏਂਗੇ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਬ ਮੈਨੇ ਉਨ ਬੁਜੁਗੋਂ ਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕਾ ਪ੍ਰਸ਼ਤਾਵ ਰਖਾ ਤੋਂ ਸਭੀ ਕੀ ਏਕ ਆਵਾਜ ਮੈਂ ਹਾਂ ਥੀ। ਮੈਨੇ ਯਾਤਰਾ ਕਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਤਾਵ ਹੀ ਰਖਾ ਥਾ ਉਨ ਬੁਜੁਗੋਂ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦਾਂ ਕੀ ਝੜੀ ਲਗ ਗਿਆ ਜਿਨਕਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਮੈਂ ਬਧਾਂ ਕਰੁੰਗਾ ਤੋਂ ਉਨ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦਾਂ ਕਾ ਮਹਤਵ ਛੋਟਾ ਪੜ੍ਹ ਜਾਏਗਾ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀ ਤੈਤਾਰੀ। ਹਮਨੇ 21 ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਗੁਪ ਬਨਾਯਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਔਪਚਾਰਿਕਤਾਓਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਜਿਮਮਾ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਹ ਕੋ ਦੇ ਦਿਯਾ ਤਥਾ ਆਨੇ-ਜਾਨੇ, ਰਹਨੇ, ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀ ਵਿਵਰਾਤਾ ਕਾ ਜਿਮਮਾ ਮੇਰਾ ਥਾ। ਯਾਤਰਾ ਸੇ ਪਹਲੇ ਸਬਨੇ ਮਿਲਕਰ ਯਾਤਰਾ ਕੀ ਸਫਲਤਾ ਤਥਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਵਾਹੇਗੁਰੂ ਸੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀ।

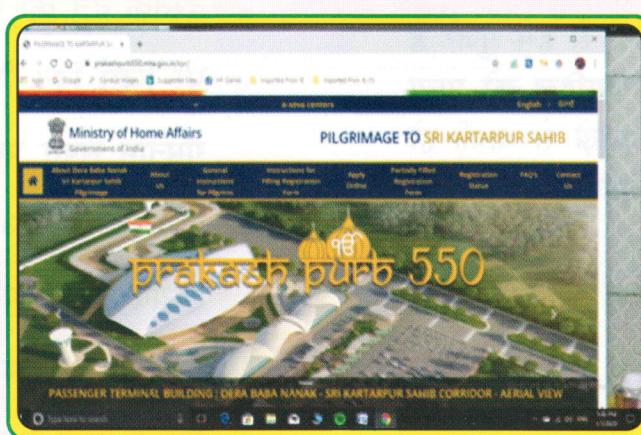
ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਸਬਸੇ ਪਹਲੇ ਪ੍ਰਤੇਕ ਤੀਰਥਯਾਤੀ ਕੀ ਲਿਏ ਪੋਰਟਲ

www.prakashpurb550.mha.gov.in ਪਰ ਆਨਲਾਈਨ ਪੰਜੀਕਰਣ ਕਰਵਾਯਾ ਔਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਥਾ ਤਾਰੀਖ ਕਾ ਤਲਲੇਖ ਕਿਯਾ ਕਿਥੋਂਕਿ ਯਾਤਰੀ ਕੇਵਲ ਉਸੀ ਤਾਰੀਖ ਕੀ ਹੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਜਿਸ ਤਾਰੀਖ ਕਾ ਤਲਲੇਖ ਉਸ ਪੰਜੀਕਰਣ ਮੈਂ ਕਿਯਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਪੰਜੀਕਰਣ ਕਰਤੇ ਸਮਝ ਯਾਤਰੀ ਕੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿ, ਪਾਸਪੋਰਟ ਆਕਾਰ ਕੀ ਫੋਟੋ, ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਨੰ, ਪੈਨ ਕਾਰਡ ਨੰ, ਮੋਬਾਈਲ ਨੰ. ਈ-ਮੇਲ ਕਾ ਪਤਾ ਤਥਾ ਬਲਡ ਗੁਪ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਭੀ ਮਾਂਗੀ ਗਈ ਜਿਥੋਂਕਿ ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਪਹਲੇ ਹੀ ਸਬਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀ ਥੀ। ਪੰਜੀਕਰਣ ਕਰਤੇ ਹੀ ਪੰਜੀਕਰਣ ਕੀ ਸੂਚਨਾ ਤਥਾ ਆਈ.ਡੀ.ਨ. ਸਬਕੇ ਮੋਬਾਈਲ ਪਰ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਈ.ਟੀ.ਏ. ਡਾਉਨਲੋਡ ਕਰਤੇ ਸਮਝ ਹਮੇਂ ਫਿਰ ਸੇ ਪਢ੍ਹਨੇ ਵਾਲੀ ਥੀ।

ਜੌਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਨਾ

ਸਥਾਨੀਯ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਯਾਤਰਾ ਕੀ ਪਸ਼ਚਾਤ ਤੀਰਥਯਾਤੀਓਂ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀ ਤਾਰੀਖ ਸੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਹਲੇ ਪੰਜੀਕਰਣ ਕੀ ਪੁ਷ਟੀ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਮੈਂ ਇਸ. ਐਮ. ਐਸ ਪ੍ਰਤੇਕ ਆਵੇਦਕ ਕੀ ਮੋਬਾਈਲ ਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਮਨੇ ਪ੍ਰਤੇਕ ਯਾਤਰੀ ਕੀ ਆਈ.ਡੀ. www.prakashpurb550.mha.gov.in ਪੋਰਟਲ ਮੈਂ ਡਾਲਕਰ ਉਨਕਾ ਈਟੀ.ਏ (ETA) ਡਾਉਨਲੋਡ ਕਰ ਤਥਾ ਉਨਕੀ ਕਲਰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰਖ ਲਿਏ।

ਦਿਲੀ ਸੇ ਅਮ੃ਤਸਰ ਰੇਲ ਸੇ ਜਾਨੇ ਕੀ ਟਿਕਟੋਂ ਸਮਝ ਰਹਤੇ ਹੀ ਬੁਕ ਕਰਵਾ ਦੀ ਗਈ ਥੀ। ਅਮ੃ਤਸਰ ਸੇ ਆਗੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕੇ ਲਿਏ ਬਸ ਕੀ ਵਿਵਰਾਤਾ ਭੀ ਕਰ ਲੀ ਗਈ ਥੀ। ਰਹਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹੋਟਲ ਆਦਿ ਭੀ ਹਮਨੇ ਦਿਲੀ ਸੇ ਆਨਲਾਈਨ ਬੁਕ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਥਾ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਸੇ ਏਕ ਦਿਨ ਪਹਲੇ ਹੀ ਹਮ ਅਮ੃ਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਥੇ। ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਂਥੀਓਂ ਕੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਸ਼ਵਰਣ ਮੰਦਿਰ) ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਛ ਤੋਂ ਇਸੇ ਜਨਤ ਕਹਤੇ-ਕਹਤੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ ਥੇ। ਸ਼ਾਯਦ ਤਨਾਂਨੇ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਪਹਲੀ ਬਾਰ ਯਹ ਦੂਸ਼ਧ ਦੇਖਾ ਥਾ। ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨ੍ਯ ਤੀਰਥ ਸਥਾਲਾਂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਏ ਤਥਾ ਬਾਘਾ ਬਾਡਰ ਭੀ ਲੇਕਰ ਗਏ ਜਿਸੇ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁਏ। ਬਾਘਾ ਬਾਡਰ ਪਰ ਤੋਂ ਵਿਰਿ਷ਟ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬਸੇ ਪਹਲੀ ਪੱਕਿ ਮੈਂ ਬੈਠਨੇ ਕਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ।

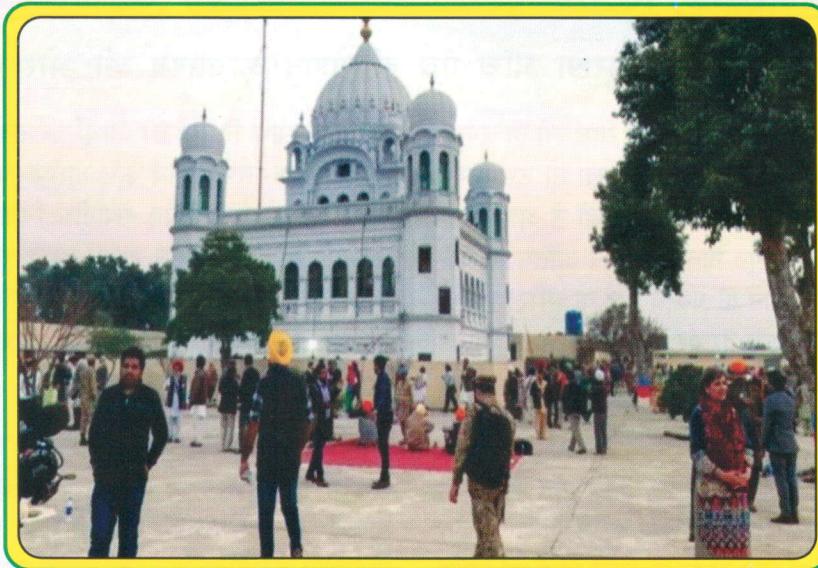
अगले दिन प्रातः 7 बजे हमने बस से करतारपुर साहिब यात्रा प्रारंभ की। हम लगभग डेढ़ घंटे में गुरुद्वारा डेरा बाबा नानक पहुंच गए, जहां हमने जलपान किया और करतारपुर कॉरिडोर की तरफ चल दिए। डेरा बाबा नानक करतारपुर कॉरिडोर के रास्ते ही करतारपुर साहिब जा सकते हैं।

डेरा बाबा नानक करतारपुर कोरिडोर में अत्याधुनिक भारतीय यात्री टर्मिनल भवन का निर्माण 15 एकड़ में किया गया है। यात्री टर्मिनल भवन में पहुंचने पर तीर्थयात्रियों को अपने पासपोर्ट के साथ ईटीए दिखाना अति-आवश्यक होता है। डिपार्चर प्रक्रिया पूरी होने के बाद पोलियो ड्रॉप भी दिए गए। जोकि हर यात्री के लिए अनिवार्य हैं। यात्रा के दौरान ई.टी.ए अपने पास सुरक्षित रखना होता है तथा यात्रा से लौटने के पश्चात इसी कार्यालय में लौटाना होता है। सबसे महत्वपूर्ण बात यह है कि पासपोर्ट पर किसी प्रकार की कोई स्टैम्प नहीं लगती। डिपार्चर एवं अराइवल की मुहर केवल ई.टी.ए पर ही लगाई जाती है।

समझौते के अनुसार,
भारतीय मूल के सभी धर्मों के श्रद्धालु गलियारे (कोरिडोर) का उपयोग
कर सकते हैं। यह यात्रा वीजा मुक्त होती है। तीर्थयात्रियों को केवल
एक वैध पासपोर्ट ले जाने की आवश्यकता है। भारतीय मूल के
व्यक्तियों को अपने देश के पासपोर्ट के साथ ओ.सी.आई कार्ड
(ओवरसीज सिटिजन ऑफ इंडिया कार्ड) ले जाने की आवश्यकता है,
गलियारा सुबह से शाम तक खुला रहता है।

18 साल से कम उम्र के बच्चे तथा 75 वर्ष से अधिक आयु वाले बुजुर्ग केवल युप में ही यात्रा कर सकते हैं। भारतीय रिजर्व बैंक नियमों के अनुसार प्रत्येक यात्री केवल 11000 रूपये अपने साथ ले जा सकता है। प्रत्येक यात्री को केवल एक कपड़े का बैग जिसमें केवल 7 किलोग्राम का वजन स्वीकार्य था। ई.टी.ए. केवल यात्री को करतार पुर साहिब की यात्रा की अनुमति देता है इसके अलावा आप कहाँ नहीं जा सकते।

हमने भारतीय इमीग्रेशन कार्यालय से लेकर पाकिस्तान बार्डर तक भारतीय वाहन सुविधा का उपयोग किया तथा इसी प्रकार पाकिस्तान

बार्डर से पाकिस्तान इमिग्रेशन कार्यालय तथा उससे आगे दरबार साहिब, करतारपुर साहिब तक की यात्रा पाकिस्तान द्वारा उपलब्ध वाहन का प्रयोग किया।

پاکستان کے ہمیشہ بھवن پر پ्रવेश کرنے سے پہلے پرtyek یات्रی نے 20 یو۔ اس۔ ڈالر نیشنل بینک اੱف پاکستان کے کاؤنٹر پر ادا کیا۔ پ्रاپر رسمیت کو یاترا کے دौران سنبھال کر رکھا گیا۔ بھارتی یہ کارہنسی کو یو۔ اس۔ ڈالر میں بدلناوارے کی ویسٹھی بھی کاؤنٹر پر عرض لبھیا۔ ہی۔ تی۔ اے۔ کا پاکستانی کاریالی سے کوئی لئنا-دینا نہیں

है यह केवल भारतीय इमीग्रेशन के लिए है। पाकिस्तानी इमीग्रेशन कार्यालय में केवल पासपोर्ट तथा 20 यू.एस.डॉलर की रसीद दिखानी होती है जिसको दिखाने के पश्चात आपके गले में पीले रंग का एक करतारपुर साहिब यात्री पहचान कार्ड पहना दिया जाता है जिसे करतारपुर साहिब दर्शनों के दौरान पहने रखना होता है। यात्रा के पश्चात 20 यू.एस.डॉलर की रसीद तथा करतारपुर साहिब यात्री पहचान कार्ड लौटाने होते हैं।

करतारपुर साहिब गुरुद्वारा जिसे मूल रूप से गुरुद्वारा दरबार साहिब के नाम से जाना जाता है, सिखों का एक प्रमुख धार्मिक स्थल है, जहां गुरु नानक देव ने अपने जीवन के अंतिम वर्ष बिताए। इस स्थान पर गुरु नानक जी ने लगभग 18 सालों तक अपना जीवन व्यतीत किया। यह गुरुद्वारा पाकिस्तान के नारोवाल जिले में बसा करतारपुर पाकिस्तान स्थित पंजाब में आता है। यह जगह लाहौर से 120 किलोमीटर दूर है जहां पर आज गुरुद्वारा साहिब स्थित है वहीं पर 22 सितंबर 1539 को गुरुनानक देव जी ने आखिरी सांस ली। यह गुरुद्वारा रावी नदी के करीब स्थित है और यह गुरुद्वारा भारत-पाकिस्तान सीमा से सिर्फ तीन किलोमीटर दूर है। दरबार साहिब में प्रवेश करते ही फ्री गाईड सेवा उपलब्ध है। दरबार साहिब (करतारपुर साहिब) के दर्शन करते ही तीर्थयात्री भावुक हो जाते हैं तथा खुशी के आँसू छलकने लगते हैं। यह गुरुद्वारा लगभग 40 एकड़ भूमि पर बना हुआ है।

پاکستان بارڈر پر سुرक्षا جांਚ ਏਂਵਿਮਿਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਰਾਲਿਯ ਕੀ ਓਰ ਪ੍ਰਸਥਾਨ

ਏਸਾ ਮਾਨਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਆਖਿਰੀ ਸਾਂਸ ਲੀ ਤੋਂ ਉਨਕਾ ਸ਼ਰੀਰ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਔਰ ਜਬ ਚਾਦਰ ਕੋ ਹਟਾ ਕਰ ਦੇਖਾ ਤੋਂ ਤਾਂ ਜਗਹ ਕੁਛ ਫੂਲ ਰਹ ਗਏ ਥੇ। ਇਨ ਫੂਲਾਂ ਮੌਂ ਸੇ ਆਥੇ ਫੂਲ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਰਖੇ ਔਰ ਤਨਾਂਨੇ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤ ਰਿਵਾਜ਼ੋਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਅੰਤਿਮ ਸੱਸਕਾਰ ਕਿਯਾ। ਵਹੀਂ, ਆਥੇ ਫੂਲਾਂ ਕੋ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਕੇ ਮੁਸ਼ਲਿਮ ਭਕਤ ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਲੇ ਗਏ ਔਰ ਤਨਾਂਨੇ ਗੁਰੂਦਾਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਂਗਨ ਮੌਂ ਮੁਸ਼ਲਿਮ ਰੀਤ ਰਿਵਾਜ਼ ਕੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਜਾਰ ਬਨਾਈ ਜਿਸੇ ਅਬ ਮਜਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂਦਾਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕੁਦਰਤ ਕਾ ਬਨਾਯਾ ਅਦਿੰਭੂਤ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂਦਾਰੇ ਕੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕੁਆਂ ਹੈ। ਮਾਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧੇ ਕੁਆਂ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ ਸਮਝ ਸੇ ਹੈ ਔਰ ਇਸੀ ਕੁਏਂ ਸੇ ਜਲ ਲੇਕਰ ਵੇ ਅਪਨੇ ਖੇਤੋਂ ਕੋ ਸੀੰਚਾ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਵਰਤਮਾਨ ਮੌਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਂ ਬਨਾਏ ਗਏ ਸਰੋਵਰ ਕੇ ਸਾਥ ਇਸੇ ਜੋਡੇ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਹਾਂ ਸ਼੍ਰੋਦਾਲੁ ਸਨਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਤਥਾ ਜਲ ਕੋ ਅਮ੃ਤ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਂ ਧਾਰਿਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਲਾਂਗਰ (ਭੋਜਨ) ਤਥਾ ਜਲਪਾਨ ਕੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਲਾਂਗਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨੀ ਸਥਾਨੀਧ ਨਿਵਾਸੀ ਬਡੀ

ਤ੍ਰਹਿਦਾ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਭਾਤੇ ਹੈਂ। ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਵਾਲੇ ਸ਼ੌਚਾਲਿਯ, ਰਹਨੇ ਕੇ ਕਮਰੇ, ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਸਾਫ਼ ਕੁਛ ਤਾਰੀਫ-ਏ-ਕਾਬਿਲ ਹੈ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਆਏ ਸਥਾਨੀਧ ਨਿਵਾਸੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਲ ਏਂਵਿਸ਼ਨ ਸ਼ਵਭਾਵ ਕੇ ਲਗੇ। ਤਨਾਂਨੇ ਹਮਾਰਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਸਤਕਾਰ ਕਿਯਾ। ਹਮਾਰੇ ਸਾਥ ਕੁਛ ਸਮਝ ਬਿਤਾਯਾ ਤਥਾ ਤਸਵੀਰੋਂ (ਫੋਟੋ) ਤਤਾਰੀਂ। ਗੁਰੂਦਾਰੇ ਕੀ ਚਾਰ ਦਿਵਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਇੱਕ ਮਿਨੀ ਮਾਰਕਿਟ ਹੈ ਜਹਾਂ ਸੇ ਆਪ ਅਪਨੇ ਤਥਾ ਅਪਨੋ ਕੇ ਲਿਏ ਖੀਚਦਾਰੀ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ।

ਚੂਂਕਿ ਇਸ ਗੁਰੂਦਾਰੇ ਸੇ ਪ੍ਰਤੇਕ ਧਾਰੀ ਕੋ ਤਸੀਂ ਦਿਨ ਲੌਟਨਾ ਅਨਿਵਾਰ੍ਯ ਹੋਤਾ ਹੈ ਇਸਲਿਏ ਹਮ ਲਾਗਭਗ 4 ਬਜੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂਦਾਰੇ ਮੌਂ ਪੁਨ: ਮਾਥਾ ਟੇਕ ਕਰ ਪੁਨ: ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਕੀ ਅਭਿਲਾ਷ਾ ਕੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਵਾਪਸ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨੀ ਇੰਮ੍ਹਿਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਾਰਾਲਿਯ ਕੀ ਔਰ ਰਖਾ ਹੁਏ। ਇਸ ਤੀਰਥ ਸਥਾਨ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਭਾਰਤੀਧ ਸੂਲ ਕੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਮਜਹਬ ਕੇ ਧਾਰੀ ਆ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਬਾਈਂ ਵੇ ਸਭੀ ਕਾਨੂਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਰਖਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੀਰਥਸਥਾਨ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸੇ ਚੂਕੇ ਨਹੀਂ। ਤੁਰਤ ਨਿਰਧਾਰ ਲੇਂ ਔਰ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰੋ, ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਕਿਸੀ ਬੁਜੁਗ ਕੋ ਅਵਸ਼ਯ ਲੇਕਰ ਜਾਏਂ ਵੋ ਬਹੁਤ ਦੁਆਏਂ ਦੇਗਾ, ਜਿਸਕਾ ਆਪਕੋ ਅੰਦਾਜਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ।

ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਰਚਨਾਕਾਰੋਂ ਸੇ ਨਿਵੇਦਨ

ਬੈਂਕ ਕੇ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਮੌਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਰਚਨਾ ਭੇਜਤੇ ਸਮਝ ਕ੃ਪਾ ਰਚਨਾ ਕੇ ਅੰਤ ਮੌਂ ਅਪਨਾ ਨਾਮ, ਸ਼ਾਖਾ/ਕਾਰਾਲਿਯ ਕਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ, ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ, ਪੇਨ ਨ. ਤਥਾ ਅਪਨੇ ਬੈਂਕ ਕਾ ਖਾਤਾ ਸੰਖਿਆ (14 ਅੰਕਾਂ ਕਾ) ਭੀ ਅਵਸ਼ਯ ਲਿਖੋ।

ਮੁਖਾਂ ਸੰਪਾਦਕ

“ਕੁਛ ਅਲਗ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੋ ਭੀਡੇ ਸੇ ਹਟ ਕਰ ਚਲੋ, ਭੀਡੇ ਸਾਹਸ ਤੋ ਦੇਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਹਚਾਨ ਛੀਨ ਲੇਤੀ ਹੈ।”

ग्राहक के मुख से.....

महोदय,

वर्तमान युग में बिना बैंकिंग के जीवन की कल्पना तक संभव नहीं है। बैंकिंग हमारे जीवन का एक अभिन्न अंग बन चुकी है। वैसे तो बैंकिंग बहुत पुराने समय से ही हमारे जीवन में दस्तक दे चुकी थी किन्तु इस समय में बैंकिंग क्षेत्र में कई नए आयाम स्थापित हो चुके हैं। बैंकिंग क्षेत्र में तकनीकी का प्रयोग इतना बढ़ चुका है कि लोगों को बैंकों में जाने की जरूरत ही नहीं है। एक वक्त था जब बैंक भी गिने-चुने थे और ग्राहक भी सीमित उस दौर में लोग बैंक से भावनात्मक रूप से अपना जुड़ाव महसूस करते थे। कुछ ऐसा ही मेरे पिता जी श्री सुरेंदर सिंह माहेश्वरी जी के साथ हुआ। उन्होंने 1982 में पंजाब एण्ड सिंध बैंक रामा मंडी की शाखा में अपना खाता खुलवाया। खाता ऐसा खुला कि बैंक में आने जाने के साथ-साथ बैंक के तत्कालीन स्टाफ के साथ रिश्ते भी गहराते चले गए। सभी स्टाफ सदस्यों ने भी बड़ा ही प्यार और सम्मान दिया। समय के साथ-साथ हमारा बिजनेस भी बढ़ने लगा व बैंक के साथ विश्वास भी।

पिताजी के उस दौर का बैंक से संबंध, मेरे बिजनेस संभालने के साथ-साथ और भी गहराता चला गया। जब मैंने अमित माहेश्वरी (गोल्डी) बैंक आना जाना शुरू किया तब तत्कालीन शाखा प्रबन्धक श्री राजीव कुमार बंसल थे, जोकि वर्तमान में फरीदकोट जॉनल ऑफिस के जॉनल मैनेजर हैं। उनके दौर में शाखा ने नए आयाम स्थापित किए। जिस प्रकार शाखा नए आयाम स्थापित कर रही थी वैसे ही हमारा व्यवसाय भी बढ़ रहा था। मैंने अपने जीवन की पहली गाड़ी (हुंडई वरना) पंजाब एण्ड सिंध बैंक से कार लोन लेकर ली थी। आज हमारी तीन व्यावसायिक फर्म हैं :-

1. आत्माराम सुरेंद्रनाथ
 2. आत्माराम राजीव कुमार
 3. वर्धमान कॉटन फैक्ट्री

तीनों ही फर्म आज भी पंजाब एण्ड सिंध बैंक रामा मंडी शाखा से जुड़ी हुई हैं। बाकी दूसरे बैंकों की अपेक्षा पंजाब एण्ड सिंध बैंक के साथ हमारा संबंध आज भी उतना ही गहरा है जितना पिताजी के समय में था। वर्तमान समय में श्री परमजीत सिंह जी जो इस शाखा में वरिष्ठ प्रबन्धक हैं बहुत ही सुलझे हुए व्यक्ति हैं। वर्तमान आंचलिक प्रबन्धक श्री सतवीर सिंह जी से भी मेरी मुलाकात हुई है। वो बहुत ही प्रभावशाली व्यक्तित्व के धनी इंसान हैं। उनके मार्गदर्शन में शाखा का विजनेस नए आयाम स्थापित कर रहा है।

अभी कुछ दिन पहले ही मेरे मन में आया कि एक नई गाड़ी लूँ। जिसको लेकर कई बैंक कई तरह के ऑफर भी दे रहे थे लेकिन पंजाब एण्ड सिंध बैंक की शाखा में प्रवेश करते ही दिल में आया कि गाड़ी लूँगा तो अपने बैंक से। बस फिर क्या था शाखा प्रबन्धक महोदय को कहने की देर थी उन्होने दो से तीन दिन के अंदर गाड़ी (एम जी हेक्टर) की सेंक्षण दे देने की बात कही और जैसा कि हमेशा होता आया है आंचलिक प्रबन्धक महोदय ने भी तय वक्त पर सेंक्षण भिजवा कर अपनी व अपने बैंक की “जहां सेवा ही जीवन ध्येय है” पंक्तियों को चरितार्थ कर दिखाया।

अमित माहेश्वरी (गोल्डी)

ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ: ਸ਼ੁਚਿਤਾ, ਸਾਦਗੀ ਔਰ ਸਾਹਸ ਕਾ ਪਰਿਆਵ

ਸੈਕਡਾਂ ਵਰ਷ੀਂ ਕੀ ਦਾਸਤਾ ਸੇ ਮੁਕਿ ਪਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਜਬ ਭਾਰਤ ਅਪਨੇ ਪੈਰਾਂ ਪਰ ਖਡੇ ਹੋਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰ ਹੀ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਚੀਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸੀਮਾ ਵਿਵਾਦ ਕੇ ਕਾਰਣ ਸਨ् 1962 ਮੌਕੇ ਯੁਦ੍ਧ ਮੌਕੇ ਉਲੜਨਾ ਪਢਾ। ਵਿਦਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੌਕੇ ਭਾਰਤ ਕੀ ਹਾਰ ਹੁੰਈ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤ ਕੋ ਜਾਨ-ਮਾਲ ਕੀ ਭਾਰੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਈ। ਅਗਲੇ ਕੁਛ ਵਰ਷ੀਂ ਮੌਕੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਾਹਰਲਾਲ ਨੇਹਰੂ ਕੀ ਭੀ ਖੋ ਦਿਯਾ। ਦੇਸ਼ ਕੀ ਸਿਥਤ ਸਚ ਮੌਕੇ ਡੱਵਾਡੋਲ ਹੋਨੇ ਲਗੀ ਥੀ। ਐਸੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਕੇ ਬੀਚ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਬਾਗਡੋਰ ਇੱਕ ਐਸੇ ਨੇਤਾ ਕੇ ਹਾਥਾਂ ਮੌਕੇ ਜਾਤੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਖਨੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਅਤਿ ਸਾਧਾਰਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤੇ ਥੇ, ਪਰਤੁ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਬੁਦ਼ੀ ਅੰਦਰ ਵਿਵੇਕ ਅਸਾਧਾਰਣ ਥੇ। ਚੇਹਰੇ ਸੇ

ਸੌਮਧ ਦਿਖਨੇ ਵਾਲੇ ਇਸ ਵਕਤਿ ਕੇ ਨਿਰਣਿ ਸ਼ਿਲਾ ਕੇ

ਸਮਾਨ ਸਖ਼ਤ ਥੇ। ਹਮ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਕੀ। ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੇ ਬਾਦ ਭਾਰਤ ਕੋ ਤਥਕੇ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਦ੍ਰਾਹਾ ਹੀ ਸ਼ਾਸਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਪਰਾਂਪਰਾ ਕੀ ਨੰਵ ਰਖੀ ਗਈ। ਲੋਕਤਾਤੀਕ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਗਣਤੰਤ੍ਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਭਵਿਧ ਕੇ ਮਜਬੂਤ ਕਰਨੇ ਮੌਕੇ ਅਨੇਕ ਹਸ਼ਟਿਆਂ ਕੇ ਅਤੁਲਨੀਧ ਯੋਗਦਾਨ ਰਹਾ ਹੈ, ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਕੀ ਨਾਮ ਤਨ੍ਮੇਂ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਸੇ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਜੀਵਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ੁਚਿਤਾ, ਸਾਦਗੀ ਅੰਦਰ ਸਾਹਸ ਕੋ ਇਸ ਕਦਰ ਅਪਨਾਯਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤਿ ਮੌਕੇ ਵੇਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਕੀ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਗਏ। ਆਜ ਕੇ ਦੌਰ ਮੌਕੇ ਰਾਜਨੀਤਿ ਸਮੇਤ ਜੀਵਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੌਕੇ ਨੈਤਿਕਤਾ, ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਕਰਤਵ੍ਯ-ਪਾਰਾਯਣਤਾ ਕੀ ਕਥਰਣ ਚਿੰਤਨੀ ਸ਼ੀਰ ਪਰ ਹਾਂ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਦੌਰ ਮੌਕੇ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚਿਆ ਸੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਕਤਿ ਖਾਸਕਰ ਬਚਚਿਆਂ ਕੀ ਅਵਥਾਨ ਅਵਗਤ ਕਰਾਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਆਰਾਂਭਿਕ ਜੀਵਨ

ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਕੀ ਜਨਮ 02 ਅਕਤੂਬਰ 1904 ਕੋ ਤੁਹਾਨ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕੇ ਮੁਗਲਸਰਾਹ (ਅਬ ਜਿਥੇ ਦੀਨਦਿਤ ਤਾਪ ਅਧਿਆਧ ਕੀ ਨਾਮ ਸੇ ਜਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਮੌਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾ ਵਾਸਤਵਿਕ ਨਾਮ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਸਤਵ ਥਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਪਿਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਾਰਦ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਸਤਵ ਆਰਾਂਭ ਮੌਕੇ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਿਕਿਤਕ ਥੇ ਬਾਦ ਮੌਕੇ ਰਾਜਸ਼ਵ ਵਿਭਾਗ ਮੌਕੇ ਕਾਰਧਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਮ ਤੱਤ ਮੌਕੇ ਸੀ ਸਰ

ਸੇ ਪਿਤਾ ਕੀ ਸਾਥ ਤਾਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਕੀ ਮਾਤਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਮਦੁਲਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਅਥਕ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਸੇ ਤਨਕਾ ਪਾਲਨ-ਪੋਥਣ ਕਿਯਾ। ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਘਰ ਮੌਕੇ ਸਬਸੇ ਛੋਟੇ ਥੇ, ਇਸੀਲਈ ਘਰ ਮੌਕੇ ਤੱਤ ਪਾਰ ਸੇ 'ਨਹੋਂ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਥਾ। ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਕੀ ਆਰਾਂਭਿਕ ਸ਼ਿਕਿਤਕ ਨਿਹਾਲ ਮੌਕੇ ਹੁੰਦੇ ਅੰਦਰ ਆਗੇ ਚਲਕਰ ਵਾਰਾਣਸੀ ਮੌਕੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਯਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਅੰਦਰ ਸੇ ਹੀ

ਕੌਸ਼ਲੇਨਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰ

ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਅੰਦਰ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ-ਚੇਤਨਾ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਸੇ ਯੁਕਤ ਥੇ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੇ ਆਵਾਨ ਪਰ ਤੱਤ ਨੇ ਬੀਚ ਮੌਕੇ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਛੋਡ੍ਹ ਦੀ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਸਨ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਮੌਕੇ ਸਥਾਪਿਤ ਵਾਰਾਣਸੀ ਕੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਦਿਆ ਪੀਠ ਮੌਕੇ ਦਾ ਬਾਖਿਲਾ ਲਿਆ। ਯਹਾਂ ਸੇ ਤੱਤ ਨੇ 'ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ' ਕੀ ਤਾਪਾਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਯਾ ਅੰਦਰ ਫਿਰ ਯਹੀ 'ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ' ਤਨਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਸਾਥ ਹਮੇਸ਼ਾ-ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੇ ਲਿਏ ਜੁਡ੍ਹ ਗਏ। ਸਨ् 1928 ਮੌਕੇ ਤਨਕਾ ਵਿਵਾਹ ਮਿਜਾਂਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਗਣੇਸ਼ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੀ ਪੁਤੀ ਲਲਿਤਾ ਜੀ ਸੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ

ਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਸੇ ਅਪਨੇ ਜੁਡ੍ਹ ਗਏ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ਸੇਵਾ ਕੇ ਬ੍ਰਤ ਲੇਤੇ ਹੁੰਦੇ ਯਹੀਂ ਸੇ ਅਪਨੇ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਜੀਵਨ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਯਾ। ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਮੌਕੇ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸਾਦਗੀ ਸੇ ਬਿਤਾਵਾ ਅੰਦਰ ਤਥਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਕੇ ਸੇਵਾ ਮੌਕੇ ਲਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਸ਼ੰਗਾਮ ਕੇ ਸਭੀ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਕਾਰਥਕਮਾਂ ਵੇਂ ਆਨਦੋਲਨਾਂ ਮੌਕੇ ਤਨਕੀ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਆਂਦੋਲਨ ਮੌਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹੀ ਅੰਦਰ ਤਥਕੇ ਪਰਿਣਾਮਸ਼ਵਰੂਪ 'ਤੱਤ' ਕੇ ਬਾਰ ਜੇਲ ਮੌਕੇ ਭੀ ਰਹਨਾ ਪਢਾ। ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਸ਼ੰਗਾਮ ਕੇ ਜਿਨ ਆਨਦੋਲਨਾਂ ਮੌਕੇ ਤਨਕੀ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਤਨਕੇ 1921 ਕਾ ਅਸਹਿਯੋਗ ਆਂਦੋਲਨ, 1930 ਕਾ ਦਾਂਡੀ ਮਾਰਚ ਤਥਾ 1942 ਕਾ ਭਾਰਤ ਛੋਡ੍ਹ ਆਨਦੋਲਨ ਤਥਕੇ ਹੈ। ਸਤਰ ਵਰ਷ ਕੀ ਆਧੂ ਮੌਕੇ, ਅਸਹਿਯੋਗ ਆਂਦੋਲਨ ਮੌਕੇ ਭਾਗ ਲੇਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਵਹ ਪਹਲੀ ਬਾਰ ਜੇਲ ਗਏ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਜਬ ਅਸਹਿਯੋਗ ਆਂਦੋਲਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਭੀ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਆਂ ਸੇ ਆਵਾਨ ਕਿਯਾ ਥਾ, ਤਥਕੇ ਸਮਾਨ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਕੀ ਆਧੂ ਕੇਵਲ ਸੋਲਹ ਵਰ਷ ਥੀ। ਅਨੇਕ ਭਾਰਤਵਾਸਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮਹਾਤਮਾ

"ਬੁਰੀ ਆਵਤੇਂ ਅਗਰ ਵਕਤ ਪਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ ਜਾਏਂ ਤੋ ਵਹ ਆਵਤੇਂ ਆਪਕਾ ਵਕਤ ਬਦਲ ਦੇਤੀ ਹੈਂ।"

ਗਾਂਧੀ ਕੇ ਇਸ ਆਹਵਾਨ ਕਾ ਅਸਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਪਰ ਭੀ ਪਢ़ਾ ਔਰ ਤਨਹੋਂਨੇ ਅਪਨੀ ਪਢਾਈ ਛੋਡ़ ਦੇਨੇ ਕਾ ਨਿਰਣਿਆ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਨਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਤਨਕੇ ਇਸ ਨਿਰਣਿਆ ਕੋ ਗਲਤ ਬਤਾਤੇ ਹੁਏ ਤਨਹੋਂ ਰੋਕਨੇ ਕੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ਲੇਕਿਨ ਵੇਂ ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਛੋਟੇ ਸੇ ਦਿਖਨੇ ਵਾਲੇ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਏਕ ਬਡੇ ਨਿਰਣਿਆ ਕੇ ਲਿਏ ਅਪਨਾ ਮਨ ਬਨਾ ਲਿਆ ਥਾ। ਤਨਕੇ ਸਭੀ ਕਰੀਬੀ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਯਹ ਪਤਾ ਥਾ ਕਿ ਏਕ ਬਾਰ ਮਨ ਬਨਾ ਲੇਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਵੇਂ ਅਪਨਾ ਨਿਰਣਿਆ ਕਿਸੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆਂਗੇ ਕਿਆਂਕਿ ਬਾਹਰ ਸੇ ਵਿਨਮ੍ਰ ਦਿਖਨੇ ਵਾਲੇ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਅੰਦਰ ਸੇ ਚੜ੍ਹਾਨ ਕੀ ਤਰਹ ਫੁੱਲ ਥੇ। ਗਾਂਧੀਜੀ ਕੇ ਸਨ 1930 ਕੇ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਦਾਂਡੀ ਮਾਰ੍ਚ ਨੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਕਾ ਹੀ ਮਾਹੌਲ ਬਦਲ ਦਿਆ ਥਾ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹੁਕੂਮਤ ਕੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲੋਗ ਗਾਂਧੀਜੀ ਕੇ ਬਤਾਏ ਰਾਸ਼ੇ ਪਰ ਚਲ ਪਢੇ ਥੇ ਔਰ ਇਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਏਕ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਭੀ ਥੇ। ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਕਈ ਧਰਨਾ-ਪ੍ਰਦੰਸ਼-ਜੁਲੂਸ ਕਾ ਸਫਲ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਕਿਆ। ਪਰਤੁ ਇਸ ਸੇ ਵੇਂ ਜਲਦ ਹੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਕੀ ਆਖੋਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਖਟਕਨੇ ਲਾਗੇ ਔਰ ਫਿਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਕੋ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਤ ਸਾਲ ਜੇਲ ਮੇਂ ਰੱਖਾ। ਲੇਕਿਨ ਯਹੀਂ ਸੇ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਏਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੇਤਾ ਬਨਕਰ ਉਭਰੇ। ਦ੍ਰਿਤੀਧ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਦਧ ਕਾ ਸਮਾਂ ਚਲ ਰਹਾ ਥਾ। ਗਾਂਧੀਜੀ ਨੇ “ਕਰੋ ਯਾ ਮਰੋ” ਕਾ ਨਾਰਾ ਦੇਕਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਕੋ ਭਾਰਤ ਛੋਡਨੇ ਕੀ ਅੰਤਿਮ ਚੇਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦੀ ਥੀ। ਨੇਤਾਜੀ ਸੁਭਾਸਚੰਦ ਬੋਸ ਨੇ ਆਜਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਕਾ ਗਠਨ ਕਰ ਭਾਰਤ ਕੋ ਆਜਾਦ ਕਰਨੇ ਕਾ ਬੀਡਾ ਉਠਾ ਲਿਆ ਥਾ। ਦੇਸ਼ ਅੰਤਿਮ, ਕਿਨ੍ਤੁ ਨਿਰਣਿਆਕ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਲਿਏ ਕਮਰ ਕਸ ਚੁਕਾ ਥਾ। ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਪਨੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਰਜ ਕਰਾ ਰਹੇ ਥੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੇ “ਕਰੋ ਯਾ ਮਰੋ” ਕੇ ਨਾਰੇ ਕੋ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਰੋ ਨਹੀਂ ਮਾਰੋ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਆ ਜੋ ਕਿ ਜਨਕਾਂਕਾਂਥਾਓਂ ਕੀ ਅਨੁਰੂਪ ਹੀ ਥਾ। ਇਸ ਕੇ ਬਾਦ ਵੋ ਜਲਦ ਹੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹੁਕੂਮਤ ਕੇ ਹਾਥਾਂ ਗਿਰਪਟਾਰ ਕਰ ਲਿਏ ਗਏ। ਦੇਸ਼ ਕੋ ਸ਼ਵਤੰਤਰਾ ਮਿਲਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਰਾਜਿ ਕੇ ਕੇਂਦ੍ਰ ਸਰਕਾਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਤਨਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬੇਹਦ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਰਹੀ।

ਸਾਦਗੀਪੂਰ੍ਣ ਜੀਵਨ ਕੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਵਾਕਿਅਤ

‘ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ-ਉਚਚ ਵਿਚਾਰ’ ਵਾਲੀ ਲੋਕੋਕਿ ਕੀ ਜਿਨ ਮਹਾਪੁਰੂਸ਼ਾਂ ਨੇ ਚਰਿਤਾਰਥ ਕਿਯਾ ਹੈ, ਤਨਹੋਂ ਸੇ ਏਕ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਭੀ ਹੈਂ। ਤਨਕੇ ਜੇਲ ਕੇ ਦਿਨਾਂ ਕੀ ਏਕ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਤਨ ਦਿਨਾਂ ਸ਼ਵਾਧੀਨਤਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਭਾਗ ਲੇਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ

ਜੇਲ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਵਤੰਤਰਾ ਸੇਨਾਨਿਯਾਂ ਕੇ ਘਰਾਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕੁਛ ਸਾਂਗਠਨਾਂ ਕੇ ਦ੍ਰਾਗ ਪੇਂਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ ਜਾਂਦੀ ਥੀ। ਏਕ ਬਾਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਨੇ ਖਤ ਲਿਖਕਰ ਲਲਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪੇਂਸ਼ਨ ਕੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹੈਂ ਨ! ਤਨਹੋਂਨੇ ਜਵਾਬ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਲਿਖਾ ਕਿ ਪਚਾਸ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹੈਂ ਜਿਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਚਾਲੀਸਾ ਹੀ ਖਚ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਦਸ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਪਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਨੇ ਤਨ ਸਾਂਗਠਨ ਦੇ ਅਨੁਰੋਧ ਕਿਯਾ ਕਿ ਭਵਿ਷ਿਆ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਚਾਲੀਸਾ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹੈਂ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਪਾਰਿਆਤ ਹੈ ਔਰ ਬਚ ਦੁਆਰਾ ਦਸ ਰੂਪ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ-ਹਿਤ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਖਚ ਕਿਏ ਜਾਣ। ਆਜ ਜਵਾਬ ਦੇਸ਼ ਭਾਈ-ਭਾਈਆਵਾਦ ਔਰ ਪੈਸ਼ਾਂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਦੀਨ-ਈਮਾਨ ਸਾਂਗ ਕੁਛ ਛੋਡੇ ਚਲੇ ਹੈਂ, ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਕੇ ਯੇ ਵਿਚਾਰ ਅਮਾ-ਨਿਸ਼ਾ ਕੇ ਮਧਿਆ ਜਲਤੀ ਮਸ਼ਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਰਹਨੇ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਭੀ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਅਪਨੀ ਕੋਈ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਥੀ ਔਰ ਇਸ ਕੇ ਵਜ਼ਹ ਤਨਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਪਾਰਿਆਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਹਨੇ ਪਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਨੇ ਕਾਰ ਖਰੀਦਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਦੇ ਲੋਨ ਦੀ ਅੰਜੀ ਦੀ ਜਿਸੇ ਬੈਂਕ ਨੇ ਝਟਪਟ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕੇ ਲੋਨ ਦੇ ਦਿਅਾ। ਇਸ ਪਰ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਨੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਨਸ਼ੀਹਤ ਦੀ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕੋ ਭੀ ਇਸੀ ਤਤਪਰਤਾ ਦੇ ਲੋਨ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਯਹਾਂ ਦੋ ਬਾਤਾਂ ਗੈਰਤਲਾਬ ਹੈਂ। ਪਹਲੀ ਯਹ ਕਿ ਭਾਰਤ ਜੈਸੇ ਬਡੇ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਲਿਏ ਅਪਨੀ ਕਲਮ ਦੇ ਕਰੋਡਾਂ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਬਜਟ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਖੁਦ ਦੇ ਪਾਸ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਏਕ ਕਾਰ ਲੇ ਸਕੇ। ਦੂਜੀ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਬਾਤ ਯਹ ਕਿ ਨਿਜੀ ਜੀਵਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਵਿਧਾਓਂ ਕੇ ਸੀਧੇ ਜਨਤਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਦੀ ਤਤਪਰਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਆਜ ਜਵਾਬ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਕੈਮ-ਘੋਟਾਲੇ-ਧੋਖਾਧਡੀ ਦੇ ਘਟਨਾਓਂ ਦੇ ਪਾਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਕੀ ਜੀਵਨ ਏਕ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ੁਚਿਤਾ ਵੇਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਰਾਹ ਦਿਖਲਾਤਾ ਹੈ।

ਨੈਤਿਕਤਾ ਕਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੇਤਾ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਵਤੰਤਰਾ ਦੇ ਪਾਰਿਆਤ ਦੀ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀਜੀ ਕੀ ਤੱਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਂਸਦੀਅ ਸਚਿਵ ਦੇ ਰੂਪ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਗੋਵਿੰਦ ਬਲਲਭ ਪਟਿਆਲਾ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਨਿਤਰਮਣਡਲ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਤਨਹੋਂਨੇ ਪੁਲਿਸ ਏਵਾਂ ਪਰਿਵਹਨ ਮਨਤ੍ਰਾਲਾਦ ਸੌਂਪਾ ਗਿਆ। ਪਰਿਵਹਨ ਮਨਤ੍ਰੀ ਕੀ ਕਾਰ੍ਯਕਾਲ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਤਨਹੋਂਨੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਰ ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਵਤੰਤਰਾ ਕੀ ਕਾਰ੍ਯਕਾਲ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਤਨਹੋਂਨੇ ਭੀਡਾਂ ਕੇ ਨਿਯੱਤਰਣ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਰੱਖਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਲਾਠੀ ਕੀ ਜਗਹ ਪਾਨੀ ਕੀ ਬੌਛਾਰ ਕਾ

“ਸਫਲ ਲੋਗ ਕੋਈ ਔਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ ਵੋ ਕਸ ਕਢੀ ਮੇਹਨਤ ਕਰਨਾ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ।”

ਪ੍ਰਯੋਗ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰਾਯਾ। 1951 ਮੌਕੇ, ਜਵਾਹਰਲਾਲ ਨੇਹਰੂ ਕੇ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਮੌਕੇ ਵਹ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀਯ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਕਮੇਟੀ ਕੇ ਮਹਾਸਚਿਵ ਨਿਯੁਕਤ ਕਿਯੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ 1952, 1957 ਅਤੇ 1962 ਦੀਆਂ ਚੁਨਾਵਾਂ ਮੌਕੇ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਪਾਰਟੀ ਕੋ ਭਾਰੀ ਬਹੁਮਤ ਸੇ ਜਿਤਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬਹੁਤ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਕਿਯਾ। ਪੱਧਰੀ ਨੇਹਰੂ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰੀਮਨੁੰਡਲ ਮੌਕੇ ਰੇਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਰੂਪ ਮੌਕੇ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਕਾਰ੍ਯਭਾਰ ਸੰਭਾਲਾ। ਉਨਕੇ ਕਾਰ੍ਯਕਾਲ ਮੌਕੇ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਰੇਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੇ ਕਈ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਲੀ। ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਇਸੇ ਅਪਨੀ ਨੈਤਿਕ ਜਿਮੰਦਾਰੀ ਮਾਨਤੇ ਹੁਏ ਰੇਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵਿਖੇ ਇਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿਯਾ। ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਖੇ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਉਨਕੇ ਇਸ ਕਦਮ ਕੇ ਸ਼ਰਾਹਾ ਤਥਾ ਸੰਸਦ ਵਿਖੇ ਬੋਲਤੇ ਹੁਏ ਪੱਧਰੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸੇ ਸੰਵੈਧਾਨਿਕ ਮਰਾਦਾ ਕੀ ਮਿਸਾਲ ਬਤਾਯਾ। ਯਦਿਪਿ ਇਸ ਦੁਖਦ ਰੇਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਥੀ, ਤਥਾਪਿ ਰੇਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵਿਖੇ ਇਸਤੀਫਾ ਦੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਆਗੇ ਆਨੇ ਵਾਲੀ ਪੀਂਫਿਲਾਂ ਦੀ ਲਿਏ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਏ।

ਸਾਹਸੀ ਏਂਵੇਂ ਸ਼ਵਾਭਿਮਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਛਵਿ

ਜੈਸਾਕਿ ਹਮ ਜਾਨਤੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਜਬ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲਤੇ ਹੋਏ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੁਛ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਪਡ੍ਹਾਂਸੀ ਮੁਲਕ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਇਸਦਾ ਫਾਯਦਾ ਤਢਾਨੇ ਦੀ ਸੋਚ ਭਾਰਤ ਪਰ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਉਨਕੀ ਮਂਸ਼ਾ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਦੀ ਹਵਾਲਾ ਕੀ ਥੀ ਇਸਦਿਲੇ ਉਸਨੇ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਦੀ ਆਸ ਪਾਸ ਵੀ ਲਵਾਈ ਛੇਡੀ ਥੀ। ਕਦ ਦੀ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਵਿਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਦ ਕਾਠੀ ਦੀ ਮਾਲਿਕ ਅਧੁਕ ਖਾਨ ਨੇ ਹਲਕੇ ਮੌਕੇ ਵਿਖੇ ਲਿਆ ਥਾ। ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਨੇ ਯਹੀਂ ਗਲਤੀ ਕਰ ਦੀ। ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਜਬ ਦੁਸਤ ਕੁਟੰਬੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਾਮਰਿਕ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਪਰਿਚਿਆਲੀ ਦੇਤੇ ਹੁਏ ਯੁਦਧ ਦੀ ਕਥੇ ਸਿਰਫ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਦੀ ਤਕ ਨ ਸੀਮਿਤ ਰਖਕਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ-ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੀਮਾ ਤਕ ਫੈਲਾ ਦਿਯਾ। ਅਧੁਕ ਖਾਨ ਹਤਪ੍ਰਭ ਰਹ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਲਿਏ ਜਵਾਬ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਭੀ ਤਮੀਦ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਇਸ ਯੁਦਧ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਤੇ ਸੰਘਰੰਗ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਲਿਏ ਰਾਜੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਅਮੇਰਿਕੀ ਲੇਖਕ ਸਟੈਲਨ ਵੱਲਪਾਰਟ ਅਪਨੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇੰਡੀਆ' ਵਿਖੇ ਲਿਖਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਬ ਸੰਘਰੰਗ ਵਿਰਾਸਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀਯ ਸੇਨਾ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕੀ ਗੱਭੀਰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਖੇ ਥੀ ਅਤੇ ਕਾਂਗ੍ਰੇਸ ਦੀ ਕੀ ਕਿਵੇਂ ਸਾਮਰਿਕ ਸਥਲਾਂ ਪਰ ਭੀ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਪਾ ਚੁਕੀ ਥੀ। ਸਾਲ 1965 ਦੀ ਲਵਾਈ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਵਿਵੇਕ, ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤਿਕ ਕੌਸ਼ਲ ਦੀ ਦਮ ਪਰ ਹੀ ਜੀਤੀ ਥੀ।

ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕਾਲ ਦੀ ਵਾਰ ਵਾਰ ਥਾ ਜਬ ਦੇਸ਼ ਅਨਾਜ ਦੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਖੇ ਆਤਮਨਿਰੰਭਰ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਜਬਰਨ ਥੋਪੇ ਗਏ ਯੁਦਧ ਦੀ ਵਿਭੀਂਖਿਕਾਵਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਾਵਸਥਾ ਦੀ ਝੱਕੜੀ ਦਿਤੀ ਥਾ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਨਾਜ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਥੀ ਪਰਿਵੱਤੁ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪੱਲਿਕ

ਲੋਕਾਂ-480 ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਹਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੇਹੂੰ ਭੇਜਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਧੋਇਤ ਸ਼ਰਤ ਥੋਪ ਦੀ। ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਇਸੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਵਾਭਿਮਾਨ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਮਾਨਤੇ ਹੁਏ ਕਿ ਹਮ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਭੂਖੇ ਰਹ ਲੋਗੇ ਲੋਕਿਨ ਅਪਨੇ ਸ਼ਵਾਭਿਮਾਨ ਦੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਭੂਖੇ ਰਹਨੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀ ਔਰ ਸ਼ਵਾਂ ਵੀ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਾਥ ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਭੂਖੇ ਰਹਨੇ ਲਗੇ। ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਖੇ ਇਸਦਾ ਅਭੂਤਪੂਰਵ ਅਸਰ ਦੇਖਾ ਗਿਆ ਔਰ ਦੇਖਾ ਜਾਂਦਾ ਵੀ ਕਿਥੋਂ ਨਾ ਕਿਥੋਂ ਯਹ ਅਪੀਲ ਇੱਕ ਐਂਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਓਰੇ ਸੇ ਕੀ ਗੇਂਦ ਥੀ ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਖੇ ਜਨਤਾ ਦੀ ਲਿਏ ਹੀ ਜੀਤਾ ਥਾ।

ਜਧ ਜਵਾਨ - ਜਧ ਕਿਸਾਨ

ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਥਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਨਾਪਾਕ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਭੂਖ ਦੀ ਤਡ੍ਹਪ ਦੇ ਬਚਾਨਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਸਮਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਚਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਜਵਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਨ ਕਿਯਾ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਾਰਾ ਦਿਤਾ - "ਜਧ ਜਵਾਨ- ਜਧ ਕਿਸਾਨ"। ਇਸ ਏਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਰੇ ਵਿਖੇ ਤਾਤਕਾਲਿਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਦੋ ਸਬਸੇ ਬਡੀ ਸਮਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਲਝਾਨੇ ਦੀ ਤੀਵਰ ਤਕਤਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਸਾਮਰਿਕ ਦੂ਷ਿਤ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਚੁਨੌਤਿਆਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਥੀਆਂ। ਆਜਾਦ ਹੁਏ ਅਭੀ ਠੀਕ ਦੀ ਬੀਸ ਵਰ਷ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁਏ ਥੇ ਔਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤੀਨ-ਤੀਨ ਯੁਦਧ ਦੀ ਵਿਭੀਂਖਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਝੇਲਨਾ ਪਢਾ ਥਾ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕ ਬਡੀ, ਬਹੁਤ ਬਡੀ ਆਬਾਦੀ ਭੂਖੀ ਰਹਨੇ ਦੀ ਅਭਿਸ਼ਾਪਤ ਥੀ। ਇਸੀਲਿਏ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਸਮਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਰਾ਷ਟ੍ਰ ਦੀ ਏਕ ਹੋਕਰ ਜੁਝਾਨੇ ਦੀ ਆਵਾਨ ਕਿਯਾ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਭਵਿਖਾਵ ਦੀ ਸੁਰਕਿਤ ਵਿਖੇ ਪੂਰੀ ਪੋਖਿਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਬੀਡਾ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਨੇ ਤਠਾ ਲਿਆ ਥਾ।

ਸਾਲ 1965 ਦੀ ਯੁਦਧ ਦੀ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਸਾਥ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਤਾਸ਼ਕਾਂਦ ਗਏ ਥੇ ਔਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਧਾਨ ਵਿਖੇ ਰਖਣੇ ਹੁਏ ਤਾਸ਼ਕਾਂਦ ਸਮਝੌਤਾ ਕਿਯਾ। ਪਰਿਵੱਤੁ ਇਸੀ ਤਾਸ਼ਕਾਂਦ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਅਤਿਮ ਸਾਂਸੇ ਵੀ ਲੀ। ਦੇਸ਼ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਦੀ ਸਮਰਪਿਤ ਯਹ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ 11 ਜਨਵਰੀ 1966 ਦੀ ਹਮਸੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਲਿਏ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੀਰਘ ਪਦ ਪਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀਯੀ ਦੀ ਕਮ ਵੀ ਵਰਕ ਦੀ ਲਿਏ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਤੁ ਇਸ ਦੀ ਕਮ ਵਰਕ ਵਿਖੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਨ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਖੱਡਿਤ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਚਾਵ ਬਲਿਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭਵਿਖਾਵ ਦੀ ਭੂਖ ਔਰ ਭਧ ਦੇ ਸੁਰਕਿਤ ਰਖਨੇ ਦੀ ਯੁਗਾਂਤਕਾਰੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕਿਯਾ। ਭਾਰਤੀਯ ਰਾਜਨੀਤਿ ਦੀ ਯਹ ਅਮਰ ਲਾਲ ਆਜ ਹਮਾਰੇ ਬੀਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰਿਵੱਤੁ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਿਨ ਊੱਚੇ ਆਦਰਿਆਂ ਦੀ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ੁਚਿਤਾ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂਨੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ ਵਹ ਭਾਰਤੀਯ ਲੋਕਤਨਤ ਦੀ ਭਟਕਾਵ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਖੇ ਸਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਲਾਵੇ ਰਹੇਂਗੇ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਦਾ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਮੇਂ ਸੁਸ਼ੀ ਬੜੀ ਮੰਦੀ ਕਾ ਸਨਕੇਤ ਤੋ ਨਹੀਂ ਹੈ ?

ਧੂਮ ਤੋ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਗਤਿ ਮੌਤ ਥੋੜੀ ਸੀ ਭੀ ਰੁਣਤਾ ਆ ਜਾਏ ਤਭੀ ਕੁਛ ਅਰਥਵਾਸਥੀ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਨਾਕਾਮੀ ਸਾਬਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦੀ ਕੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈ ਲੋਕਿਨ ਹਮੇਂ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਦੇਖਨਾ ਹੋਗਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਤ ਕਿਆ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦੀ ਕੀ ਸਨਕੇਤ ਤੋ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਹਮੇਂ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਕੀ ਭਿਨ-ਭਿਨ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਉਤਾਰ-ਚਢਾਵ ਕੀ ਵਿਸ਼ਲੇ਷ਣ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਵਾਸਕਤਾ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਬੈਂਕਾਂ ਮੌਤ ਬਢਤੇ ਏਨਪੀਏ ਕੇ ਕਾਰਣ ਪਿਛਲੇ 12 ਸੌ 15 ਤਿਮਾਹੀ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਵਿਤੀਅ ਸਥਿਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਂਸ਼ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਕੂਤ ਬੈਂਕ ਘਾਟੇ ਮੌਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਢਤੇ ਗੈਰ ਨਿ਷ਾਦਿਤ ਆਸ਼ਿਯਾਂ (ਏਨਪੀਏ) ਕੇ ਕਾਰਣ ਦੇਸ਼ ਮੌਤ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕ੍ਸੇਤਰ ਔਰ ਗੈਰ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕ੍ਸੇਤਰ (ਏਨਬੀਏਫਸੀ) ਮੌਤ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂਸਥਾਓਂ ਕੀ ਸਥਿਤ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਦੇਸ਼ ਮੌਤ ਕਾਰ੍ਯਰਤ ਕੁਲ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕ੍ਸੇਤਰ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਮੌਤ ਸੇ ਲਗਭਗ ਆਧੇ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਭਾਰਤੀਯ ਰਿਜਰਵ ਬੈਂਕ ਨੇ ਕਈ ਤਿਮਾਹਿਯਾਂ ਤੱਕ ਪੀਸੀਏ ਕੇ ਅੰਤਰਾਂ ਰਖਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੈਂਕ ਇਸਦੇ ਬਾਹਰ ਆਚੁਕੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ-ਪਾਂਚ ਤਿਮਾਹਿਯਾਂ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਮੌਤ ਔਦ੍ਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਹੇਤੁ ਮਾਨੇ ਜਾਣੇ ਵਾਲੇ ਕੋਰ

ਸੇਕਟਰ ਆਂਟੋ ਮੋਬਾਇਲ ਸੇਕਟਰ ਅਪਨੇ ਸਥਾਨੇ ਬੁਰੇ ਦੌਰ ਸੇ ਗੁਜਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੀ ਦਰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੁਲਾਈ-2019 ਮੌਤ ਕਾਰ ਔਰ ਬਾਇਕ ਕੀ ਬਿਕ੍ਰੀ ਮੌਤ 31 ਫੀਸਦੀ ਕੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਚਲਤੇ ਆਂਟੋ ਮੋਬਾਇਲ ਸੇਕਟਰ ਸੇ ਜੁਡੇ ਸਾਡੇ ਤੀਨ ਲਾਖ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮਚਾਰਿਯਾਂ ਕੀ ਨੌਕਰੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀਬ 10 ਲਾਖ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਨੌਕਰਿਆਂ ਖਤਰੇ ਮੌਤ ਹਨ। ਕੁਛ ਐਸੇ ਹੀ ਕਠਿਨ ਦੌਰ ਸੇ ਕ੃ਧਿ ਕੀ ਬਾਦ ਸਥਾਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਕਪਡਾ ਤਡੀਗ (ਟੇਕਸਟਾਇਲ ਸੇਕਟਰ) ਕੀ ਭੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੀ ਨਾਲ ਅਵਸਰ ਕੀ ਸੂਜਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ ਤਥਾ ਜਿਸ ਕ੍ਸੇਤਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਵਹਾਂ ਛਟਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੇ ਸਥਾਨੇ ਸਨਕੇਤ ਪ੍ਰਥਮ ਦੂਦਿਆ ਮੰਦੀ ਕੀ ਸਨਕੇਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਆ ਭਾਰਤ ਭੀ ਮੰਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ?

ਆਈ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸਦੇ ਪਹਲੇ ਭਾਰਤ ਮੰਦੀ ਕੀ ਆਂਚ ਕਬ-ਕਬ ਪਢੀ ਹੈ। ਉਦਾਰੀਕਰਣ ਕੀ ਬਾਦ ਪਿਛਲੇ ਤੀਨ ਦੇਸ਼ਕਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਵਹਾਂ ਛਟਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਯੇ ਸਥਾਨੇ ਸਨਕੇਤ ਪ੍ਰਥਮ ਦੂਦਿਆ ਮੰਦੀ ਕੀ ਸਨਕੇਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

“ਅਪਨੋਂ ਪਰ ਭੀ ਉਤਨਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖੋ ਜਿਤਨਾ ਦਵਾਇਆਂ ਪਰ ਰਖਤੇ ਹੋ ਬੇਸ਼ਕ ਥੋੜੇ ਕਡਵੇ ਹੋਂਗੇ ਪਰ ਆਪਕੇ ਫਾਯਦੇ ਕੀ ਲਿਏ ਹੋਂਗੇ।”

ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਕੀ ਅਵਲੋਕਨ ਕਰੇਂਗੇ ਤੋ ਪਾਤੇ ਹੈ ਕਿ 8-10 ਵਰ੍਷ਾਂ ਕੀ ਅੰਤਰਾਲ ਪਰ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਮੌਤ ਸੁਸ਼ੀ ਕੀ ਦੌਰ ਆਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਵਪ੍ਰਥਮ 1990-91, ਫਿਰ 2001-02, ਫਿਰ 2008-09, ਔਰ ਅੰਕੁਰ 2019-20 ਮੌਤ ਏਸਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਮੰਦੀ ਕੀ ਦੌਰ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਤਿਮਾਹੀ (ਜੁਲਾਈ-ਸਿਤਾਂਬਰ 2019) ਕੀ ਜੀਡੀਪੀ ਕੀ ਆਂਕੁਰ ਕੁਛ ਇਸੀ ਔਰ ਸਨਕੇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਤਰਾਈਅਕ ਮੁਦ੍ਰਾ ਕੋ਷, ਏਸ਼ਿਆਈ ਵਿਕਾਸ ਬੈਂਕ, ਭਾਰਤੀਯ ਰਿਜਰਵ ਬੈਂਕ ਆਦਿ ਤਮਾਮ ਤਰਹ ਕੀ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਅ ਅੰਤਰਾਈਅਕ ਸੰਸਥਾਓਂ ਦੀਆਂ ਸਕਲ ਘਰੇਲੂ ਤਪਾਦ (ਜੀਡੀਪੀ) ਕੀ ਆਂਕੁਰ ਕੀ ਧਤਾ ਬਤਾਤੇ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ 4.5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਪਿਛਲੇ 26 ਤਿਮਾਹੀ ਕੀ ਅਪਨੇ ਨ੍ਯੂਨਤਮ ਸਤਰ ਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗੈਂਦ ਹੈ। 2012-13 ਮੌਤ ਏਸਾ ਅਵਸਰ ਆਯਾ ਥਾ ਜਿਥੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇਤਨਾ ਕਮ ਦਰਜ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਗਿਰਾਵਟ ਕੀ ਯਹ ਦੌਰ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤੀਯ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਕੀ ਲਗਭਗ ਸਭੀ ਛੋਟੀ-ਬੜੀ ਅਰਥਵਾਸਥਾ ਗਿਰਾਵਟ ਕੀ ਦੌਰ ਸੇ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਵਰ੍਷ਾਂ ਸੇ ਆਂਟੋ ਮੋਬਾਇਲ ਸੇਕਟਰ ਕੀ ਹਾਲ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਮੌਤ ਖਰਾਬ ਹੀ ਚਲ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਪੀਛੇ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਣ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਿਮੰਦਾਰ ਨੀਤਿਗਤ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਵਰ੍਷ 2018 ਮੌਤ ਭਾਰਤ ਬੀਏਸ-IV ਕੀ ਲਾਗੂ ਕਰੇਂਦੀ ਕੀ ਅਨਿਵਾਰਤਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਆਂਟੋ ਮੋਬਾਇਲ ਸੇਕਟਰ ਮੌਤ ਸੁਸ਼ੀ ਕੀ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁਆ ਥਾ। ਜੋ ਸਤਤਰੂਪ ਸੇ ਚਲ ਰਹਾ ਹੈ। ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਵਰ੍਷ਾਂ ਮੌਤ ਇਸਦੇ ਅਧੇਕਸ਼ਿਤ ਸੁਧਾਰ ਕੀ ਗੁੰਝਾਇਸ਼ ਕਮ ਹੈ ਲਗਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਬੀਏਸ-IV ਕੀ ਲਾਗੂ ਹਾਨੇ ਕੀ ਬਾਦ ਗਾਡਿਆਂ ਕੀ ਦਾਮ 15 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੇ 25 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤੱਕ ਬਢਾਵੇ ਕੀ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੀ ਬਢਾਵੇ ਸਾਮਸ਼ਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਇਲੋਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਵਾਹਨ ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਢਾਵਾ ਦੇਨੇ ਕੀ ਨੀਤ ਪਰ ਕਾਰ੍ਯ ਚਲ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਕਾਰਣ ਭੀ ਆਂਟੋ ਮੋਬਾਇਲ ਸੇਕਟਰ ਮੌਤ ਸੇ ਏਕ ਸਂਸ਼ਯ ਕੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਨਾ ਹੁਆ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਕੀ ਦੂਸਰਾ ਸਥਾਨੇ ਬੜੀ ਟੇਲਿਕੋਮ ਉਪਭੋਕਤਾ ਭਾਰਤ ਹੈ। ਤਕ ਭੀ ਕੁਛ ਤਿਮਾਹਿਯਾਂ ਸੇ ਯਹਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰਹੇ ਟੇਲਿਕੋਮ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕੀ ਸੇਵਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਥਾਨੇ ਪਹਲੇ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕ੍ਸੇਤਰ ਕੀ ਕੰਪਨੀ

ਬੀਏਸਏਨਏਲ ਕੀ ਹਾਲਤ ਖ਼ਸਤਾ ਹੁੰਡੀ ਅਥਵਾ ਅਨ੍ਯ ਨਿਜੀ ਕ्षੇਤਰ ਕੇ ਕੱਪਨਿਆਂ ਕਾ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਸਮਝ ਇਨ ਕੱਪਨਿਆਂ ਕੋ ਲਾਇਸੈਂਸ ਔਰ ਸਪੇਕਟ੍ਰਮ ਫੀਸ ਮੌਂ ਰਾਹਤ ਦੇਨੇ ਕੀ ਫਰਿਧਾਦ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ।

ਵੈਖਿਕ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਮਦੀ ਕੇ ਜੋ ਆਸਾਰ ਹਮੌਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਛ ਵਰ්਷ਾਂ ਦੇ ਦਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸਕੇ ਪੀਛੇ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਣ ਕਮ ਔਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਰਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਰ਷ 2008 ਈ. ਮੌਂ ਅਮੇਰਿਕਾ ਮੌਂ ਹੁੰਏ ਵਿਤੀਅ ਸਸਥਾਓਂ ਕੇ ਦਿਵਾਲਿਯੋਪਨ ਕੇ ਕਾਰਣ ਤਪਜੇ ਹਾਲਤ ਨੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੀ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਕੋ ਚਰਮਾ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਪਹਿਲੀ 2018-19 ਮੌਂ ਵੈਖਿਕ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਏਸੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਵਿਤੀਅ ਸਸਥਾਓਂ ਕੇ ਦਿਵਾਲੀਯੋਪਨ ਕੀ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਕੀ ਕਮਰ ਤੋਡਕਰ ਰਖ ਦੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਛ ਵਰ්਷ਾਂ ਮੌਂ ਅਮੇਰਿਕਾ, ਚੀਨ ਔਰ ਯੂਰੋਪ ਕੇ ਕੁਛ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਯਹੁੰ ਆਰਥਿਕ ਮਾਡਲ ਕੋ ਕੁਛ ਹਦ ਤਕ ਬਦਲਨੇ ਕਾ ਕਾਮ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਇਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਂ ਏਕਾਏਕ ਦਕਖਿਣਾਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੈਖਿਕ ਕਾਰਣ ਕਾ ਝਾਣਡਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਇਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਏਵਾਂ ਆਰਥਿਕ ਹਿਤ ਸਾਧਨੇ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਏਕਦਮ ਸੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਤੰਗਤ ਵਿਸ਼ਵ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਕੇ ਅਗ੍ਰਣੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਂ ਸੇ ਲਗਭਗ ਸਭੀ ਦੇਸ਼ ਅਮੇਰਿਕਾ, ਬ੍ਰਿਟੇਨ, ਫ੍ਰਾਂਸ, ਚੀਨ ਨੇ ਸੰਰਖਣਾਵਾਦ ਕੀ ਨੀਤਿ ਅਪਨਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਯਾ।

ਸ਼ੰਖਪੰਥ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਨੇ ਯੂਰੋਪਿਧਨ ਯੂਨਿਯਨ ਸੇ ਅਪਨੇ ਆਪਕੋ ਬਾਹਰ ਹੋਨੇ ਕੀ ਘੋ਷ਣਾ ਕਰ ਦੀ। ਦ੍ਰਿਤੀਅ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਦਧ ਕੇ ਬਾਦ ਬਨੇ ਇਸ ਕ੍਷ੇਤਰੀਅ ਸਹਯੋਗ ਸ਼ਾਂਗਠਨ ਮੌਂ ਯੂਰੋਪ ਕੇ ਲਗਭਗ ਸਭੀ ਬਡੇ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਮਧਿ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿਕ, ਵਿਧਾਨਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਾਮਰਿਕ ਸਭੀ ਤਰਹ ਕੇ ਸ਼ਾਂਗਠਨ ਏਕ ਸਾਥ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ। ਯਹੀ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਇਨ ਯੂਰੋਪਿਧਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਸੀ ਵਿਧਾਨ ਹੇਤੁ ਏਕ ਮੁਦ੍ਰਾ 'ਯੂਰੋ' ਭੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਰਖੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਕੀ ਏਕ ਚੌਥਾਈ ਹਿਸ਼ਾ ਇਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਸੇ ਆਤਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਏਕ ਸ਼ਾਂਗਠਨ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਂ ਯੂਰੋਪਿਧਨ ਯੂਨਿਯਨ ਕਾ ਅਪਨਾ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਮਹਤਵ ਰਹਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿਤੀਅ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁਦਧ ਕੇ ਬਾਦ ਸੇ ਇਸ ਸ਼ਾਂਗਠਨ ਨੇ ਨਿਤ ਨਾਲ ਬੁਲਦਿਆਂ ਕੋ ਛੁਆ ਥਾ। ਆਂਤਰਿਕ ਕਾਰਣਾਂ ਸੇ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਕੇ ਇਸ ਸ਼ਾਂਗਠਨ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲਨੇ ਕੇ ਕਈ ਮਾਧਨੇ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨਮੌਂ ਸੇ ਏਕ ਕਾਰਣ ਯਹ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਚੌਪਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੋ ਉਸਦੇ ਹਮ ਕਿਥੋਂ ਜੂਂਦੇ। ਸਾਮ੍ਰਾਹਿਕਤਾ ਕੇ ਸਿਫ਼ਾਂ ਸੇ ਚਲ ਰਹੀ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਮੌਂ ਕੁਛ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ 'ਮੈਂ' ਜਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਨਾਗਰਿਕ ਕੋ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੇ ਅਵਸਰ, ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਮਿਲੇ, ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਫ਼ਹਤੀ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ

ਕੋ ਕੰਧਾ ਦੇਨੇ ਸੇ ਅਚਛਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕੋ ਸੰਭਾਲਾ ਜਾਏ। ਇਸੀ ਸਿਫ਼ਾਂ ਕੋ ਆਗੇ ਬਢਾਤੇ ਹੁੰਏ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਨੇ ਯੂਰੋਪਿਧਨ ਯੂਨਿਯਨ ਸੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਕਿਨਾਰੇ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਮੁਖਾਂ ਵਿਚ ਅਮੇਰਿਕਾ ਕੇ ਰਾ਷ਟਰਪਤਿ ਚੁਨਾਵ ਮੌਂ ਜੀਤ ਕੇ ਬਾਦ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ "ਨੇਸ਼ਨ ਫ਼ਰਟ" ਕਾ ਏਕ ਨਾਰਾ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਮੌਂ ਗਿਰੇ ਤੱਤਾਂ ਏਵਾਂ ਬਢਾਤੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਦਰ ਕੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ਾਯਦ ਯਹ ਇਨਕੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਭੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਕੇ ਅਤੰਗਤ ਨਿਰਵਤਮਾਨ ਰਾ਷ਟਰਪਤਿ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਅਮਰੀਕਨ ਤਥਾਕੇ ਬਾਦ ਕੋਈ ਔਰ ਕੀ ਨੀਤਿ ਅਪਨਾਯਾ ਹੈ। ਜਿਸਕੇ ਅਤੰਗਤ ਖਾਸਕਰ ਵਿਧਾਨ ਔਰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੇ ਅਵਸਰਾਂ ਕੋ ਸਿਰਫ਼ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਹੇਤੁ ਆਰਥਿਤ ਕਰ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਸਤੂਆਂ ਕੋ ਆਧਾਰ ਪਰ ਮਾਤ੍ਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਤਿਬਾਂਧ ਆਦਿ ਭੀ ਲਗ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਸ਼ਲੇ਷ਕ ਕਹਨੇ ਭੀ ਲਗ ਹੈ

ਕਿ ਵੈਖਿਕ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਕੀ ਸੁਸ਼ਟੀ ਅਮੇਰਿਕਾ ਚੀਨ ਵਿਧਾਨ ਯੁਦਧ ਕੇ ਕਾਰਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਇਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਸੰਰਖਣਾਵਾਦੀ ਨੀਤਿ ਕੇ ਕਾਰਣ ਵਿਸ਼ਵ ਅਰਥਵਾਅਸਥਾ ਕੀ ਹਾਲਤ ਖ਼ਸਤਾ ਹੋਨੇ ਲਗੀ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਮੌਂ ਤਥਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਸੇ ਆਧਾਰਿਤ ਮਾਲ/ਸੇਵਾਏਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ ਇਸਲਿਏ ਆਧਾਰਿਤ ਸ਼ੁਲਕਾਂ ਮੌਂ ਬੇਤਹਾਸਾ ਵੱਡਿਆ ਕਰ ਦੀ ਹੈ। ਚਾਇਨਾ ਨੇ ਅਮੇਰਿਕਾ ਸੇ ਆਧਾਰਿਤ ਮਾਲ ਪਰ 5 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੇ ਲੇਕਰ 25 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਤਕ ਕਾ

ਸੁਲਕ ਬਢਾ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਅਮੇਰਿਕਾ ਨੇ ਭੀ ਅਪਨੇ ਯਹੁੰ ਕੁਛ ਏਸੇ ਹੀ ਕਦਮ ਤਥਾਏ ਹੈ ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਮਧਿ ਇਸ ਟੈਰਿਫ ਵਾਰ ਕੇ ਕਾਰਣ ਲਗਭਗ 500 ਬਿਲਿਯਨ ਡਾਲਰ ਕੇ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। ਕਮੋਕੇਸ਼ ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮੌਂ ਏਸੀ ਸਿਥਤਿ ਤੱਤਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜੈਂ ਸੱਤਰ-ਅਸੱਤੀ ਕੇ ਦੱਸਕ ਮੌਂ ਸੋਵਿਧਾ ਸੰਬੰਧ ਕੇ ਸਾਥ ਅਮੇਰਿਕਾ ਕੀ ਥੀ। ਯਹ ਦੌਰ ਤਥਾਂ ਸ਼ੀਤਯੁਦਧ ਵਾਲਾ ਦੌਰ ਤੋ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਦੋਨੋਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਬੀਚ ਆਰਥਿਕ ਯੁਦਧ ਹੀ ਚਲ ਰਹਾ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਕਾਰਣ ਫ੍ਰਾਂਸ ਮੌਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਬਨਨੇ ਕੇ ਏਕ ਵਰ਷ ਕੇ ਭੀਤਰ ਹੀ ਤਨਕੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਤਥਾਏ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਕੇ ਕਾਰਣ ਵਹੁੰ ਕੀ ਜਨਤਾ ਮੌਂ ਭਾਰੀ ਅਸੱਤੋ਷ ਵਿਧਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ। ਵਰ਷ 2018 ਕੀ ਤੀਜੀ ਤਿਮਾਹੀ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਫ੍ਰਾਂਸ ਮੌਂ ਬਢਾਤੀ ਮਹਾਂਗਈ (ਤੇਲ ਕੇ ਦਾਮ ਮੌਂ ਵੱਡਿਆ) ਏਵਾਂ ਕਰ ਸੁਧਾਰਾਂ, ਆਦਿ ਨੇ ਮਧਿ ਵਰਗ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਮੌਂ ਅਸੱਤੋ਷ ਕੀ ਲਹਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੀ। ਇਸਕੇ ਖਿਲਾਫ ਵਹੁੰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਦ੍ਰਾਵਾ ਅੱਨਲਾਇਨ ਕੈਪੈਨ ਚਲਾਯਾ ਗਿਆ। ਜਿਸਮੌਂ 10 ਲਾਖ ਸੇ ਅਧਿਕ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਇਸਕਾ ਸਮਰਥਨ ਦੇਤੇ ਹੁੰਏ ਅੱਨਲਾਇਨ ਹਸਤਾਕਾਰ ਕੇ ਅਪਨਾ ਸਮਰਥਨ ਇਸਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਕਤ ਕਿਯਾ। ਇਸ ਕੈਪੈਨ ਕੋ "ਯੇਲਲੋ ਜੈਕੋਟ" ਅਭਿਯਾਨ ਕੀ ਨਾਮ ਦਿਯਾ ਗਿਆ। ਇਸਕੇ ਕਾਰਣ ਵਹੁੰ ਕੀ ਨਿਰਵਤਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸੰਰਖਣਾਵਾਦ ਕੀ ਨੀਤਿ ਕੀ ਅਪਨਾਯਾ।

ਚੌਥਾ ਕਾਰਣ ਆਂਤਰਿਕ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਵਰ਷ੋਂ ਮੈਂ ਕੇਂਦ੍ਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਚਲਾਏ ਗਏ। ਜਿਸਕੇ ਅਨੱਤਾਂ ਕੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਿਏ ਗਏ। ਪੂਰ੍ਵ ਸੇ ਚਲਤੀਆਂ ਆ ਰਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਰ ਸੁਧਾਰਾਂ ਕੋ ਲੇਕਰ ਜੀਏਸਟੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਫਲੈਂਕ ਮਨੀ ਕੇ ਰੋਕਥਾਮ ਕੋ ਲੇਕਰ ਨੋਟ ਬੰਦੀ ਔਰਾਂ ਰਿਯਲ ਸਟੇਟ ਨਿਯਾਮਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਏ ਗਏ। ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਨ ਕੇਵਲ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਚਲ ਰਹੀ ਏਕ ਆਰਥਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਕੋ ਧਵਸਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਬਲਿਕ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜਿਸਦਾ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਮੇਂ ਆ ਗਿਆ ਥੀ। ਇੱਕ ਸਾਥ ਇਤਨੇ ਬਦਲਾਵ ਕੋ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸਥਤਿ ਮੈਂ ਹਮਾਰੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਸ਼ਾਯਦ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਕੇ ਪੀਛੇ ਇੱਕ ਕਾਰਣ ਯਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਕੀ ਆਰਥਿਕ ਤੰਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਢ਼ ਕਹੇ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਬੈਂਕਿੰਗ ਏਵਾਂ ਗੈਰ ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿੱਤੀਧ ਸੰਸਥਾਏਂ (ਏਨਬੀਏਫਸੀ) ਬਢ਼ਾਏ ਏਨਪੀਏ ਕੇ ਕਾਰਣ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਕੇ ਦੌਰ ਸੇ ਗੁਜਰ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਕਾ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਗ੍ਰੇਥ 7-8 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਸੇ ਊਪਰ ਨਹੀਂ ਬਢ਼ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਪੀਛੇ ਤਰ੍ਕ ਦਿਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਏਕ ਯਹ ਕੀ ਮਾਂਗ ਕਮ ਹੈ ਇਸਲਿਏ ਔਰਾਂ ਦੂਜਾ ਤਰ੍ਕ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਪਾਸ ਨਾਲ ਏਕਸਪੋਜ ਕੇ ਲਿਏ ਪਾਰਾਪਟ ਪ੍ਰਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਮਜਬੂਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਬੈਂਕਾਂ ਕਾ ਮਜਰ ਔਰਾਂ ਤਰਲਤਾ ਕੇ ਸੰਕਟ ਸੇ ਤੁਬਾਰਨੇ ਹੇਤੁ ਇਸ ਵਿੱਤੀਧ ਵਰ਷ ਮੈਂ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋਡ ਰੁਪਏ ਦੇਨੇ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ।

ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਵਿੱਤੀਧ ਸਥਤਿ ਸੁਧਾਰੇਗੀ। ਵੇਂਦੇਸ਼ ਕੇ ਉਦ੍ਯੋਗਪਤਿਆਂ ਵਿਵਸਥਾਓਂ ਕੋ ਋ਣ ਦੇਨੇ ਕੀ ਸਥਤਿ ਮੈਂ ਹੋਂਗੇ। ਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਵਿੱਤੀਧ ਕ੍਷ੇਤਰ ਮੈਂ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੰਸਥਾਓਂ ਕੀ ਅਭੀ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇਖ ਏਸਾ ਲਗ ਰਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਉਦ੍ਯੋਗਪਤਿਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸਿਰ ਮੁਡਾਤੇ ਓਲੇ ਪਡ਼ਾਏ ਵਾਲੀ ਕਹਾਵਤ ਚਰਿਤਾਰਥ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਤਿ ਮੈਂ ਤੁਹੀਂ ਅਪਨੀ ਵਿੱਤੀਧ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਕੀ ਪੂਰੀ ਹੇਤੁ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੱਸਥਾਓਂ ਸੇ ਫਾਂਡ ਲੇਨਾ ਪਡ਼ ਰਹਾ ਹੈ। ਚਾਲੂ ਵਰ਷ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਅਪਨੀ ਮਾਂਗਾਂ ਕੀ ਪੂਰੀ ਹੇਤੁ ਇਨ ਕਾਂਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ 30 ਬਿਲਿਯਨ ਡਾਲਰ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਾਂਝੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੱਸਥਾਓਂ ਸੇ ਲੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ।

ਜੈਸਾ ਹਮੇਂ ਜਾਤ ਹੈ ਕਿ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਖਪਤ ਆਧਾਰਿਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਹਮ ਵੈਖਿਕ ਸੰਤਰ ਪਰ ਬਢ਼ ਰਹੇ ਸੱਰਕਣਵਾਦ

ਕੀ ਨੀਤੀ ਕੇ ਕਾਰਣ ਤੁਪਜੇ ਹਾਲਾਤ ਕੀ ਹੀ ਸਿਰਫ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੇ ਗਿਰਾਵਟ ਕੇ ਲਿਏ ਜਿਸਦਾ ਮਾਨ ਲੇ ਤੋਂ ਹਮਾਰੀ ਭੂਲ ਹੋਗੀ। ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਪਰ ਇਸਕਾ ਭੀ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਅਸਰ ਅਵਥਾ ਪਡ਼ ਰਹਾ ਹੈ। ਆਜ ਹਮ ਭੂਮਾਂਡਲੀਕੂਤ ਵਿਸ਼ਵ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਵਿਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ ਇਸਲਿਏ ਵੈਖਿਕ ਹਾਲਾਤ ਸੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੋਨਾ ਹੀ ਪਢ਼ਾਤਾ ਹੈ।

ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੈ। ਸ਼ੇਯਰ ਬਾਜ਼ਾਰ 41 ਹਜ਼ਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੱਸਥਾਗਤ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਭੰਡਾਰ 450 ਬਿਲਿਯਨ ਡਾਲਰ ਕੇ ਆਸਪਾਸ ਲਗਾਤਾਰ ਬਨਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਡਾਲਰ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰੂਪਏ ਕੀ ਮੂਲ੍ਹ ਸਿਥਰ ਬਨਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਨਿਰਧਾਰ ਮੈਂ ਹੁਈ ਕਮੀ ਕੇ ਕਾਰਣ ਭੀ ਭੁਗਤਾਨ ਅਸਾਂਤੁਲਨ ਚਿੰਤਾ ਕੀ ਸਥਤਿ ਪਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ।

ਮੁਦ੍ਰਾਸ਼ਕੀਤ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਮੈਂ ਰਹਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ ਮਾਂਗ ਕੀ ਨਹੀਂ ਬਢ਼ਾਨੇ ਏਕ ਚਿੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮੇਂ ਘਰੇਲੂ ਮਾਂਗ ਕੇ ਬਢ਼ਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਮਧਿਮ ਵਰਗ ਏਵਾਂ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਆਧ ਮੈਂ ਵ੃ਦਿ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦ੍ਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਨਿਵਾਸੀ ਕੀ ਆਧ ਬਢ਼ਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪਿਛਲੇ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤਿਕਥ ਲਾਭ ਅਨੱਤਰਣ (ਡੀਬੀਸੀ) ਕੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੇਂਦ੍ਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਖੁਰੀਫ ਫਸਲ ਕੀ ਅਚੜੀ ਬੁਆਈ ਔਰਾਂ ਅਗਲੇ ਵਰ਷ ਮਾਨਸੂਨ ਕੇ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਰਹਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕ੍਷ੇਤਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤੀ ਬਢ਼ਾਨੇ ਕੀ ਸ਼ਾਬਦਕਾਨਾ ਹੈ।

ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂ ਮੁਦ੍ਰਾ ਕੇ ਪਰਿਚਾਲਨ ਕੀ ਏਕ ਚੈਨ ਬਨੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਭੀ ਯਹ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੈਪਟਲ ਮਾਰਕੋਟ (ਸੇਯਰ ਬਾਜ਼ਾਰ) ਔਰ ਸੋਨੇ ਮੈਂ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ ਯਹ ਦੋਨੋਂ ਕ੍਷ੇਤਰਾਂ ਮੈਂ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵ੃ਦਿ ਕਾ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਵਹ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜ਼ਿਕਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੇ ਰੁਝਾਨ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੇ ਕੋਰ ਸੇਕਟਰ ਕੀ ਤਰਫ ਬਢ਼ੇਗਾ। ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕਮਤਾ ਬਢ਼ੇਗੀ ਔਰ ਫਿਰ ਸੇ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਪੂਰੀ ਕੀ ਤਰਫ 7-8 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਕੀ ਵਾਰ਷ਿਕ ਵ੃ਦਿ ਸੇ ਫਰਾਂਟੇ ਭਰਨੇ ਲਗੇਗੀ। ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂ ਸੁਸ਼ਟੀ ਕੀ ਯਹ ਦੌਰ ਆਨੇ ਵਾਲੀ ਕੁਛ ਤਿਮਾਹਿਯਾਂ ਮੈਂ ਅਵਸ਼ਯ ਛੱਟ ਜਾਏਗਾ। ਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਯਹ ਦੌਰ ਸਿਰਫ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੈਂ ਸੁਸ਼ਟੀ ਕੀ ਦੌਰ ਹੈ ਕੋਈ ਮਦੀ ਕਾ ਨਹੀਂ।

ਸਟਾਫ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਾਣ ਕੇਨਦ੍ਰ, ਰੋਹਿਣੀ

“ਜੋ ਮਨੁ਷ ਅਪਨੇ ਕੋਥ ਕੇ ਖੁਦ ਕੇ ਊਪਰ ਝੇਲ ਜਾਤਾ ਹੈ ਵੋ ਦੂਸਰਾਂ ਕੇ ਕੋਥ ਸੇ ਬਚ ਜਾਤਾ ਹੈ”

ਏਕ ਅਧੂਰਾ-ਸਾ ਪਤਾ...

ਗ੍ਰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ

ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੀ ਤਰਹ ਸਮਦਰ ਆਜ ਭੀ ਗਰਜ ਰਹਾ ਹੈ... ਬੇਚੈਨ! ਵਿਸਾਲ ਸਮਦਰ ਕੇ ਅੱਨਤ:ਸਥਲ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਂ ਬੇਚੈਨੀ ਕੋ ਛੋਟੀ-ਬਡੀ ਲਹਰੋਂ ਤਮਡੁ-ਬੁਮਡੁ ਕਰ ਕਿਨਾਰਾਂ ਪਰ ਸਿਰ ਪਟਕ-ਪਟਕਕਰ ਅਭਿਵਿਕਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਨਾਰਾ ਫਿਰ ਭੀ ਅਵਿਚਲਿਤ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ... ਸਾਧਨਾ ਮੌਜੂਦਾ ਲੀਨ ਕਿਸੀ ਸਾਧਕ ਕੀ ਤਰਹ ਧਿਆਨਮਗਨ... ਬਾਹਾਂ-ਜਗਤ ਸੇ ਬੇਫਿਕ੍ਰ, ਮੌਜੂਦਾ।

ਮੇਰੇ ਅੱਨਤ:ਸਥਲ ਮੌਜੂਦਾ ਭੀ ਕਹੀਂ ਏਕ ਬੇਚੈਨ-ਸੀ ਯਾਦ ਟੀਸ ਬਨਕਰ ਮੁੜੇ ਜਾਨੇ-ਅਨਜਾਨੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਤੀ ਹੈ। “ਮੈਂ ਖੋ ਜਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਹੀਂ ਤਨ ਯਾਦਾਂ ਕੇ ਸਮਦਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਦਰ ਕੀ ਛੋਟੀ-ਬਡੀ ਲਹਰੋਂ ਬਹਾ ਲੇ ਜਾਤੀ ਹੈ ਮੁੜੇ ਦੂਰ ਕਹੀਂ ਯਾਦਾਂ ਕੇ ਕਿਸ਼ਤਿਜ ਪਰ ਜਹਾਂ ਸੇ ਮੈਂ ਸਪ਷ਟ ਦੇਖ ਪਾਤਾ ਹੁੰਦਾ”, ਰਮਾ ਸੇ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਾ ਵਹ ਪਹਲਾ ਦਿਨ...

ਕੇਮਿਸਟ੍ਰੀ ਪ੍ਰੈਕਿਟਕਲਸ ਕਾ ਕਲਾਸ ਖਤਮ ਹੋਤੇ ਹੀ ਰਮਾ ਅਪਨੀ ਸਹੈਲਿਆਂ ਕੇ ਸਾਥ ਲੈਬ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੋਈਂਡੀਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸ਼ਾਯਦ ਕਿਸੀ ਕਾ ਇੰਤਜਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ, ਐਸਾ ਹੀ ਲਗਾ ਥਾ ਤਕ, ਲੈਬ ਸੇ ਨਿਕਲਤੇ ਹੁਏ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਤਨਕੀ ਆੱਖਿਆਂ ਪਰ ਪਡੀ, ਤਨਕੀ ਆੱਖਿਆਂ ਮਾਨੇ ਮੁੜੇ ਹੀ ਤਲਾਸ਼ ਰਹੀ ਥੀਂ, ਪਲ ਭਰ ਕੇ ਲਿਏ ਆੱਖਿਆਂ ਚਾਰ ਹੁੰਦੇ, ਪਰਾਂਤ ਇਸੇ ਮਹਜ ਇਤੇਫਾਕ ਸਮਝਤੇ ਹੁਏ ਮੈਨੇ ਅਪਨੀ ਆੱਖਿਆਂ ਹਟਾ ਲੀ ਔਰ ਜਲਦੀ ਸੇ ਅਪਨੇ ਕਦਮ ਕੋ ਆਗੇ ਬਢਾ ਦਿਯਾ, ਰਮਾ ਸੇ ਪਰੇ, ਮੇਰੀ ਧੱਡਕਨੇ ਤੇਜ ਥੀਂ, ਸਿਰ ਸੇ ਪੈਰ ਤਕ ਅਜੀਬ ਸੀ ਸਿਹਰਨ ਮਹਸੂਸ ਕਰ ਪਾ ਰਹਾ ਥਾ, ਦਿਸ਼ਾਂਬਰ ਕੀ ਤਸਵੀਰ ਮੌਜੂਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸੇ ਤਰ-ਬਤਰ ਥਾ, ਤਨ ਦਿਨ ਲੈਬ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾ ਟੇਬਲ ਕਾਂਮਨ ਥਾ, ਹਮ ਦੋਨੋਂ ਆਮਨੇ-ਸਾਮਨੇ ਥੇ... ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਬੀਚ ਟੇਸਟ-ਟਖੂਬ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਸੰਧਾਰਾਂ ਸੇ ਭਰਾ ਰੈਕ ਥਾ, ਪ੍ਰੈਕਿਟਕਲਸ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੇ ਆਜ ਤਨਾਂ ਨਜ਼ਰੋਂ ਬਚਾ ਕਰ ਕਿਉਂ ਬਾਰ ਬੁਰਾ ਥਾ, ਵਹ ਭੀ ਮੁੜੇ ਬੀਚ-ਬੀਚ ਮੌਜੂਦਾ ਜਿੱਤਾ ਸਾ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹਾਂ ਸੇ ਤਾਕ ਰਹੀ ਥੀ, ਮਹਜ ਗਲਤਫਾਹਮੀ ਮਾਨ ਕਰ ਤਨਕੀ ਜਿੱਤਾ ਸਾ ਕੋ ਮੈਨੇ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ ਕਿਯਾ ਥਾ, ਤਨਕੀ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲਤੇ ਹੀ ਮੈਨੇ ਅਪਨੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਕੀ ਤਸਵੀਰ ਅਲਗ ਕਿਯਾ ਥਾ, ਵਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੀ ਤਰਹ ਆਜ ਭੀ ਬੇਹਦ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲਗ ਰਹੀ ਥੀ, ਲਾਲ ਸਲਵਾਰ-ਕੁਰਤੇ ਕੇ ਊਪਰ ਢਾਲੇ ਸਫੇਦ ਐਗ੍ਰੋਨ ਮੌਜੂਦਾ ਤਸਵੀਰ ਸੁਖੀ ਚੇਹਰਾ ਫਕ ਰਹਾ ਥਾ, ਖੋ ਗਿਆ ਥਾ ਮੈਂ ਤਨ ਹਸੀਨ ਪਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਪੀਂਠੇ ਸੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਕੇ ਸੰਬੰਧਨ ਸੇ ਮੈਂ ਠਿਠਕ ਗਿਆ, ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਕਦਮ ਬਢਾ ਕਰ ਰਮਾ ਮੇਰੇ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਕੋਈਂਡੀਰ ਪਰ ਚਲ ਰਹੀ ਥੀ, ਮੁੜੇ ਅਪਨੀ ਆੱਖਿਆਂ ਪਰ ਧਕੀਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ ਪਰ ਧਹ ਰਮਾ ਹੀ ਥੀ।

ਮੁੜੇ ਨੋਟ-ਬੁਕ ਮਾਂਗ ਥਾ ਤਨਾਂ, ਵਹ ਮੇਰੀ ਓਰ ਮੁੜਤੇ ਹੁਏ ਮੁੜੇ ਏਕਟਕ ਦੇਖ ਰਹੀ ਥੀ, ਨ ਜਾਨੇ ਕਿਥੋਂ ਤਸਵੀਰ ਮੈਂ ਦੇਰ ਤਕ ਨਜ਼ਰੋਂ ਮਿਲਾਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਸਸਮਰਥ ਥਾ, ਸੂਰ੍ਯ ਕੀ ਚਮਚਮਾਤੀ ਆਭਾ ਮੌਜੂਦਾ ਆੱਖਿਆਂ ਚੌਂਧਿਆ ਗਿਆ ਹੋਂ ਜੈਸੇ, ਨੋਟ-ਬੁਕ ਦੇਤੇ ਹੁਏ ਅਪਨੇ ਹਾਥਾਂ ਕੀ ਕਾਂਕਾਂਪੀ ਕੋ ਮੈਨੇ ਸਪ਷ਟ ਮਹਸੂਸ ਕਿਯਾ ਥਾ। ਮੁੜੇ ਅਪਨੀ ਆੱਖਿਆਂ ਪਰ ਧਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ। ਪਲ ਭਰ ਕੋ ਮੈਂ ਖਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਗਿਆ ਥਾ, ਹੋਂ, ਇਤਨਾ ਤੋਂ ਧਾਤ ਮੁੜੇ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਈ ਥੀ।

ਰਮਾ ਕੀ ਸਾਥ ਮੇਰਾ ਵਹ ਪਹਲਾ ਪਰਿਚਿਤ ਥਾ। ਧੂੰ ਤੋਂ ਹਮ ਏਕ ਸਾਥ ਹੀ ਕਾਲੇਜ ਮੌਜੂਦਾ ਪਦ੍ਧਤੇ ਥੇ। ਸੇਕਸ਼ਨ ਮੌਜੂਦਾ ਏਕ ਹੀ ਥਾ, ਅਗਰ ਕੁਛ ਅਲਗ ਥਾ ਤੋ

ਵਹ ਥਾ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਸ਼ਵਭਾਵ ਮੌਜੂਦਾ ਦੋਨੋਂ ਕੇ ਸ਼ਵਭਾਵ ਮੌਜੂਦਾ ਆਕਾਸ਼-ਪਾਤਾਲ ਕੀ ਅੱਨਤ ਥਾ। ਮੈਂ ਗੱਲ ਕੇ ਸਾਧਾਰਣ ਪਰਿਵਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਬਡਾ ਏਕ ਝੋੜਪੂ ਸ਼ਵਭਾਵ ਕੀ ਸੀਧਾ-ਸਾਦਾ ਲਡ੍ਕਾ ਥਾ ਤੋਂ ਵਹ ਅਮੀਰ ਬਾਪ ਕੀ ਏਕ ਮੁੜਫਟ ਔਰ ਫੈਸ਼ਨੇਬਲ ਲਡ੍ਕੀ। ਸੁਨਦਰ ਇਤਨੀ ਕਿ ਸ਼ਵਗ ਕੀ ਪਰਿਯਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਤਰਸਤੀ, ਕਾਲੇਜ ਮੌਜੂਦਾ ਤਸਵੀਰ ਸੰਭਵ ਕਿਵੇਂ ਹੈ, ਪਰ ਵਹ ਥੀ ਕਿ ਕਿਸੀ ਕੀ ਘਾਸ ਤਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਢਾਲਤੀ ਥੀ। ਕਿਸੀ ਕੀ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਫਟਕਨੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਦੇਤੀ ਥੀ, ਇਸਲਿਏ ਚਾਹਕ ਭੀ ਮੈਨੇ ਤਸਵੀਰ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਝਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀ ਥੀ, ਸੰਭਵਤ: ਤਸਵੀਰ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਕਰਨੇ ਕੀ ਹਿੰਮਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਟਾਰ ਪਾਧਾ ਥਾ। ਸ਼ਾਯਦ ਹਮਾਰੀ ਪਰਸਪਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਵਭਾਵ ਹੀ ਇਸਕਾ ਕਾਰਣ ਰਹਾ ਹੈ।

ਕਾਂਪੀ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਸਮਾਂ ਤਸਵੀਰ ਬਡੀ ਹੀ ਸਹਜਤਾ ਸੇ ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਥੀ ਮਾਨੋ ਹਮ ਏਕ-ਦੂਸਰੇ ਕੋ ਬਰਸਾਂ ਸੇ ਜਾਨਤੇ ਹੋਣਾ। ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਤਸਵੀਰ ਬੇਬਾਕ ਹੋਕਰ ਮੁੜੇ ਕਿਵੇਂ ਹੈ, “ਦੇਖੋ, ਮੁੜੇ ਪਢਾਈ-ਵਡਾਈ ਥੋਡੇ ਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹੋ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਕ ਮੈਂ ਬ੍ਰਿਗੇਡਿਅਰ ਬਾਪ ਕੋ ਮੈਨੇ ਲਿਏ ਕੋਈ ਤਚਚ-ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਿਤ ਵਰ ਢੂਢਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੇ ਸਾਂਕੋਚ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਨ ਕਰਨਾ ਪਡੇ।” ਮੁੜੇ ਤਸਵੀਰ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਮੌਜੂਦਾ ਪਹਿੰਚੀ ਭੀ ਆਈ ਔਰ ਰੱਖ ਭੀ, ਤਸਵੀਰ ਕੇ ਬੇਥਡ੍ਕ ਅਪਿਤੁ ਬੇਲਾਗ ਵਾਕਿਆਂ ਕੇ ਸੁਣ ਮੈਨੇ ਅਚਰਜ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਸੇ ਤਸਵੀਰ ਕੀ ਆਂਦੀ ਅਤੇ ਦੇਖਾ, ਪਰ ਚੁਪ ਰਹਾ।

ਜਹਾਂ ਕਾਲੇਜ ਕੇ ਸਭੀ ਲਡ੍ਕੇ ਰਮਾ ਸੇ ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਕਰਨੇ ਕੀ ਤਰਸਤੇ ਥੇ ਤੋ ਵਹੀ ਵਹ ਮੈਨੇ ਅਲਾਵੇ ਕਿਸੀ ਸੇ ਭੀ ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ, ਮਿਲਨਾ ਤਕ ਪਸਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਥੀ। ਮੁੜੇ ਸਮਝ ਮੌਜੂਦਾ ਆਇਆ ਕਿ ਵਹ ਕੈਂਸੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਕੇ ਇਤਨੇ ਕੀਰਿਆ ਆ ਗਿਆ ਥੀ, ਬਾਅਦ ਕੀ ਬਾਤ ਚੀਜ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਤਸਵੀਰ ਕਿਵੇਂ ਹੈ। ਹਮ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਤਹਤੇ-ਬੈਠਤੇ, ਕੈਟੀਨ ਮੌਜੂਦਾ ਹਮ ਘੰਟਿਆਂ ਬੈਠ ਕਰ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨੇ, ਇੰਧਰ-ਤੁਧਰ ਕੀ ਫੇਰਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋਣੀ, ਤਨ ਬਾਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਅਕਸਰ ਹਮਾਰੀ ਬਚਪਨ ਕੇ ਦਿਨਾਂ ਕੀ ਬਾਤਾਂ ਹੋਣੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਬਾਤਾਂ ਹੋਣੀ, ਰਮਾ ਕੀ ਆਗਰਾਂ ਸੇ ਚਾਚ-ਕਾਫਾਂ ਪੀਂਠੇ, ਬਿਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਹੀ ਚੁਕਾਤੀ ਥੀ, ਮੇਰੀ ਔਕਾਤ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਵੈਂਸੇ ਮੈਨੇ ਭੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਫ-ਸਾਫ ਬਤਾ ਦਿਤਾ ਥਾ ਔਰ ਕਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਲ ਚੁਕਾਨੇ ਕੇ ਮਾਮਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਲਾਲ ਹੋਣਾ ਭੀ ਮੁੜੇ ਮੁੜ੍ਹਰ ਹੋਣਾ। ਇਸਲਿਏ ਮੈਨੇ ਕਿਸੀ ਬਿਲ ਚੁਕਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਤਸਵੀਰ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਨਾਹਕ ਜੇਬ ਟਟੋਲਨੇ ਕੀ ਜ਼ੂਠੀ ਕੋਝਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀ, ਦਰਅਸਲ ਮੇਰੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਸੇ ਵਹ ਵਾਕਿਫ ਹੋ ਚੁਕੀ ਥੀ। ਬਿਲ ਚੁਕਾਨੇ ਹੁਏ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਕਿਸੀ ਵਰਗ ਵਿਚ ਹੋਣਾ, ਰਮਾ ਕੀ ਆਗਰਾਂ ਸੇ ਚਾਚ-ਕਾਫਾਂ ਪੀਂਠੇ, ਬਿਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਹੀ ਚੁਕਾਤੀ ਥੀ, ਮੇਰੀ ਔਕਾਤ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਵੈਂਸੇ ਮੈਨੇ ਭੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਫ-ਸਾਫ ਬਤਾ ਦਿਤਾ ਥਾ ਔਰ ਕਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਲ ਚੁਕਾਨੇ ਕੇ ਮਾਮਲੇ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਲਾਲ ਹੋਣਾ ਭੀ ਮੁੜੇ ਮੁੜ੍ਹਰ ਹੋਣਾ।

ਹਮਾਰੇ ਮਿਲਨੇ-ਜੁਲਨੇ ਕੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਧੂੰ ਹੀ ਚਲ ਪਡਾ, ਮਿਲਨੇ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਮੁੜੇ ਵਹ ਅਚੜੀ ਲਗਨੇ ਲਗੀ ਥੀ, ਮੈਂ ਤਸਵੀਰ ਕੇ ਬਹਾਨੇ ਢੂਢਨਾ ਫਿਰਤਾ ਥਾ। ਕਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੜੇ ਤਸਵੀਰ ਸਾਥ ਅਚੜੀ ਲਗਨੇ ਲਗੀ ਥਾ, ਮੈਂ

उसके साथ कॉलेज में ज्यादा-से-ज्यादा समय बीताने में खुशी का अनुभव करने लगा था। कॉलेज के बाहर भी हम मिलते थे। उसके सान्निध्य में मुझे गर्व महसूस होता था। ऐसा शायद स्वाभाविक ही था क्योंकि जिस लड़की के साथ मेलजोल बढ़ाने के लिए कॉलेज में सबकी नजरें टिकी हुई थीं वह मेरे साथ बेधड़क और बेखौफ उठती-बैठती थी। आते-जाते लड़के ईर्ष्या से आग-बबूले होकर हमें घूरते। उन लड़कों की हरकतों को देख अक्सर मुझे वह कहा करती थी, “आजकल लड़की ने किसी लड़के के साथ उठ-बैठ क्या लिया, हँस कर जरा बात क्या कर ली कि लड़का तो चिपक ही जाता है मानो उसे प्रेम करने का खुला निमंत्रण मिल गया हो। प्रेम-प्रसंग में आगे बढ़ने के लिए हरी झँडी मिल गई हो जैसे।”

मैं अब बस उसे चाहने लगा था, मेरी आँखों में सिन्दूरी शाम की आभा धीरे-धीरे समाने लगी थी... सैकड़ों सपनों से लबरेज। मन-ही-मन मैंने उसके साथ ढेरों सपने संजो लिए थे। पर इसका इजहार मैंने उससे कभी नहीं किया या यूं कहें कि ऐसा करने का दुस्साहस बटोर पाने की सामर्थ्य तक मुझ में नहीं थी। क्योंकि हमारे बीच प्यार-व्यार की बातें तो कभी होती ही नहीं थी। बातचीत के दौरान कई बार वह मुझे आगाह कर देती, “अनिमेष, जो मैं तुमसे मिलती हूँ और बातें करती हूँ इसका कोई गलत मतलब नहीं निकाल लेना, प्यार-व्यार की गलतफहमी में मत उलझ जाना, दोस्त हैं बस, दोस्ती निभाएँगे... बस और कुछ नहीं।” एक तरफ तो उसकी इस साफगोई से मेरे दिल को सुकून मिलता था जबकि दूसरी तरफ ये सब बातें मानो मेरे अन्दर उसके और मेरे बीच एक सीमा-रेखा खींचती तथा रिश्ते का एक दायरा अंकित करती जिसके दरमियान बने रहने का बार-बार मुझे अहसास दिलाती। मैं भी रिश्ते के उस दायरे को निभाने का भरसक प्रयास करता ताकि उसे लाघने जैसी धृष्टिकों की सोच भी मन में कहीं आ न पाए, मैं बस यही उम्मीद रखता कि मेरे प्रति रमा का विश्वास सदैव बना रहे और यूं ही हम एक-दूसरे के साथ जुड़े रहें चाहे उस रिश्ते का चाहे कोई भी नाम क्यों न हो।

ऐसा भी होता था कि कभी यूं ही बातें करते हुए अगर मेरा हाथ उससे अनजाने में कहीं छू जाता तो वह अपनी बड़ी-बड़ी कजराई आँखों से मुझे धूरती, कहती, मुझे टच करने की कोशिश गलती से भी मत करना वरना अपने ब्रिगेडियर बाप से कह दूँगी कि तुमने मुझे गलत ढंग से छुआ है... सेक्सुअल हरेसमेंट करने की कोशिश की है.... इत्यादि-इत्यादि कहकर मुझे डरती, 'सेक्सुअल हरेसमेंट' जैसे शब्दों का इतनी सहजता से प्रयोग और वो भी एक लड़की के द्वारा किया जाना मुझे कहीं-न-कहीं अप्रस्तुत करता था। ऐसा मेरे स्वभाव के विपरीत था, मुझे समझ में नहीं आता था कि यह उसकी चेतावनी होती थी या महज मजाक होता था या फिर निहायत ही बचपने का चुलबुलापन। उसके इन बातों से मैं सजग जरूर हो जाता, मेरे अन्तःस्थल में रमा के प्रति उमड़ते प्रेम भाव को मैं सीमित रहने देता, उभरने से रोकता। संकुचित अवस्था में ही छोड़ देता, पनपने नहीं देता।

फिर भी, पता नहीं क्यों मुझे वह अच्छी लगती थी। उसके साथ समय बीताना निहायत ही खुशनुमा होता था।

जब वह पहली बार अपने माता-पिता से मिलाने अपने घर ले गई थी तो मैं किसी अनजाने भय से सिहरने लगा था, उसने मेरे मनःस्थिति को भांपते हुए मेरे भय का कारण पूछा था, पूछा था कि मेरे मन में कहाँ चोरी-छुपे प्यार-व्यार तो नहीं पनप रहा है? फिर कहा था कि अगर मन में कोई मैल नहीं है और हृदय पाक-साफ है तो फिर किस बात का डर है? उसकी इस स्पष्टवादिता से मैं प्रभावित हुआ था। पर उसे क्या पता था कि मेरे दिल में उसके प्रति प्यार के बादल उमड़-धुमड़ कर बरसने को व्याकुल हो रहे हैं, उसके अल्हड़पन... उसकी साफगोई में मुझे निश्छल प्यार झ़लकता था। मन-ही-मन मैं उससे प्यार करने लगा था।

उसका कोई भाई नहीं था, उसकी माँ ने शायद इसलिए मुझे राखी के दिन आने को कहा था। पर उसने मुझे साफ तौर पर कहा था कि वह उन लड़कियों में से नहीं है कि जो लोगों के बीच राखी बाँध कर भाई-बहन के रिश्ते का दिखावा करते हैं, जबकि बाद में यह रिश्ता प्रेमी-प्रेमिका जोड़ी में बदल जाता है। उसने फिर स्पष्टतया कहा था कि “मैं तुम्हें राखी नहीं बाँध सकती, हम किसी रिश्ते में जुड़े रहना नहीं चाहते।”

ऐसा कहते हुए उसने आग्रह किया था, “तुम बस बहाने बना लेना। मत आना यहाँ मेरे घर, माँ को मैं संभाल लूँगी।” उसकी ये बातें मुझे विस्मित करती। मैं अपने मन में रमा के प्रति उमड़े प्यार को कोई निर्दिष्ट दिशा देने के लिए किसी निष्कर्ष पर पहुँचने में असमर्थ था। मुझे उसके इन बातों से तज्जुब होता था कि आखिर वह चाहती क्या है, दरअसल ये रिश्ते ही तो हैं जिनके सहारे मनुष्य समाज में रहता है। भाई-बहन, प्रेमी-प्रेमिका... वह चाहे कोई भी बंधन हो... कोई भी रिश्ता हो, पर इसके विपरीत किसी भी रिश्ते से सरोकार न रखने वाली रमा का व्यवहार मुझे प्रायः अचंभित करता। उसके ऐसे व्यवहार से कभी तो वह मुझे किसी नासमझ बच्ची सी लगती... मासूम और अबोध तो कभी एक उड्ढंड, ढीठ और अनासक्त लड़की जिसके लिए प्यार शब्द निरर्थक और बेमानी है। अंततः मेरे लिए रमा महज एक अनबुझ-सी पहेली बन कर रह जाती। उस पहेली को सुलझाने की नाहक कोशिश न करते हुए मैंने यह निश्चय कर लिया कि अब रमा के लिए अपने मन में सुलगते प्यार की मद्धिम-सी लौ को वह जबरन बुझा देंगा। वह वैसा ही करेगा जैसा रमा चाहती है... बिना किसी आसक्ति के एक अच्छा दोस्त बना रहेगा। यह निर्णय निश्चय ही मेरे लिए बेहद कष्टकर था, उसके साथ मिलने में, बातचीत करने में न जाने मन के अन्दर कहीं न कहीं अनायास ही प्यार का भाव स्वतः जागृत हो ही जाता था। मैं कर्तई रमा से अपने आप को अलग करने में समर्थ नहीं हो पा रहा था। इसलिए, मैंने कहीं दूर चले जाने का निश्चय कर लिया। शहर से कहीं दूर ही नहीं बल्कि रमा की जिन्दगी से भी कहीं दूर... बहुत दूर, ताकि रमा को अपने जीवन से जबरन निकाल सकूँ।

“उन्नति की क्षमता रखने वालों पर समय-समय पर आपत्ति आती है।”

ਰਮਾ ਕੀ ਜਿਨਦਗੀ ਸੇ ਦੂਰ ਜਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਫਾਇਨਲ ਪਰੀਕਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਬਾਦ ਮੈਂ ਗੱਵ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਗੱਵ ਜਾਨੇ ਕਾ ਕਾਰਣ ਰਮਾ ਸੇ ਮੈਨੇ ਮਾਁ ਕੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੀ ਬਤਾਯਾ ਥਾ। ਮੁੜੇ ਛੋਡੇਨੇ ਰਮਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਰ ਆਈ ਥੀ। ਉਸਨੇ ਮੁੜੇ ਜਲਦੀ ਵਾਪਸ ਆਨੇ ਕੋ ਭੀ ਕਹਾ ਥਾ। ਵਹਾਂ ਗੱਵ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਦਾਸ-ਸਾ ਰਹਨੇ ਲਗਾ, ਕਿਸੀ ਭੀ ਕਾਮ ਮੈਂ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਤਾ ਥਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਗੱਵ ਆਨੇ ਕੇ ਉਦੇਸ਼ਧ ਕਾ ਧਿਆਨ ਆਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਸਜਗ ਹੋ ਗਿਆ ਔਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਕਿਸੀ ਭੀ ਕਾਮ ਮੈਂ ਵਾਸਤ ਰਖਨੇ ਲਗਾ। ਅਪਨੇ ਬਾਬਾ ਕੇ ਖੇਤੀ-ਗ੃ਹਸਥੀ ਕੇ ਕਾਮ ਮੈਂ ਹਾਥ ਬੰਟਾਨੇ ਲਗਾ, ਖੇਤੀਆਂ ਮੈਂ ਫਲ ਜੋਤਾ, ਦਿਨ ਭਰ ਕਠਿਨ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਕਰਤਾ ਤਕਿ ਰਾਤ ਮੈਂ ਥਕਾ-ਹਾਰਾ ਬੇਫਿਕਰ ਚੈਨ ਕੀ ਨੀਂਦ ਸੋ ਪਾਊ... ਰਮਾ ਕੀ ਧਾਰਿਆਂ ਕੇ ਬਿਨਾ।

ਇਸੀ ਬੀਚ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਏਕ ਚਿਟ੍ਠੀ ਮਿਲੀ। ਮੁੜੇ ਧਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਚਿਟ੍ਠੀ ਰਮਾ ਕੀ ਥੀ, ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਉਸਕੇ ਹਾਥ ਕੀ ਵਹ ਪਹਲੀ ਚਿਟ੍ਠੀ ਥੀ, ਜਿਸ ਚਿਟ੍ਠੀ ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਂ ਕਭੀ ਸਪਨੇ ਸੰਜੋਤਾ ਥਾ ਵਹ ਐਸੇ ਸੌਕੇ ਪਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਜਬ ਮੈਂ ਤੁਝੇ ਭੁਲਾਨੇ ਕੀ ਕੋਥਿਸ਼ਾ ਮੈਂ ਲਗ ਗਿਆ ਥਾ, ਚਿਟ੍ਠੀ ਕੀ ਡਿਲੀਵਰੀ ਲਗਭਗ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਹੁੰਈ ਥੀ, ਕਿਧੋਕਿ ਪਤਾ ਅਧੂਰਾ ਥਾ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਮੈਂ ਪਢ़ ਗਿਆ ਕਿ ਐਸੀ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਮਾ ਕੀ ਚਿਟ੍ਠੀ ਲਿਖਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਢ਼ ਗਿਆ। ਕਿਸੀ ਅਨਜਾਨੇ ਆਸ਼ਕਾ ਸੇ ਭਧਭੀਤ ਹੋਕਰ ਥਰਥਰਾਤੀ ਤੱਗਲਿਆਂ ਸੇ ਮੈਨੇ ਚਿਟ੍ਠੀ ਖੋਲੀ। ਮੈਨੇ ਚਿਟ੍ਠੀ ਕੇ ਆਸਾਧ ਕੀ ਜਾਨਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਰਸਰੀ ਨਿਗਾਹ ਸੇ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਮੈਂ ਅਤ ਤਕ ਪਢ਼ ਡਾਲਾ। ਉਸਨੇ ਲਿਖਾ ਥਾ...

“ਅਨਿਮੇ਷, ਮਾਁ ਕੀ ਤਬਿਯਤ ਕੈਸੀ ਹੈ ? ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਕਾ ਤਬਾਦਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਭੀ ਸਮਾਂ ਹਮਲੋਗ ਯਹਾਂ ਸੇ ਚਲੇ ਜਾਏਂਗੇ। ਤੁਸੇ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹਤੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸੀ ਬਾਤੇ ਹੈਂ ਤੁਸੇਂ ਕਹਨੇ ਕੋ। ਏਕ ਅਫਸੋਸ ਰਹ ਜਾਏਗਾ ਅਗਰ ਤੁਸੇਂ ਨ ਮਿਲ ਸਕੂਂ, ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਕਭੀ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਊਂਗੀ। ਤੁਸੇਂ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਹਿੰਮਤ ਜੁਟਾ ਪਾਉਂਗੀ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਕਹ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ। ਤੁਸ਼ਟਾ ਕਮੀ ਮਹਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਿਟ੍ਠੀ ਸੇ ਬਤਾ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ, ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਨਾ, ਕਹੀਂ ਦੇਰ ਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਤੁਸੇ ਪਾਰ ਕਰਨੇ ਲਗੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਤੁਸ਼ਟਾ, ਰਮਾ” ਚਿਟ੍ਠੀ ਕੀ ਕਈ ਬਾਰ ਪਢਾ ਥਾ ਮੈਨੇ, ਮੁੜੇ ਤਨਿਕ ਭੀ ਧਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾ ਰਹਾ ਥਾ ਕਿ ਰਮਾ ਕੀ ਚਿਟ੍ਠੀ ਐਸੀ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਚਿਟ੍ਠੀ ਮੈਂ ਲਿਖੇ ਏਕ-ਏਕ ਵਾਕਿਆ ਮੁੜੇ ਜਿਤਨਾ ਵਿਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ, ਅਤ ਕਾ ਵਾਕਿ ‘ਤੁਸੇ ਪਾਰ ਕਰਨੇ ਲਗੀ ਹੈ’, ਔਰ ਵੇਂਦੀ ‘ਸਿਰਫ਼ ਤੁਸ਼ਟਾ’ ਉਤਨਾ ਹੀ ਰੋਮਾਂਚਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ। ‘ਪਾਰ’ ਔਰ ‘ਰਮਾ’ ਦੋ ਪਰਸਪਰ-ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਮੇਲ ਅਚਾਨਕ ਕੁਛ ਅਚੰਭਿਤ ਕਰ ਰਹਾ ਥਾ ਪਰ ਚਿਟ੍ਠੀ ਕੀ ਪਢਕਰ ਜਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਅਹਸਾਸ ਮੁੜੇ ਹੁਆ ਵਹ ਯਹ ਥਾ ਕਿ ਉਸਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਵਹ ਬੇਹਦ ਹਤਾਸ਼ ਲਗ ਰਹੀ ਥੀ। ਚੰਦ ਦਿਨਾਂ ਮੈਂ ਉਸਕੇ ਸ਼ਬਦ ਮੈਂ ਪਰਿਲਕਿਤ ਐਸਾ ਅਗ੍ਰਥਾਂਸ਼ਿਤ ਬਦਲਾਵ ਕਰਿ ਵਿਸ਼ਵਸਨੀਧ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਪਰ ਕਹੀਂ-ਨ-ਕਹੀਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਬਾਤ ਥੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਮਝ ਸੇ ਪੇਰੇ ਥੀ, ਉਸੇ ਜਾਨਨੇ ਕੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਮੁੜੇ ਵਿਚਲਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ। ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਭੀ ਰਹਾ ਹੋ, ‘ਰਮਾ ਮੁੜੇ ਪਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ’ ਯਹ ਜਾਨਕਾਰ ਉਸੇ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਇਚਛਾ ਪ੍ਰਬਲ ਸੇ ਪ੍ਰਬਲਤਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੀ ਸਹੂਲ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਉਸਕੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਉਸਕੀ ਮਾਁ ਨੇ ਦਰਵਾਜਾ ਖੋਲ ਕਰ ਅੰਦਰ ਆਨੇ ਕੋ ਕਹਾ। ਵਹਾਂ ਸਥਾਨ ਕੁਛ ਬਦਲਾ ਹੁਆ ਲਗ ਰਹਾ ਥਾ, ਘਰ ਕਾ ਮਾਹੌਲ ਪਹਲੇ ਸੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲਗ ਥਾ, ਏਕ ਅਜੀਬ-ਸੀ ਚੁਪੀ ਛਾਇ ਹੁੰਈ ਥੀ, ਰਮਾ ਆਈ ਭੀ ਪਰ ਚੁਪਚਾਪ ਨਜ਼ਰੋਂ ਝੁਕਾ ਕਰ ਝੋਪ੍ਤੇ ਹੁਏ

ਆਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਭੀ ਨ ਬੋਲੀ, ਸਾਂਸੋਂ ਤੇਜ ਥੀਂ, ਉਸਕੀ ਆੱਖਿਆਂ ਕੋਰੀ ਥੀਂ। ਉਨ ਆੱਖਿਆਂ ਕੀ ਚਮਕ ਨਾ ਜਾਨੇ ਕਹਾਂ ਖੋ ਗਿਆ ਥੀ ਮਾਨੇ ਅਥ ਉਸਕਾ ਕੋਈ ਸਪਨਾ ਸ਼ੋ਷ ਨਹੀਂ ਕਿਵਾ ਥਾ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪਨੇ ਪਤ੍ਰ ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਆਨੇ ਕੋ ਕਹਾ ਥਾ ਔਰ ਯਹ ਭੀ ਲਿਖਾ ਥਾ ਕਿ ਕਹੀਂ ਦੇਰ ਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਸ਼ਾਯਦ ਸਚਮੁਚ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਥੀ... ਬਹੁਤ ਦੇਰ।

ਕਿਧੋਕਿ ਮੈਂ ਉਸਮੇਂ ਆਏ ਬਦਲਾਵ ਕੋ ਸਪ਷ਟਤਾ ਦੇਖ ਪਾ ਰਹਾ ਥਾ, ਏਕ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਮੁੜੇ ਚੌਂਕਾ ਹੀ ਦਿਓ... ਵਹ ਥੀ ਉਸਕੀ ਊੱਗਲੀ ਮੈਂ ਹੀਰੇ ਕੀ ਏਕ ਚਮਕਦਾਰ ਅੰਗੂਠੀ, ਊੱਗਲੀ ਕੀ ਰਮਾ ਅਪਨੇ ਦੁਪਟੇ ਸੇ ਲੇਪਟ ਕਰ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸੇ ਬਚਾ ਕਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਰਮਾ ਸੇ ਬੇਇਤੇਹਾ ਪਾਰ ਜੋ ਕਰਤਾ ਥਾ... ਉਸਕੇ ਇਸ ਵਿਵਹਾਰ ਕੋ ਨਜ਼ਰਦਾਜ ਕੈਂਸੇ ਕਰ ਸਕਤਾ ਥਾ। ਮੁੜੇ ਸਾਂਸੇ ਸ਼ਾਯਦ ਕੁਛ ਛਿਪਾਨਾ ਚਾਹ ਰਹੀ ਥੀ ਵਹ, ਸੰਭਵਤ: ਵਹ ‘ਇੰਗੇਜਮੈਂਟ ਰਿੰਗ’ ਥੀ ਜਿਸੇ ਵਹ ਮੁੜੇ ਛੁਪਾਨਾ ਚਾਹਤੀ ਥੀ, ਅਥ ਮੁੜੇ ਉਸਮੇਂ ਆਏ ਉਸ ਅਗ੍ਰਥਾਂਸ਼ਿਤ ਬਦਲਾਵ ਕੋ ਸਮਝਾਤੇ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗੀ... ਉਸਕੀ ਸ਼ਾਦੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਤਥ ਕਰ ਦੀ ਗਿਆ ਥੀ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਾਯਦ ਵਹ ਕਤਈ ਤੈਤਾਰ ਨਹੀਂ ਥੀ।

ਉਸਕੀ ਮਾਁ ਨੇ ਭੀ ਇਸਕਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਿਯਾ, ਡਾਇੰਗ ਰੂਮ ਮੈਂ ਵੇ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਬੈਠੀ ਥੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਕਾ ਦੁਖ ਥਾ ਕਿ ਮੁੜੇ ‘ਇੰਗੇਜਮੈਂਟ ਸੇਰੇਮਨੀ’ ਮੈਂ ਬੁਲਾਯਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਥਾ। ਜਲਦਬਾਜੀ ਮੈਂ ਇੰਗੇਜਮੈਂਟ ਕੀ ਰਸਮ ਅਦਾਯਗੀ ਹੁੰਈ ਥੀ, ਯਹੀ ਕਾਰਣ ਬਤਾਇਆ ਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਮੁੜੇ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਨੇ ਕਾ, ਉਸਕੇ ਪਾਪਾ ਕੀ ਇਚਛਾ ਥੀ ਕਿ ਇਸ ਕਾਮ ਮੈਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹਿਏ। ਔਰ, ਗਿਨੇ-ਚੁਨੇ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਬੀਚ ਹੀ ਨਿਪਟਾ ਦਿਯਾ ਗਿਆ। ਉਨ ਗਿਨੇ-ਚੁਨੇ ਲੋਗਾਂ ਮੈਂ ਮੇਰਾ ਗਿਨਾ ਜਾਨਾ ਕਹੀਂ ਤਕ ਸੰਭਵ ਥਾ ? ਉਨਮੈਂ ਮੇਰਾ ਅਸ਼ਿਤਵ ਹੀ ਕਹੀਂ ਥਾ ?

ਮੁੜੇ ਬਿਨਾ ਕੁਛ ਕਹੇ ਰਮਾ ਕਾ ਧੂ ਪਾਸ ਸੇ ਗੁਜਰ ਜਾਨਾ ਸ਼ਾਯਦ ਉਸਕੀ ਮਾਁ ਕੀ ਭੀ ਅਚਛਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਥਾ। “ਦੇਖੋ, ਸ਼ਾਦੀ ਤਥ ਹੋਨੇ ਪਰ ਰਮਾ ਤੁਸੇ ਕੈਂਸੇ ਲਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।” ਉਨ੍ਹਾਂਨੇ ਅਪਨੇ ਢੰਗ ਸੇ ਮੁੜੇ ਸਮਝਾਨੇ ਕੀ ਕੋਥਿਸ਼ਾ ਕੀ ਥੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਆ ਪਤਾ ਕਿ ਰਮਾ ਕੇ ਵਹਦ ਮੈਂ ਕੈਸੀ ਢੰਡ ਚਲ ਰਹੀ ਹੋਗੇ। ਉਸਕੇ ਮੁਖਮੰਡਲ ਪਰ ਪਸਰੀ ਹਤਾਸਾ ਸੇ ਉਸਕੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਕੋ ਮੈਂ ਬਖੂਬੀ ਸਮਝ ਪਾ ਰਹਾ ਥਾ, ਵਹ ਸ਼ਾਯਦ ਇਸ ਰਿਖਤੇ ਸੇ ਸਤੁਏਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖੁਲੇਆਮ ਰਿਖਤੇ ਕੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਪਾਨੇ ਕੀ ਸਥਿਤ ਮੈਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸ਼ਾਯਦ ਮੁੜੇ ਭੀ ਕਹਨੇ ਮੈਂ ਉਸੇ ਝਿੜਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਕੀ ਇਸ ਅਸਹਾਯ ਅਵਸਥਾ ਉਸਕੇ ਚੇਹਰੇ ਪਰ ਸਾਫ਼ ਝਲਕ ਰਹੀ ਥੀ।

ਪਰਦੇ ਕੀ ਓਟ ਸੇ ਰਮਾ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮਾਁ ਕੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸੇ ਬਚਤੇ-ਬਚਾਤੇ ਮੁੜੇ ਟਕਟਕੀ ਨਿਗਾਹ ਸੇ ਦੇਖਾ ਥਾ। ਡਬਡਾਈ ਆੱਖਿਆਂ ਸ਼ਾਯਦ ਕੁਛ ਕਹਨਾ ਚਾਹ ਰਹੀ ਥੀਂ। “ਹਮਾਰੀ ਰਮਾ ਰਾਨੀ ਬਨ ਕਰ ਸਸੁਰਾਲ ਮੈਂ ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ। ਖਾਨਦਾਨੀ ਲੋਗ ਹੈਂ, ਪੁਰਖਿਆਂ ਸੇ ਬਸਾ-ਬਸਾਯਾ ਵਾਪਰ ਹੈ।” ਬਾਤਚੀਤ ਕਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰਖਤੇ ਹੁਏ ਉਸਕੀ ਮਾਁ ਨੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੀ ਥੀ। ਰਮਾ ਕੀ ਆੱਖਿਆਂ ਛੁਲਕ ਕਰ ਆਂਸੂਆਂ ਕੀ ਧਾਰ ਬਹਾ ਰਹੀ ਥੀ। ਮੈਨੇ ਕਨਖਿਆਂ ਸੇ ਉਸੇ ਵਹੀ ਖੜਾ ਪਾਯਾ।

ਉਸਕੀ ਇਸ ਦੁਸ਼ਕਿਤ ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੋ ਜਿਸਦੇਵਾਰ ਮਾਨਨੇ ਲਗਾ। ਮੁੜੇ ਰਹਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕਰ ਮੈਨੇ ਜਾਨੇ ਕੀ ਅਨੁਮਤਿ ਮਾਂਗੀ ਥੀ। ਉਸਕੀ ਮਾਁ ਨੇ ਰਮਾ ਕੀ ਆਵਾਜ਼ ਲਗਾਈ ਥੀ, ਪਹਲੇ ਸੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਰ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਰਮਾ

बैठक में आई। आंसुओं को पोंछ लिया था उसने, पर चेहरे पर उदासी का भाव अब भी मौजूद था।

“तुम लोग अब बातें करो, मैं चाय लेकर आती हूँ।” कहकर वे चली गई। रमा ने तह किए हुए एक कागज को छुपा कर मुझे पकड़ाया और कहा इसे घर में पढ़ना। शायद उसकी चिट्ठी थी। माहौल की गंभीरता को हल्का करने के लिए जाते-जाते मैंने उसकी माँ के शब्दों को दोहराया था, “रमा, रिश्ता मुबारक हो! तुम खुशकिस्मत हो... रानी बनकर ससुराल में राज करोगी।” उसने मेरी आँखों में आँखें गड़ा कर बेधड़क कहा था “तुम्हारी दासी बन कर भी जी लेती, अनिमेष पर...” कहते-कहते फफक कर रो पड़ी। आगे कुछ कह नहीं पायी, उदासी छा गई थी उसके चेहरे पर।

तीन साल की जान-पहचान में या यूं कहें कि घनिष्ठता में जिस लफज को सुनने के लिए मैं तरसता रहा, अपने-आप को सब्र की भट्टी में तपाता रहा... उसका इजहार इस प्रकार से होगा मैंने कभी ऐसी आशा नहीं की थी। रमा की ये स्वीकारोक्ति आज भी मुझे उद्देलित करता है, उसके कांपते हुए स्वर अब भी मेरी अंतरात्मा को झकझोरता है। उस रात हमेशा की तरह मुझे वह उनके विशालकाय बंगले के फाटक तक छोड़ने आई थी... शायद उसके विशाल हृदय के फाटक तक, रात के अँधेरे में भी मैंने उसके गाल पर लुढ़क आए आंसुओं को स्पष्ट देखा था। उसकी धड़कनों को महसूस किया था। उसकी झेहसिक्त औँखें मुझे निस्तब्ध निहार रही थीं। शायद प्रत्युत्तर में मुझसे कुछ सुनने को आशंकित थी। तभी घर के अंदर से किसी के पुकारने की आवाज से वह चौंक कर अपनी आंसुओं को दुपट्टे से पोछते हुए अँधेरे में भाग कर दरवाजे को धीमे से खोला और चुपके से कमरे में दाखिल हो गई। उसके बे शब्द मेरे कानों में प्रतिध्वनित हो रहे थे। उस प्रतिध्वनि की उत्कृष्टता क्रमशः तीव्र से तीव्रतर हो रही थी। मैं ठिठक कर खड़ा रहा वहां कुछ देर तक अंधेरे में... किंकर्तव्यविमूढ़। वह वापस नहीं आई। सचमुच मुझसे बड़ी देर हो गई। बोझिल मन से मैं होस्टल की तरफ बढ़ा। कमरे में आकर चिट्ठी को खोल कर पढ़ने लगा...

“तुमने बहुत देर कर दी, अनिमेष! पता नहीं यह चिट्ठी तुम्हें किस हालत में मिलेगी क्योंकि काफी इंतजार करने के बाद भी जब तुम नहीं आए तो मेरे अंतरात्मा में उत्पन्न बेचैनी को मैं इस चिट्ठी के जरिए तुम्हें बता देना आवश्यक समझती हूँ। अन्यथा मैं जीवन पर्यंत अपराधबोध से मुक्त नहीं हो पाऊँगी। मुझे तुम्हारी कमी का अहसास तब हुआ जब तुम अपने गाँव चले गए। उन दिनों एक-एक पल काटना मेरे लिए दूभर हो गया था। मुझे तुमसे प्यार जो हो गया था। तुमसे मिलने के लिए मैं बेतहासा तड़पने लगी। चिट्ठी लिखकर मेरे बुलाने के बावजूद भी जब तुम नहीं आए तो मुझे यह विश्वास हो गया कि तुम्हें मेरे जीवन से कोई दिलचस्पी नहीं है और न चाहते हुए भी पापा के शादी के प्रस्ताव को मैंने स्वीकार कर लिया। मेरी शादी पापा के बचपन के दोस्त के बेटे से जल्दबाजी में तय कर दी गई, इंगेजमेंट भी आनन-फानन में हो गई। न चाहते हुए भी मना नहीं कर पायी।

यूं ही एक दिन तुम्हारा रूम-मेट रतन जो तुम्हारे गाँव का ही है, मुझे कॉलेज में मिल गया। मैंने उत्सुकतावश उससे तुम्हारी जानकारी लेनी चाही, मेरे पूछने पर उसने तुम्हारा जो पता बताया वह मेरे भेजे गए पत्र पर लिखे पते से अलग था। दरअसल मैंने गाँव का नाम तो सही लिखा था पर पते में तहसील का नाम ही नहीं लिखा था। रतन ने बताया कि तुम्हारे गाँव के नाम का और भी कई गाँव है, इसलिए बिना तहसील लिखे पते की चिट्ठी देर से मिलती है। आगे, उसने मुझे तुम्हारे बारे में सब कुछ बताया... मेरे साथ बिताए हर पल की जानकारी थी उसे... तुम्हें मुझसे बेइंतहां प्यार होने की बात... कई रातें जो तुमने उससे मेरी बातें कहते हुए जाग कर बिताई... और भी कई बातें, उसने यह भी बताया था कि मेरे स्वभाव के अनुरूप तुमने अपने को ढाल लिया और अपने प्यार की तिलांजलि ही दे डाली। मुझे भुलाने के लिए तुम गाँव चले गए, माँ की बीमारी का बहाना बनाकर। उसने तुम्हारी बनाई एक खूबसूरत पेंटिंग भी दिखाई जिसमें तुमने मेरी मांग में सिन्दूर और माथे पर एक लाल बिंदी से मुझे एक विवाहिता के रूप में आँका था। मैं वो पेंटिंग मेरे साथ ले आई हूँ। तुम्हारी ख्वाबों की उस रमा को मैं हमेशा मेरे पास रखूँगी। तुम्हारे प्यार को उज्जीवित रखूँगी, कभी मलिन नहीं होने दूँगी।

मैं समझ सकती हूँ कि मैंने तुम्हें कितना दुःख दिया है... चोट पहुंचाई है। अब तो तुम्हारे बिना ही घुट-घुट कर जी लूँगी। प्रायश्चित्त करूँगी।

काश तुम्हारे प्यार को मैं समझ पाती,

काश तुम्हारा पता लेने रतन से मैं पहले मिल पाती,

काश तुम आ ही जाते... तम्हारे लिए पापा से मैं मिन्नतें कर लेती,

मुझे माफ कर देना, अनिमेष! जानती हूँ, तुम्हारी स्वच्छल भावनाओं के प्रतिदान में मैं कुछ देने में असफल रही हूँ। बदले में मैंने तुम्हारे प्यार का गला धोटा है, जिसका मैं गुनहगार हूँ और जिसकी सजा के लिए शायद यह जन्म तो क्या मुझे कई जन्म भी लेने पड़े तो मुझे अफसोस न होगा। तुम्हारी रमा”

इस हृदय-विदारक मनःस्थिति से कुछ उबर कर दो-एक दिन के बाद जब मैं रमा से मिलने उसके घर पर गया तो दरवाजे पर ताला लगा था। बंगले के माली से बस इतना ही पता चल पाया कि रमा के पापा के तबादले पर वे लोग शहर छोड़ कर चले गए हैं। वे लोग कहाँ गए आज तक पता नहीं चल पाया। उसके बाद न रमा कभी मिली और न ही उसकी कोई चिट्ठी, बस एक याद भर रह गई है, हाँ, अब रमा मेरे लिए बस एक तिक्त-मधुर याद बन कर रह गई है जो रह-रह कर मुझे बेचैन करती है...। बेचैन करती है अधूरे-से पते वाली वह चिट्ठी जिसने मेरे जीवन को भटकने के लिए मजबूर का दिया।

सेवानिवृत्त, मुख्य प्रबंधक

“सच्चाई और अच्छाई की तलाश में पूरी दुनिया घूम लें, अगर वो हमारे अंदर नहीं है तो कहीं नहीं है।”

ਬੈਂਕ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਕਾ ਉਦਘਾਟਨ

ਨਾਕਾਸ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰਥਮ ਅਰਧਵਾਰ਷ਿਕ ਬੈਠਕ ਕੇ ਅਵਸਰ ਪਰ ਮੁਖ ਅਤਿਥਿ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਮੇਹਰਾ, ਸਹਾਯਕ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਤਰਾਲਾਵ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕਾ ਫੂਲੋਂ ਸੇ ਸ਼ਵਾਗਤ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਲਖਕੀਰ ਸਿੰਹ (ਨਾਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ) ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ) ਸੁਮਨ ਕੁਮਾਰ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਸਦਸ਼ਾ।

ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਮਨ ਕੁਮਾਰ, ਨਾਕਾਸ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਕੇ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੋ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਤਥਾ ਵਿਭਿੰਨ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਤੇ ਹੁਏ।

तिमोचन

दिल्ली बैंक नगर राजभाषा कार्यान्वयन समिति ५१वीं छायाही बैठक की हिंदी तिमाही पत्रिका 'राजभाषा अंकुर' का विमोचन माननीय अतिथियों द्वारा किया गया। मंच पर उपस्थित हैं- श्री संदीप आर्या, निदेशक, गृह मंत्रालय, भारत सरकार, श्री शेलेश कुमार, संयुक्त निदेशक, विज मंत्रालय, भारत सरकार, श्री कुमार पाल शर्मा, उप निदेशक (का.), गृह मंत्रालय, भारत सरकार, श्री रवि कुमार, अध्यक्ष (नराकास), श्री बदलेव सिंह, सचिव (नराकास) तथा हमारे बैंक से श्री अमित श्रीवास्तव, उप महाप्रबंधक सह मुख्य राजभाषा अधिकारी, श्री गोपाल कृष्ण, और चालक प्रबंधक (विली-२), श्री राजीव राय (वरिष्ठ प्रबंधक) एवं डॉ. नीरु पाठक (प्रबंधक)

१८ स्त्री वर्गिकार सी बी इन्डिया

पंजाब एण्ड सिंध बैंक

(भारत सरकार का उपक्रम)

Punjab & Sind Bank
(A Govt. of India Undertaking)

जहाँ सेवा ही जीवन-ध्येय है

लाभ का पर्व पीएसबी उद्घासक भाला

के संग

अपना घर

मकान/फ्लैट/प्लॉट के निर्माण, क्रय और
नवनीकरण करने हेतु आवश्यकता
आधारित ऋण

आकर्षक ब्याज दर @ 8.05%*

40 वर्षों तक की सबसे लम्बी कर्ज
अदायगी की अवधि

शून्य
प्रोसेसिंग एवं
निरीक्षण शुल्क*

पीएसबी अपना वाहन

ऑन-रोड मूल्य पर 100% तक ऋण*

आकर्षक ब्याज दर @ 8.25%*

7 वर्षों तक की पुनर्भुगतान अवधि

शून्य
प्रोसेसिंग एवं
निरीक्षण शुल्क

पीएसबी व्यापार ऋण

10 करोड़ तक का ऋण
(सावधि ऋण और ओवर ड्राफ्ट)

आकर्षक ब्याज दर

एमएसएमई इकाईयों के लिए विशेष छूट

बेहद आसान ऋण स्वीकृति

10 वर्षों तक सावधि ऋण की
पुनर्भुगतान अवधि

50%
प्रोसेसिंग शुल्क
में छूट टीएल/
डब्ल्यूसीटीएल/
ओवर ड्राफ्ट*

अधिक जानकारी के लिए हमारी नजदीकी शाखा से सम्पर्क करें। 1800 419 8300 (ऑल इंडिया टोल फ्री) पर डायल करें एवं www.psbindia.com पर जाएं।
फोन या ई-मेल के माध्यम से अपने इंटरनेट बैंकिंग के ब्यौरे, जैसे यूजर आईडी / पासवर्ड या अपने क्रेडिट / डेबिट कार्ड के नंबर / सीवीटी / ओटीपी किसी को न बताएं।